Izbori u Demokratskoj stranci

Samo za članove

Mediji

Misterija Antene i njenog paketa

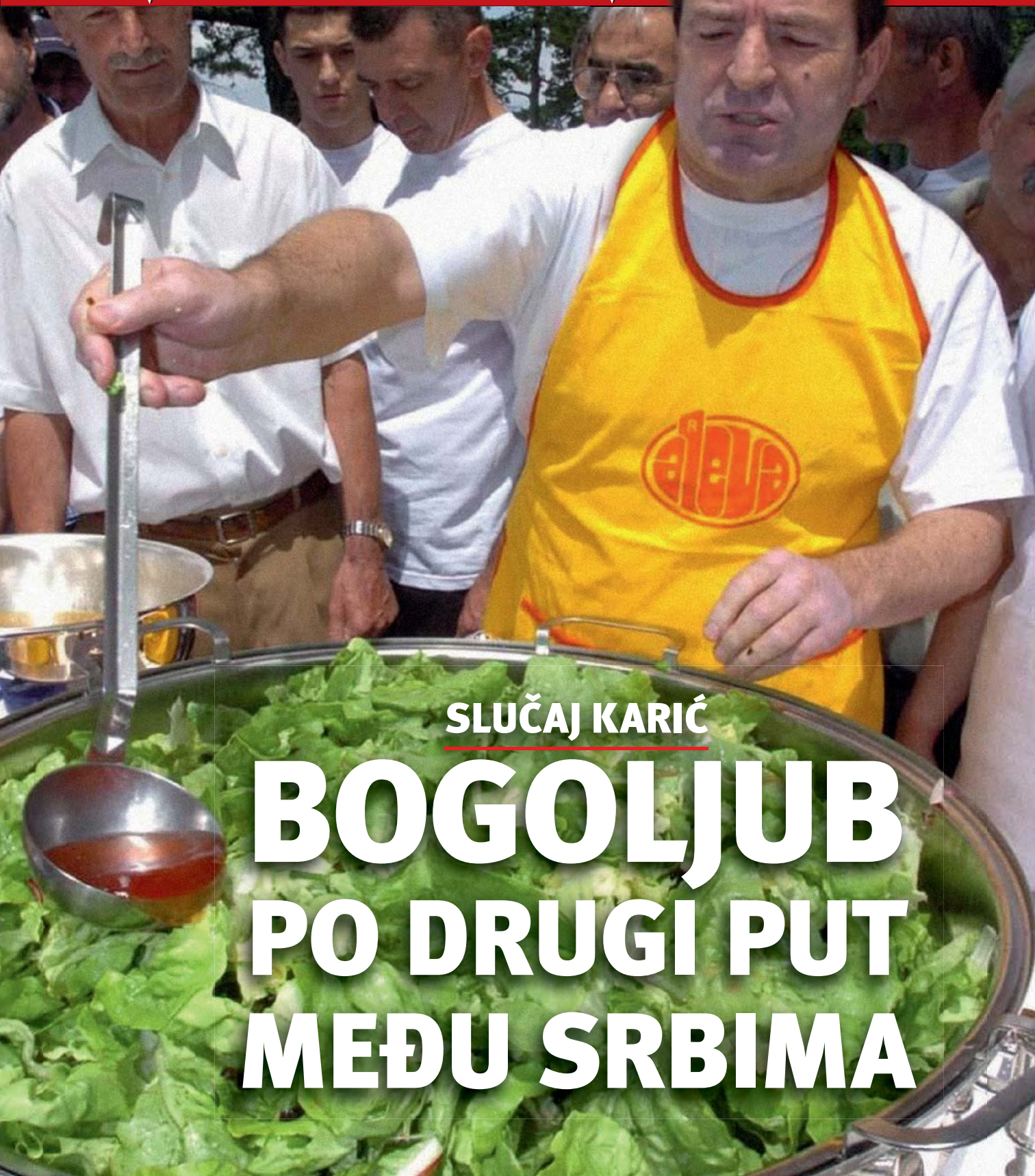
BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

9 770353 802002 01305

VREME

29. septembar 2016.

broj 1343

SLUČAJ KARIĆ

BOGOLJUB PO DRUGI PUT MEĐU SRBIMA

Modì®

JE U MODI!

SVE NAJBOLJE OD JABUKE!

PROIZVEDENO U SRBIJI!

Modi jabuke

VREME
BROJ 1343
29. septembar 2016.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

04 Slučaj Karić:
Bogoljub po drugi put među Srbima

10 Mediji: Miserija Antene i njenog paketa

12 Izbori u Demokratskoj stranci:
Samo za članove

16 Nuspojave: Zla kob ekstremnog centra

18 **Bosna i Hercegovina:**
Referendumske igrarije

22 Evropske integracije Srbije (9):
Crvene linije na evropskom putu

24 Transparentnost i kontrola:
Ko to tamo lobira

28 Nasilje nad starim licima:
Najbolje čuvana porodična tajna

30 Ekonomski barometar

39 Lisica i ždral: Ukor pred isključenje

KULTURA

40 **56. Oktobarski salon:**
Onaj kome je do ljubavi

43 Intervju: Božidar Plazinić

44 Intervju: Edin Karamazov

46 Premijera „Koštane":
Vranjanski džipsi pank, pravo iz pepela

48 Film: „Dnevnik mašinovođe"

49 Knjige: „Satantango" Lasla Krasnahorkaija

SVET

50 **SAD:**
Prva predsednička debata

52 Rasa i izbori: Moć i nemoć crne Amerike

MOZAIK

54 Beše jednom Nolit: Crnjanski protiv levice

59 Navigator: Ceo život za jedan klik

60 Strip: Zagreb – 9. 2016.

62 Vreme uživanja: Četka za brijanje

Milorad Dodik slavi ispisivanje još jedne strane "slavne istorije" Republike Srpske. Iz Sarajeva prete da će podići optužnice zbog "neustavnog" raspisivanja referenduma. Zapad odmerava uvođenje sankcija protiv RS i njenog predsednika, koji za taj slučaj najavljuje "nove referendume"...
PIŠE: TANJA TOPIĆ

Emocija u mnogoznačnim i mnogobrojnim vidovima, dakle, nešto što je svima blisko i bitno, karakteristika je ovogodišnje najveće likovne manifestacije u zemlji
PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

U anketi Si-En-Ena nakon prve predsedničke debate između Hilari Klinton i Donalda Trampa u minuli ponedeljak na Univerzitetu Hofstra (država Njujork), 62 odsto ispitanih proglasilo je bivšu državnu sekretarku za pobednicu sučeljavanja, dok je 27 odsto to reklo za predsedničkog kandidata Republikanske stranke
PIŠE: DENIS KOLUNDŽIJA

Na naslovnoj strani: Bogoljub Karić, 2005.
Fotografija: Arhiva FoNet/ PSS

BOGOLJUB PO DRUGI

Pobedom Tomislava Nikolića na izborima 2012, na vlast dolazi koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke. U Skupštinu, posle više neuspešnih pokušaja, tako ulazi i Pokret Snaga Srbije, odnosno Karići – Bogoljubov brat Dragomir i supruga Milanka. Oboje će na listi SNS-a ostati i posle izbora 2014. i 2016. Kako stvari stoje, uskoro će im se pridružiti i sam Bogoljub Karić. Jer, deluje da uopšte nema smisla govoriti "ako zastari" drugi postupak protiv njega, nego "kad zastari"

"Ja se vraćam u našu Srbiju, ako bog da, maja meseca zastareva i taj slučaj." Ovako je Bogoljub Karić za TV Pink, putem Skajpa, prokomentarisao vest koja se proširila Srbijom, da je Viši sud u Beogradu zbog apsolutne zastarelosti dela obustavio jedan od ukupno dva postupka koji se vode protiv njega. Po optužnici iz 2010, Bogoljub Karić se teretio za zloupotrebu službenog položaja odgovornog lica tokom perioda od 1998. do 2005. godine, odnosno za izvlačenje novca (60 miliona evra) iz kompanije Mobtel. Ovom optužnicom su, osim Bogoljuba Karića, obuhvaćeni i Sreten Karić i još 14 osoba,

»

PUT MEĐU SRBIMA

VRHUNAC POPULARNOSTI: B. Karić i pristalice

Foto: Reuters

KOALICIONI PARTNERI:
M. Karić, A. Vučić, V. Ilić, T. Nikolić, J. Tabaković;
potencijalni glasači i D. Karić u skupštinskoj klupi (dole)

Foto: Dragan Todorović

pošto su, kako tvrdi optužnica, "kao odgovorna lica u Mobtelu i drugim preduzećima u privatnom vlasništvu porodice Karić, zaključivali ugovore, pravne poslove, skoro isključivo sa preduzećima iz BK grupacije, koji su bili štetni po Mobtel i po državu kao jednog od suvlasnika".

Zapravo, ovo i nije nova vest – ispalo je da je postupak protiv Bogoljuba Karića zastareo još u januaru ove godine. Od septembra 2010. do januara 2016. jedino što je srpsko pravosuđe uspelo da uradi jeste da precizira tužbu iz 2013. godine, i to zato što je izmenjen zakon – krivično delo zloupotrebe službenog položaja je promenjeno u zloupotrebu položaja odgovornog lica. Dakle, kad zastari i ovaj drugi postupak – jer izgleda da uopšte nema smisla govoriti "ako zastari", već "kad zastari" – Bogoljub Karić će kao slobodan čovek moći da se vrati u zemlju. U poslednjih nekoliko dana Karić je menjao izjave – od one da neće da se vraća u Srbiju, jer mu je biznis u Rusiji, do one sa početka teksta, da se vraća u maju 2017. Karić je izjavio i da se neće baviti nikakvim tužbama, niti da će tražiti odštetu od države, kao i da se neće kandidovati za predsednika Srbije – a predsednički izbori zgodno padaju taman tu negde "kad zastari" i druga optužnica.

HRONIKA RASPADA

Bogoljub Karić nije u zemlji još od početka 2006. godine, kada se, za vreme prve vlade Vojislava Koštunice, raspalo njegovo poslovno carstvo u Srbiji. Nekoliko dana pre nove 2006. godine, Vlada Srbije je oduzela licencu Mobtelu, zbog "čina veleizdaje", odnosno fakta da je Mobtel tokom 2003. i 2004. poslovao sa Ekremom Lukom, koji je, kako je Vlada navela, pomagao OVK. U decembru 2005. je Vrhovni sud potvrdio rešenje o likvidaciji Astra banke, čime je – nakon oduzimanja dozvole za rad u novembru 2001. – počela likvidacija ove banke koja je stajala u centru poslovnog sistema familije Karić.

Međutim, ostaje nepoznato šta se dogodilo sa svim onim silnim optužnicama koje su podignute početkom 2006. Na primer: "Poreska uprava Srbije saopštila je da je 10. januara predala Republičkom javnom tužilaštvu i Republičkom javnom pravobranilaštvu informaciju o kontroli poslovanja kompanije Mobtel i povezanih firmi i ostalu dokumentaciju. U saopštenju se navodi da je poslovanje Mobtela i povezanih firmi ugrožavalo interese Republike Srbije i da zbog toga Poreska uprava očekuje da nadležni organi preduzmu neophodne mere." Mediji su javljali da postoji dokumentacija koja "ukazuje na privredni kriminal najvišeg ranga u koji su umešani mnogi članovi porodice Karić i ljudi koji su za njih radili, od menadžera do nekih sudija", te da se "sumnja da su počinjena brojna krivična dela, od ugrožavanja nacionalne bezbednosti, do višemilionske utaje poreza". Po pisanju medija, Mobtel je 2003. kupio 79 stanova, četiri stana su pripala Karićima, a 75 su kupili radnici Mobtela za 10 odsto stvarne vrednosti, čime je država oštećena za plaćanje velikog dela poreza.

MUP je u januaru te godine raspisao potragu za Sretenom Karićem protiv kojeg je Poreska uprava podnela krivičnu prijavu pod optužbom da je utajio porez u vrednosti od 2,8 miliona evra. Poreska uprava je, takođe, podnela krivične prijave protiv Bogoljuba, Sretena, Zorana i Dragomira Karića "zbog osnovane sumnje da su izvršili krivično delo utaje poreza u iznosu od 7,7 miliona nemačkih maraka od 1999. do 2001". Tada je u medije isplivao i podatak da Bogoljub Karić, od 12 kuća, 34 stana, 13 placeva i tri garaže, ukupne površine 37 hiljada kvadrata koje poseduje porodica Karić (procenjena vrednost na 60 miliona evra) – nema ništa, a da njegova supruga Milanka ima samo stan od 34 kvadrata.

Februar i mart 2006. doneli su nove krivične prijave. Tadašnji ministar finansija Mlađan Dinkić je najavio plenidbu imovine, ukoliko ne izmire poreski dug od 3,3 miliona evra, a MUP je podneo krivičnu prijavu protiv Karića zbog osnovane sumnje da je počinio krivično delo zloupotrebe službenog položaja i da je "u saizvršilaštvu sa Vidomirom Parežaninom, Pantom Uroševićem, Mišom Kuzmanovićem i Smiljom Mladenović oštetio državu za više od 20 miliona dolara".

Takođe, PTT Srbija, suvlasnik u Mobtelu, tužio je Mobtel zbog neisplaćenih dividendi, a u martu je Specijalni tim Odeljenja za suzbijanje privrednog kriminaliteta Uprave kriminalističke policije SUP Beograd saopštio da je "od početka opsežne provere poslovanja Mobtela (4. januara), Okružnom tužilaštvu podneto 11 krivičnih prijava i 18 dopuna krivičnih prijava, kojima je obuhvaćeno 20 odgovornih lica zbog postojanja osnovane sumnje da su samostalno ili u saizvršilaštvu izvršili 29 krivičnih dela". Specijalci SUP-a tvrdili su da su ta lica oštetila Mobtel u "dosad utvrđenom iznosu od 10.001.742.331. dinara (115 miliona evra), a da je u trenutku izvršenja krivičnih dela taj iznos bio mnogo veći".

U aprilu iste godine – usred noći – policija je, na odluku Saveta RRA, ukinula emitovanje BK televizije. Ovu odluku RRA je obrazložila kršenjem Zakona o radiodifuziji, i to onih članova koji govore "o racionalnom korišćenju frekvencije kao prirodnog bogatstva", "o slobodnom informisanju građana", ali i kršenjem člana

Foto: A. Anđić

Foto: FoNet

koji govori da "niko nema pravo da na bilo koji način utiče na rad članova Saveta". Protestovao je ANEM, a Socijaldemokratska unija se zapitala "zašto dozvola nije oduzeta stanicama koje su poput Mosta i Košave emitovale pornografski program, mada je to protivno Zakonu", te da "nismo očekivali da će i u 2006. godini televizije da se gase noću i uz prisustvo policije. Najmanje što smo očekivali je da će, pre ove odluke RRA, biti održana konferencija za novinare na kojoj bi javnosti bili predočeni razlozi za ovu odluku."

Tadašnji direktor sektora za strategiju, razvoj i marketing PTT-a Srbija Željko Ivanji u avgustu 2006. je izjavio da PTT ne odustaje od krivičnih prijava protiv odgovornih lica u Mobtelu i tužbi za povraćaj oko 700 miliona dolara, za koliko procenjuju da je oštećen PTT kao suvlasnik Mobtela. "Policija je do sada utvrdila da je PTT oštećen za iznos od 150 do 200 miliona dolara, ali sa sigurnošću možemo da tvrdimo da je reč o iznosu od 700 miliona dolara. Moram da kažem da istraga sporo napreduje, ali očekujemo njeno ubrzavanje, kao i da nezakonitosti koje su već utvrđene, odmah uđu u sudsku proceduru. Kada je reč o povezanim kompanijama porodice Karić koje su poslovale sa Mobtelom, znam da je Astra simit otpustio zaposlene nakon što ih je poslao na odmor. Astra simit je najviše zarađivao od Mobtela uzimajući proviziju od 50 odsto na prodaju pripejd kartica iako je uobičajena provizija devet odsto. Morala je da propadne i BK televizija u kojoj zaposleni dugo nisu dobili plate ili su primali smanjene zarade. Mobtel je bio sponzor svih emisija i od njega je televizija živela, obezbedivši se i od raskida ugovora. Recimo, za ugovor vredan 100.000 evra propisana kazna za jednostrani raskid bila je tri miliona evra", izjavio je tada Ivanji.

Ovako je "po kratkom postupku" srušena poslovna imperija porodice Karić, sa Bogoljubom na njenom čelu, ali ostaju nedoumice šta se zbilo sa svim tim krivičnim prijavama. Bogoljub je, isprva, pucao teškom artiljerijom: "Koštunica treba da odgovori kako je ubijen Đinđić, on to najbolje zna. On bi trebalo da odgovori Srbiji kako je organizovano to ubistvo i kako je inspirisano medijskim napadima na Đinđića", rekao je Karić krajem januara 2006. u Leskovcu i "zapretio Koštunici i članovima Vlade Srbije da će 'platiti' zbog organizovanja napada na njega". Potom je otišao iz zemlje. "Bogoljub, Sreten i Dragomir Karić su u inostranstvu, a ostali članovi porodice Karić su u zemlji i svako se bavi svojim poslom", rekao je početkom februara portparol Pokreta Snaga Srbije Dejan Mileković, a advokat Slobodan Šoškić, pravni zastupnik Bogoljuba Karića, preporučio je svom klijentu da ne dolazi u zemlju "sve dok ne bude uhapšen i doveden silom", zato što je "mešanje politike u istragu toliko dominantno da rešenja suda uopšte ne dodiruju pravo".

KORAK UNAZAD

U Mobtelu je još u martu 2002. uvedena prinudna uprava, nakon što je firma bila u blokadi 60 dana. Kako je"Vreme" tada pisalo: "U proteklih sedam godina ova nacionalna državna kompanija (misli se na PTT), iako suvlasnik, nije videla ni dinara prihoda od Mobtela; između 1997. i 1999. godine između BK trejda iz Moskve i JP PTT Srbija, kao osnivača ove firme, trebalo je da bude podeljen profit od oko 100 miliona evra (195 miliona maraka), ali da on nije podeljen, nego je knjižen kao 'neraspoređena dobit'; da je kasnije, 2000. godine, iskorišćen zakon o revalorizaciji da bi se profit Mobtela prikazao kao gubitak u poslovanju vredan oko 283 miliona evra (oko 552 miliona nemačkih maraka). Pri svemu tome saopšteno je da Mobtel nije Pošti plaćao ni naknadu za koncesiju ('rojaliti') od dva, pa kasnije jednog i po dolara po pretplatniku mesečno – te »

da je i na osnovu toga ostao dužan oko 21 milion evra (oko 42 miliona maraka). Na sve to je ocenjeno da su od osnivanja Mobtela njime upravljala samo braća Karić, te da članovi upravnog odbora iz Pošte nisu obaveštavani o mnogim ključnim odlukama."

U Astra banku Narodna banka Jugoslavije, sa Mlađanom Dinkićem na čelu, ušla je još i ranije. Još u oktobru 2001. ova banka je stavljena pod upravu NBJ, nakon što su analitičari centralne banke utvrdili da je tokom 1996. i 1997. banka, preko povezanih lica, "iskreditirala" članove porodice Karić, i to u iznosu od blizu 100 miliona dolara. Bogoljub Karić je tada, u oktobru 2001, istina nakratko, prvi put pobegao iz zemlje, da bi se vratio već posle nekoliko dana.

Dakle, sa sigurnošću se može reći da je najkasnije u oktobru 2001. izvršna vlast imala mnogo elemenata za procesuiranje Karića. Vlada Zorana Đinđića jeste naplatila porez na ekstraprofit od Bogoljuba Karića (65,7 miliona maraka od Astra banke, a Karići ukupno oko 90 miliona; kasnije će se Bogoljub, s pravom, pitati zašto je samo on morao da plati toliki porez na ekstraprofit, a da svi ostali plate višestruko manje sume – ukupno je naplaćeno tek oko 120 miliona maraka, a guverner Dinkić je pominjao brojke od više milijardi maraka), ali se nije upustila u procesuiranje porodice. Sva je prilika da ni naredna vlada Vojislava Koštunice ne bi krenula u obračun da Bogoljub nije krenuo u pohod na vlast.

KOBNA POLITIKA

U aprilu 2004. Bogoljub Karić je predao kandidaturu za predsedničke izbore koji su se održavali te godine. "Ako postanem predsednik, prvi potez će mi biti da se u Srbiji više ne uvozi salata za 20 miliona evra već da je sami sade građani Srbije, pa da je posle izvoze", rekao je Karić u predizbornoj kampanji. Usledila su mnoga druga obećanja – članstvo u Evropskoj uniji do 2010, milion novih radnih mesta u poljoprivredi i sve tome slično. Nisu mu davane velike šanse. Tako, Srđan Bogosavljević iz Stratedžik marketinga u aprilu kaže: "Birači radikala, vladajuće koalicije ili Demokratske stranke teško mogu da pronađu alternativu u Kariću. Predsednik BK grupe mogao bi da otcepi samo glasove nezadovoljnih, ali njih je jako malo."

Na opšte iznenađenje, Bogoljub Karić na junskim izborima osvaja više od 18 odsto glasova, i sa ukupno 569 hiljada glasova plasira se na treće mesto, iza Tomislava Nikolića i Borisa Tadića, a ispred kandidata stranke koja je u tom trenutku na vlasti – Dragana Maršićanina iz DSS-a. Odmah su porasle i političke ambicije – već krajem 2004. počinju govorkanja da bi Karićev Pokret Snaga Srbije mogao da uđe u Skupštinu, iako nije učestvovao na parlamentarnim izborima. U novembru Karić izjavljuje da bi "sada, kada bi hteo, 15 poslanika mogao da 'provede' u PSS, ali da za tim nema potrebe". Ovo je izazvalo burne reakcije parlamentarnih stranaka, pa je Karić prinuđen da reterira: "Zamenom teze i pokušajem medijskih manipulacija, temu kupovine poslanika otvorili su centri moći koji upravljaju delom vlasti u Srbiji, oni koji misle da su 'oslobodioci' Srbije i na Srbiju gledaju kao na svoj ratni plen. Kupovinom poslanika ne može se baviti svako u Srbiji, već samo oni koji su svoj kapital stekli pljačkom državnih fondova, švercom oružja, nafte, cigareta i oni koji su ispumpavanjem kapitala iz državnih kompanija stvorili svoje imperije, opljačkali više od 30 milijardi dolara i postali vlasnici najvećih privatnih banaka u Srbiji. Trgovina je moguća između onih koji su već u parlamentu ili koji su na takav način ušli u parlament. Pokret Snaga Srbije to nije činio, niti čini", saopštava PSS.

Pa ipak, već početkom 2005. Bogoljub Karić "najavljuje mogućnost" da PSS pre parlamentarnih izbora formira poslanički klub u Skupštini Srbije. "Mnogi srpski parlamentarci, razočarani svojim liderima traže od mene da formiram parlamentarni klub. Razmišljam o tome. Ti odgovorni ljudi hoće da svoje demokratsko i patriotsko opredeljenje iskažu kroz sjedinjavanje sa našim pokretom. Oni neće da budu roba svojih lidera za trgovinu nacionalnim i državnim interesima. Zato, prijatelji, spremite se da već sutra, pre izbora, na zahtev brojnih poslanika, budemo deo najvišeg srpskog doma: srpske Skupštine", rekao je Karić u januaru 2005.

U februaru, Karić ide i korak dalje: tvrdi da može da obori vladu. U intervjuu "Politici", na pitanje novinarke kako će

da ruši vladu koja ima stabilnu većinu u Skupštini, kada u rezervi ima i podršku radikala i kada na vidiku nema glasanja koje bi je uzdrmalo, Karić odgovara:

"Imamo dovoljan broj poslanika u Narodnoj skupštini Srbije za izglasavanje nepoverenja vladi. Poslanici koje je narod izabrao u parlament imaju obavezu da štite interes naroda i države. Ti časni ljudi neće dozvoliti podizanje carine i zastave 'velike Albanije' u Prokuplju i Raškoj. Ubeđen sam da u parlamentu sede ljudi visokog morala. Jedan broj njih javio se PSS-u sa željom da ispune volju naroda i ne dozvole da se njima manipuliše, već da budu u funkciji zaštite nacionalnih i državnih interesa i spreče uništavanje nacionalne ekonomije i otvaranje puta onima koji na Srbiju gledaju kao na svoju ličnu banku. Ti časni ljudi koji se suprotstavljaju razbijanju Srbije su istinski junaci."

Na pitanje o kupovini poslanika, Bogoljub Karić kaže: "Da bi neko nešto kupio, neko drugi mora da proda. Ja sam uveren da nijedan poslanik u srpskom parlamentu nije na prodaju. Kada sam govorio da razmišljamo da formiramo poslanički klub u Skupštini, to je bilo zato što treba da zaštitimo državne i nacionalne interese. Sami su se ljudi javljali, ne zbog trgovine, već da bi zaštitili interese Srbije. Neće da dozvole da njihovi lideri trguju njima. Mi nikoga ne kupujemo i ne prodajemo. Nikoga ne možemo sprečiti da pređe gde hoće. Ako parlamentarci osećaju da ja i moj Pokret u ovom trenutku najbolje odgovaramo osećajima naroda,

DINASTIJA: Porodica Karić prilikom kandidature B. Karića za predsednika Srbije 2004. Foto: Zoran Jovanović Mačak

nacije i države, ko ima pravo da ih spreči da udruže svoj ugled, energiju i svoj politički i egzistencijalni interes sa nama."

Sva je prilika da se negde ovde vlast dosetila da mnoge stvari u poslovanju Mobtela, Astra banke i drugih Karićevih kompanija baš i nisu kako treba, te da bi to trebalo detaljno proveriti. Tako je Bogoljub Karić još jednom platio ulazak u politiku. Prvi put je, po sopstvenom priznanju, izgubio više desetina miliona maraka nakon najavljivanja predsedničke kandidature 1997. godine – toliko je koštalo suprotstavljanje onome ko mu je omogućio meteorski uspon davši mu višegodišnji monopol na mobilnu telefoniju. Te 2006, deluje da je platio mnogo više.

GODINE U EGZILU

I nakon bekstva Bogoljuba Karića, porodica nastavlja politički program u zemlji. Međutim, daleko je to od onih 18 odsto i skoro 600.000 glasova iz 2004. Na parlamentarnim izborima 2007, Pokret Snaga Srbije – Bogoljub Karić osvaja tek nešto više od 70.000 glasova i sa 1,75 odsto ostaje van parlamenta. Naredne, 2008. godine, Bogoljubova supruga Milanka osvaja manje od jedan odsto (40.000 glasova) na predsedničkim izborima, a na parlamentarnim izborima iste godine PSS – Bogoljub Karić prolazi još gore: osvaja pola odsto (22 hiljade glasova) i ponovo ostaje van parlamenta.

Međutim, stvari u Srbiji se menjaju. U 2008. od Srpske radikalne stranke otcepljuje se Srpska napredna stranka, koja počinje da okuplja široki blok za rušenje Borisa Tadića sa vlasti. Tokom 2010. priključuje im se i Pokret Snaga Srbije – Bogoljub Karić. "Na političkoj sceni Srbije su se svi našli tamo gde pripadaju – naprednjaci koji brane kriminalce i odbegli Bogoljub Karić", rekla je na ovaj događaj portparolka DS-a Jelena Trivan, zaključujući da je "očigledno da naprednjaci, koji su nekada nudili sigurnu kuću za haškog optuženika Ratka Mladića, danas nude sigurnost svima koji beže od zakona". Milanka Karić ovom prilikom izjavljuje: "Opoziciona koalicija će smeniti postojeću vlast i zaustaviti propadanje i umiranje Srbije, jer se država nalazi u katastrofalnom stanju, gotovo u beznađu."

Petog februara 2011, SNS organizuje veliki miting opozicije, na kome, osim Tomislava Nikolića, Velimira Ilića, Aleksandra Vulina i drugih, govori i Milanka Karić, a nakon beogradskog, opozicija organizuje mitinge širom zemlje. Početkom 2012. republički javni tužilac Zagorka Dolovac ide u Moskvu, gde sa generalnim tužiocem Rusije Jurijem Čajkom razgovara o azilu Mire Marković i Marka Miloševića u ovoj zemlji, ali i o slučaju Bogoljuba Karića. Pred majske izbore 2012, Aleksandar Vučić, na pitanje "da li je Srbija, u kojoj je SNS na vlasti, zemlja u koju se vraća Bogoljub Karić?", odgovara: "To je zemlja u kojoj se sudi Bogoljubu Kariću, ali mu se daje pravo na odbranu. Sudi se i onima koji su danas sto puta bogatiji i koji su to bogatstvo stekli krađom i pljačkom narodne imovine. Ne znam gde njega nađoste da nas to pitate, a ne pitate DS za koju cenu je Karić podržao i doveo na vlast Borisa Tadića. Nije mi jasno i zašto DS insistira na tome. Oni su od njega iznosili torbe i torbe para, ali im izgleda smeta da se čuje šta bi mogao Karić da kaže o tome ko ga je reketirao i ko mu je šta tražio."

Pobedom Tomislava Nikolića na predsedničkim izborima, i serijom grešaka Demokratske stranke i Borisa Tadića, na vlast dolazi koalicija okupljena oko SNS-a. U Skupštinu, posle toliko neuspešnih pokušaja, ulaze i Karići – Bogoljubov brat Dragomir i supruga Milanka. U Skupštini će ostati i nakon izbora 2014, i nakon izbora 2016. Milanka Karić je postala poznata po tome što se za prethodne četiri godine za reč u parlamentu javila ukupno jedanput – u novembru 2013. Međutim, u fokus je dospela u septembru 2012, kada je kao članica Odbora za spoljne poslove iskoristila sastanak sa predstavnicima Evropskog parlamenta da se založi za rešavanje problema svog muža.

Tokom 2013, patrijarh Irinej posećuje poslovni centar "Jefimija", u vlasništvu BK kompanije u Moskvi, gde "pruža ogromnu podršku porodici Karić u njenoj ekonomskoj borbi u vremenu teške globalne krize u kojoj, uprkos svim teškoćama, upošljavaju hiljade radnika", a Dragomir Karić postaje počasni konzul Belorusije u Beogradu, "zbog njegovog dugogodišnjeg zalaganja na uspostavljanju prijateljskih odnosa dve zemlje".

U februaru 2016. Dragomir Karić optužio je medije u Srbiji da su "podržali uništavanje srpske privrede, gašenje BK televizije, i proterali njegovog brata Bogoljuba Karića iz Srbije": "Ta vaša demokratska vlast, koju ste promovisali, totalno je uništila srpsku privredu, razbila sve, rasprodala sve." U martu on najavljuje nov početak BK televizije – po njegovim rečima, kupili su TV Novu, a "od 1. septembra krećemo punim kapacitetom". U julu se oglašava i Bogoljub Karić, najavljujući da BK grupa "planira izgradnju socijalnih stanova u Srbiji čija će cena biti manja od 500 evra za kvadratni metar. Gradilo bi se ukupno oko tri miliona kvadrata, a gradnja bi mogla da počne krajem 2017. ili početkom 2018"...

Još samo da dođe taj maj, i da zastari i ta optužnica... ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Misterija Antene i njenog paketa

Početak probnog emitovanja programskog paketa "Antena plus" izazvao je pravu pometnju u javnosti, a bilo je teško odrediti da li su problem zakoni, procedure, personalna rešenja ili nešto sasvim drugo. Tome je možda i najviše doprinelo uporno ćutanje REM-a

Zahvaljujući činjenici da Regulatorno telo za elektronske medije (REM) već više od decenije prate skandali, otvoreni politički pritisci i sumnje u korupciju, svaki veći događaj koji se tiče radiodifuzije u Srbiji, u samom startu prerasta u novi skandal. Nije zato ništa čudno što je početak probnog emitovanja programskog paketa "Antena plus" izazvao pravu pometnju u javnosti, ali ni to što je u tom slučaju malo šta jasno: nimalo jasnije nisu bile ni ostale REM-ovske priče u kojima su se ukrštale zakonske manjkavosti, različita tumačenja i lični interesi onih koji su plaćeni da lične interese ostave po strani.

26 RAZLOGA ZA SVAĐU

Desilo se, dakle, da je preduzeće „MTS Antena TV" d.o.o., koje su zajedno registrovali Telekom i JP "Emisiona tehnika i veze", odnedavno počelo da emituje program u zemaljskom digitalnom servisu. Korisnici će taj program moći da primaju putem regularne kućne antene koju će dobijati od operatora – tokom nekoliko dana septembra, signal su primali besplatno, ali bi nakon probnog perioda trebalo da ih košta 800 dinara. Dakle, za cenu koja je duplo manja od uobičajenih kablovskih paketa, ovi korisnici moći će da prate 26 kanala – polovina su uglavnom različiti kanali TV Pink, ali ima i zanimljivih noviteta, kao što je TV Hram.

U svakom slučaju, ovakav koncept u samom startu ozbiljno ugrožava televizije koje poseduju i skupo plaćaju licencu za emitovanje na nacionalnim frekvencijama. A te su se televizije i prve pobunile: u saopštenju koje potpisuju RTS, Prva, Hepi i B92 zahteva se od nadležnih da odmah prekinu nezakonito emitovanje programa u digitalnom servisu, jer te televizije "trpe ozbiljnu štetu". Kaže se još da su početkom emitovanja "Antene plus" Telekom i "Emisiona tehnika i veze" "preuzeli nadležnosti nezavisnog regulatornog tela REM, koji je jedini nadležan da izdaje dozvole za emitovanje televizijskog programa na osnovu javnog konkursa". Za takvu medijsku uslugu, kako se ističe, nije izdata dozvola na osnovu javnog konkursa, a ponuđeni TV kanali koriste resurse koji su javno dobro i za koje je nadležan REM.

Udruženje novinara Srbije zatražilo je od REM-a da se "hitno odredi" prema emitovanju servisa "Antena plus" i da onemogući nelojalnu konkurenciju. S druge strane, Nezavisno udruženje novinara Srbije pridružilo se nacionalnim emiterima u zahtevu da REM hitno reaguje i zaustavi "nezakonito emitovanje".

U međuvremenu, iako ga sa svih strana prozivaju, a bilo bi i u interesu javnosti da reaguje, Regulatorno telo za elektronske medije ostalo je nemo, kao i mnogo puta do sada. Zapravo, od pre 13 godina kada je nastalo, na prste jedne ruke mogle bi se prebrojati situacije u kojoj je to telo reagovalo na ono što se dešava u oblasti za koju je direktno nadležno. Kad se tome doda činjenica da je oblast nadležnosti REM-a sama po sebi kompleksna i nepoznata velikoj većini građana i građanki, nije zaista nikakvo čudo što je u Srbiji REM veća enigma od CERN-a i Higsovog bozona zajedno. Ako ni zbog čega drugog, ovdašnja publika švajcarske naučnike ponekad ima i priliku da vidi, dok čelnici REM-a teško mogu da se sretnu ili čuju u regularnom okruženju i među običnim svetom.

REM, dakle, na sve ove prozivke – ćuti. Niti priznaje svoju nadležnost, niti je odbija; nit' odgovornost prebacuje na druge,

NAMEŠTANJE ANTENE: Javno, ali, za sada, besplatno emitovanje
Foto: Zoran Žestić /Tanjug

nit' je prihvata. Zašto i za čije babe zdravlje – teško je dokučiti.

FENOMENI I PERSONE

Jedna od retkih suvislih reakcija iz REM-ovog okruženja stigla je sa strane s koje se to najmanje očekivalo. Tokom razgovora s kandidatima za članove Saveta REM-a, pitanje o "Anteni plus" bilo je postavljeno Goranu Pekoviću, bivšem članu tog tela i čoveku kojeg SNS već osam meseci pokušava pošto-poto ponovo tu da vrati (što je jedna druga, jako tužna i komplikovana priča o REM-u).

Kao čovek blizak mističnim removskim strukturama, Peković je rekao da se tu radi o zameni teza, te da nema "ni govora o ugroženosti nacionalnih emitera, već da su ugroženi kablovski operateri". On je istakao da "MTS Antena TV" nije pružalac medijskih usluga i kao takva nije u nadležnosti REM-a, već je to "operater multipleksa, za koji je nadležan RATEL, te da će njene usluge biti višestruko jeftinije od usluga kablovskih operatora".

I čini se da je formalno-pravno zaista tako. Na sajtu RATEL (Regulatorne agencije za elektronske komunikacije i poštanske usluge), još je 26. avgusta objavljeno da je "MTS Antena TV" novi operator "digitalne distribucije medijskog sadržaja na tržištu Republike Srbije", odnosno da je direktor RATEL-a uručio direktorima Telekoma i "Emisione tehnike" "potvrdu o upisu preduzeća 'MTS Antena TV' u registar operatora javnih komunikacionih mreža i usluga".

S druge strane, sud o čitavoj ovoj stvari dao je i profesor Fakulteta političkih nauka Miroljub Radojković. U razgovoru za E-kapiju, profesor je rekao da je tačna primedba javnosti i nacionalnih emitera da nisu u potpunosti ispoštovani propisi kada je reč o pojavljivanju novog digitalnog TV servisa bez raspisanog konkursa. Kako se navodi, Radojković ipak napominje da je u pitanju "probna dozvola", odnosno "testiranje signala i podešavanje tehničkih parametara mreže". On zato očekuje da će nakon probnog perioda "cela stvar, na određeni način, biti prevedena u legalne pravne okvire".

Jedna od udarnih tema u vezi s ovim slučajem ipak se ne tiče emitovanja, kanala i dozvola, već personalnih rešenja. Direktor preduzeća "MTS Antena TV" je ni manje ni više nego – Goran Karadžić, bivši predsednik Saveta REM i član tog tela još od 2005. Uz kompleksnu priču o "Anteni plus" i inače loš imidž REM-a u javnosti, taj je "detalj" dodatno podigao temperaturu među ljudima – tim pre što ni imidž samog Karadžića kao bivšeg predsednika Saveta nije baš slavan.

U trenutku kad se ovaj tekst nađe na kioscima, "Antena plus" više ne bi trebalo da emituje program (vidi okvir!). Šta će na kraju biti s njom i da li će uopšte postojati u formi u kojoj je podigla ovoliku prašinu tek će da se vidi, i biće dosta vremena da se analiziraju popunjavanje multipleksa, novi digitalni paketi i zakonitost ove ili one TV ponude.

Ono što je već i sada jasno jeste da bi REM konačno trebalo da počne da govori o svemu što se događa u oblasti radiodifuzije, da tako sačuva onu mrvu ugleda koja mu je (možda) preostala, ali i da spreči dalja nerazumevanja, različita tumačenja i skandale. REM u ovom slučaju možda stvarno nije bio nadležan, ali je to telo moralo da odgovori na ozbiljne prozivke i ozbiljna pitanja.

Osim, naravno, ukoliko nekom zaista nije u interesu da baš ćutanjem sakrije svoje tragove, etar pretvori u sopstvenu prćiju, a elektronske medije u sluge ovog ili onog poslovnog poduhvata nadležnih u REM-u. ¶

TAMARA SKROZZA

Indijanci, vozovi i milioni

U razgovoru za "Vreme", Goran Karadžić, bivši predsednik Saveta REM-a, a sada direktor preduzeća "MTS Antena TV", kaže da se u vezi s paketom "Antena plus" nije čuo ni sa kim iz REM-a i da to telo u ovom slučaju nema nikakvu nadležnost. "Videli ste da je Antena dobila dozvolu za rad kao mrežni operator, a Savet REM nije povezan s tim. Da li je REM zadužen za bilo kog mrežnog operatora?".

Foto: Tanja Valič /Tanjug

Karadžić još napominje da Antena TV zapravo još nije počela s radom, da su tehničke probe u toku do srede, 28. septembra, a da će program početi zaista da se emituje kada se utvrdi da li su te probe bile uspešne. "Shvatam da to nacionalnim emiterima smeta, jer su njima pali rejtinzi. Ali, ni toga više neće biti kada ljudi za našu uslugu budu plaćali", kaže bivši predsednik Saveta REM. On napominje da su u paketu kanali TV Pink jer je procenjeno da oni imaju najveću gledanost od svih kanala koji su na raspolaganju u okviru Telekom ponude, ali da se i s drugim nacionalnim emiterima takođe razgovaralo o eventualnom ulasku njihovih programa u Antena paket: "Jedan ima planove da uđe s jednim kanalom, jedan s više o njih, a i javni servis takođe razmišlja da postane deo ponude. U svakom slučaju, iskreno se nadam da ovo neće biti i jedini ovakav paket. Srbija je ušla u izradu tri multipleksa (standardizovani tok signala koji se primenjuje za digitalne radiodifuzne servise – prim. aut.) koji su je koštali 30 miliona evra, i besmisleno je da taj prostor sada bude neiskorišćen. Drugi je problem što su sad mnogi kao Indijanci protiv voza – došao je neko novi, nešto novo, pa se odmah bunimo."

Samo za članove

"Treba gledati s vedrije strane", kaže za "Vreme" jedan sedi demokrata s Čukarice na Pajtićevu opasku kako će "Šule, Kena i Balša" da vode stranku: "Pa, u borbi protiv Vučića nam i nisu potrebni doktori nauka i panonski mornari. Znate kako je, s gospodom gospodski, s fukarom – fukarski"

Eto, došao je i Dragan Šutanovac na red. Ne mora proći tako dugo, a da se i Balši Božoviću, na primer, ne nasmeše neki novi izbori u stranci. Posle prvih sledećih Vučićevih izbora, za dve godine, možda i mnogo pre, stranka bi mogla da se u traženju "nove energije" i "promena" odluči za mladoga Božovića, zašto ne? Ako ćemo pošteno, i on je "dete stranke" najmanje koliko i Pajtić i Šutanovac možda i malo više iz razloga potpuno privatnih, a bio bi za razliku od Šutanovca, Pajtića i Đilasa i prava "nova energija" jer nije učestvovao u državnoj vlasti i bio odgovoran za greške (ali i ono dobro) koje su Boris Tadić i njegovi najbliži saradnici (posebno trojica pomenutih) napravili do 2012. Eto male teme za razmišljanje članovima DS-a, tačnije onima koji ostanu u DS-u posle ovih poslednjih predsedničkih izbora u stranci, jer je i ovog puta kao i dosad, počelo s negodovanjem i odlascima. Možda Božović ima ključ kako se odlepiti od cenzusa?

U tome, čini se, i jeste jedan od glavnih raskoraka u svim dosadašnjim izborima za novog predsednika DS-a otkako je smenjen Tadić 2012, jer je članstvo, neslušhovito za birače i pristalice DS-a, uporno u potrazi za autoritetom, liderom među onima koji su bili u samom vrhu izvršne Tadićeve vlasti i u državi i u DS-u (gradonačelnik Beograda, vojvođanski premijer, ministar odbrane). Bilo bi tu još kandidata za novog šefa DS-a (Dušan Petrović, Borko Stefanović...) da su bili strpljivi i sačekali svoj red, da se nisu razbežali okolo i napravili svoje stranke. Ili kako je to u svom komentaru na sajtu "Vremena" poentirao Filip Švarm: "Drugim riječima, 'žuti' bez učešća u vlasti i svega onog što im je omogućavala, nisu mogli niti znali funkcionirati, za nju su se držali noktima i to, bolje od ičeg drugog, objašnjava konstantne unutarpartijske sukobe i bavljenje samima sobom. Na kraju, ostao je samo go stranački aparat sa Šutanovcem kao najkrupnijim gospodarem ovog posljednjeg, sakatog i mršavog resursa."

Niko se tu sve ovo vreme nije mnogo bavio pristalicama DS-a, bivšim i sadašnjim glasačima koji uporno, od jednog do drugog Vučićevog vanrednog izbornog ciklusa, mašu golim rukama ispred DS-ovih očiju da ne žele "žute barone" (Slobodan Antonić), tj. stare, potrošene kadrove Tadićeve vladavine do 2012. Reditelj Stevan Filipović rezignirano je napisao na sajtu "Peščanika": "Čisto kao kuriozitet, zaista me interesuje da li članovi DS-a koji imaju pravo glasa na stranačkim izborima imaju ikakvu ideju o tome šta ogroman broj njihovih bivših i sadašnjih glasača misli o gospodinu Šutanovcu (politički, ne privatno, naravno)? Ne mislim na one na koje je uticala Vučićeva besomučna i besramna propaganda o 'žutim lopovima', već na ozbiljan deo onih šest odsto glasača koji su, uprkos svemu, odlučili da glasaju za DS na poslednjim izborima? Ako nemaju ideju, onda nisam siguran da bi trebalo da nastave da se bave politikom. Ako

POBEDNIK I PROTIVKANDIDATI: Dragan Šutanovac, Bojan Pajtić, Zoran Lutovac i Srboljub Antić
Fotografije: FoNet

imaju, a baš ih je briga – onda ništa, neka nastave kako su krenuli. Zaista."

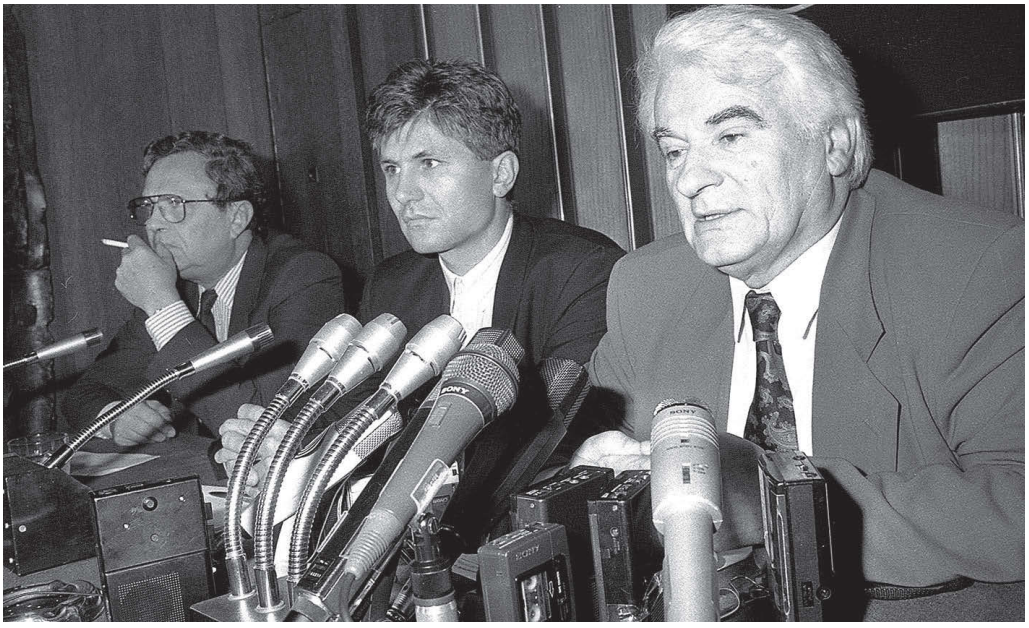
S druge strane, demokrate uporno, papagajski ponavljaju izmišljene priče o "promenama", "novoj energiji" i DS-u kao "instituciji demokratije" u kojoj se posle izbora preispituju rezultati, podvlači crta i traži novo rešenje kroz izbore za predsednika stranke, pa "svi zajedno" idu "složno" napred. U stvarnosti, stranka se iznova i iznova cepa, od izabranog "autoriteta" traži se da DS-u u miraz donese zadovoljavajući broj glasova na izborima i koalicionih sinekura bar na lokalu, ako ne u državi, jer demokrate ne umeju da dišu ukoliko nisu na vlasti. Vreme prolazi do sledećih izbora, podele, svađe i neumorna Vučićeva medijska mašinerija koja ih progoni do istrebljenja iz javnog života nastavljaju se istim tempom, realnih glasova više nema ni za cenzus (u onih šest odsto što su im stari birači dali na revers u aprilu ove godine – u to bolje da se ne uzdaju, već se istopilo), sinekura, dabome, više nigde nema, iz stranke se razbežalo živo i neživo u SNS i kojegde.

MINUTAŽA I STRPLJENJE

I da se razumemo, nema ni trunke sarkazma ili pakosti u spominjanju Božovića, niti negativnog stava zato što je Dragan Šutanovac izabran na prvim neposrednim unutarpartijskim izborima za predsednika stranke (dosad su delegati u DS-u birali predsednike i potpredsednike). Demokrate kuvaju, demokrate kusaju. Nego, drugo je posredi. Nije Demokratska stranka nimalo različita niti posebna u odnosu na politički život u Srbiji ili "život kao takav", što vole da kažu performeri. Naprotiv, uvek je bila pokretač kako pozitivnih tako i negativnih procesa u društvu ponekad i preteča političkih zbivanja.

Tako se, recimo, ispostavilo u slučaju Aleksandra Vučića da samo treba biti uporan stranački funkcioner ili bar blizak onima koji odlučuju, pa makar prvih petnaest godina karijere verovao, mimo sveta, da je jedini ispravni put '45. poći u četnike. Na kraju i takav, da izvinete, deca imaju tačan izraz za to, *promašen slučaj* dobije svoju minutažu i postane premijer. Ko kaže da, na isti način, sutra nećemo na istim ovim stranicama raspredati o nekom novom premijeru ili predsedniku države, Aleksandru Martinoviću recimo, raspisujući se nad činjenicom kako se uopšte dogodilo da najmoćniji čovek u zemlji postane tip s karijerom i biografijom *u dva reda po pola*, optužen da je više puta plagirao jedan te isti sopstveni rad u naučnom časopisu pod različitim naslovima i potom nesmetano doktorirao, a pride čovek koji je mnogo, mnogo kasnije, čak i od Nikolića i Vučića, shvatio da radikalski put ne vodi na vlast? To je sasvim moguć rasplet naprednjačkih godina koje će nam potrajati, a umesto imena dr Martinovića čitalac može izreći bilo koje manje ili više poznato ime trenutnih najbližih Vučićevih saradnika&sledbenika, uz, razume se, adekvatne afere i detalje iz bivšeg života svakog od njih ponaosob.

Ukratko, to su izbori u Srbiji, bilo kućnog saveta, parlamentarni, predsednički, lokalni, ili stranački. Izbori bez izbora. Zato je ove izbore u DS-u sasvim logično i opravdano dobio Dragan Šutanovac. Baš kao što je Pajtić dobio izbore protiv Đilasa (2014), a ovaj protiv Tadića (2012)... Da se ne shvati pogrešno, Tadić kad je došao na čelo demokrata, 2004, izgledalo je nekako kao da je izvučen iz šešira ili pao s Marsa. Coktalo se o drastičnom padu kadrovskog kvaliteta stranke, da su se po državi i vladi Mirka Cvetkovića razmileli oni koji dana radnog staža nemaju, i ne znaju šta znači zaraditi platu, a da Tadić »

NEKAD BILO: Radoslav Stojanović, Zoran Đinđić i Dragoljub Mićunović septembra 1991. Foto: Vlada Dimitrijević /Tanjug

generalno baš i nije dorastao ni funkciji predsednika stranke, a ni države. Posle je "dorastao" Nikolić, ali to je druga tema. I za vreme Zorana Đinđića je bilo sličnih priča, jer je DS-u vazda na kičmi bio teret poštene srpske inteligencije koja se okupljala oko stranke. Sa tim SNS, na primer, nikad nije imao problema pa su priče o biografijama naprednjačkih funkcionera anahrone i nebitne.

KO SME DA VAS POGLEDA U OČI

U DS-u će uvek biografije biti važne i toga bi trebalo da bude svesno i novo rukovodstvo. Kao i činjenice da oni koji pominju slučaj Skerlićeve ulice i izgradnju stambenog objekta čiji je suinvestitor bio i bračni par Šutanovac kao i potonji sudski spor zbog tog slučaja, ne moraju apriori biti deo medijske mašinerije linča koju predvode naprednjaci, nego oni dobronamerni koji veruju da predsednik DS-a, sutra možda i kandidat opozicije za predsednika Srbije zbog autokratskih okolnosti u državi u kojoj živimo mora biti neko kome čak ni Vučićevi tabloidi ne mogu ništa. Mada je to, razume se, prilično nemoguća misija. Ali, treba se malo prisetiti kako je i zašto baš Vojislav Koštunica postao kandidat opozicije 2000. godine kad je trebalo Miloševiću konačno izaći na crtu. U toj odluci je vrlo racionalan bio Zoran Đinđić uprkos tome šta je lično mislio o Koštunici, što je vrlo brzo posle 5. oktobra počeo da deli i sa građanima. Ili kako je jednom napisao Dragoljub Draža Petrović, "put od slogana 'Ko sme da vas pogleda u oči' do slogana 'Koga ne možete da vidite očima', veoma je kratak".

E sad, ko zna, možda Šutanovac bude mudar pa odluči kad već ne sedi u Skupštini, da se bavi strankom, da je malo poveže i da ispita kako se to dogodilo da od 35 odsto članova koji su imali pravo glasa (oni koji su popunili registracioni obrazac i platili članarinu, njih 18.459, a oko 12.000 je izašlo na izbore, prim. aut.) ne izađu na prve neposredne stranačke izbore? Kada je to jedan ozbiljan demokratski pomak u srpskom višestranačju bez obzira na to šta je njegova suštinska uloga. Kako to dakle da je 35 odsto demokrata s pravom glasa apatično? Nisu imali za koga da glasaju? I pored "šarolikog" društva od četiri kandidata? Misle da novi predsednik ko god da to bude, neće uspeti da pomogne DS-u da izađe iz začaranog kruga propadanja i gubitništva? Misle da nije problem u predsedniku nego u članovima koji ne mogu da se nose sa činjenicom da su opozicija i da im je Vučićeva stranka izjela program za doručak? Ili ne mogu da se pomire sa stvarnošću da ne postoji ta sila koja će da dođe i pobedi Vučića, podeli im radna mesta po javnim preduzećima i zaposli im pola familije? Šutanovac bi trebalo sve to da ispita i postavi članstvo na zdrave noge. Pa onda može i da kaže da DS više ne mora nikome da se izvinjava, ali možda bez tog arogantnog tona karakterističnog za sam zenit Tadićeve vlasti po kojem su "žuti baroni" bili prepoznatljivi i pred sam kraj vrlo iritantni. Pristalice DS-a su malo senzitivnije od glasačkog tela naprednjaka, i taj ton kod njih teško da može da prođe. Sem ukoliko se Šutanovac, ko zna, ne odluči za neko novo biračko telo nekarakteristično za DS, što je takođe legitimno i moguće.

PAJTIĆ NIJE IZDRŽAO

Koliko god danas u Vučićevoj Srbiji izgledao nevažan izbor novog predsednika stranke čiji je rejting u vreme izborne unutarstranačke kampanje pao na posto ili dva ispod cenzusa, i dalje je nepokolebljiv utisak koji traje već nekoliko godina da je glasačima Demokratske stranke, iz bilo kojih vremena, izgleda više stalo do njenog opstanka nego samim članovima stranke. Bojan Pajtić je objavio na Fejsbuku da podnosi ostavku na mesto šefa poslaničke grupe, osvrćući se na obrazovanje i "utemeljenost" onih koji su vodili stranku od njene obnove pa do izbora novog rukovodstva koje će ubuduće voditi stranku. Poručio je da je od "ponovnog osnivanja DS-a i predsednikovanja profesora (Dragoljuba) Mićunovića i Zorana Đinđića komparativna prednost stranke bila to što su njeno rukovodstvo činili ljudi znatno obrazovaniji i u profesionalnom smislu utemeljeniji nego vrhovi konkurentskih partija". Nastavio je zajedljivo: "Juče je stranka na izrazito demokratski i legitiman način donela odluku da je vode Šule (Dragan Šutanovac), Kena (Radoslav Milojičić) i Balša (Božović), odustavši od višedecenijske prednosti koju je u odnosu na ostale organizacije DS imao. Taj izbor kao demokrata poštujem", nije izdržao Pajtić i krenuo stopama svojih prethodnika kad su gubili na izborima. Šutanovac je odgovorio da je za ostavku saznao iz medija. Iz stranke je izašla i Jelena Balašević, kćer Đorđa Balaševića, i to objavila na svom Tviter nalogu. U Skupštini Vojvodine je, međutim, ostala. Ukratko,

Nepokolebljiv je i dalje utisak koji traje već nekoliko godina da je glasačima Demokratske stranke, iz bilo kojih vremena, izgleda više stalo do njenog opstanka nego samim članovima stranke

prepucavanja, razlazi, ljutnje nastavili su se i ovog puta po dobrom starom demokratskom običaju.

Članovi DS-a na prvim neposrednim stranačkim izborima za potpredsednike su izabrali Tamaru Tripić, Jovana Markovića, Branislava Lečića, Nadu Kolundžiju i Igora Selaka, sve kandidate za potpredsednike koji su podržali Šutanovčevu kandidaturu.

Nataša Vučković, dosadašnja potpredsednica stranke, koja je na ovim izborima podržala Bojana Pajtića, imala je neznatno manji broj glasova od Igora Selaka. Poslovično staložena i racionalna, komentarisala je odluku članstva ovako: "Čestitam Igoru Selaku na izboru i za mene su izbori u DS u ovom slučaju gotovi. Ja ću i dalje biti aktivna u stranci i više hiljada glasova koje sam dobila na ovim izborima ne nameravam da izneverim. I dalje ću biti veoma posvećena DS-u."

U subotu, 24. septembra, članovi DS-a glasali su u prostorijama opštinskih odbora stranke. To je veliki iskorak za DS bar u smislu neargumentovane veličine prostora kakav je, recimo, Sava centar, gde su se dosad održavali delegatski izbori za prvog čoveka demokrata. Te prostorije, bar one u Požeškoj, na Banovom brdu, čukaričkog odbora DS-a delovale su nekako potpuno primereno postojećem statusu demokrata u Srbiji. I to sluti na dobar početak. Jer to je jedna mala stranka sa ozbiljnom istorijom u političkom životu Srbije, ali danas mala ne samo po rejtingu, već i po uticaju koji je retko kad, otkako je obnovljena, bez obzira na popularnost, dovođen u pitanje. Gotovo nikad. U opštini Čukarica pravo glasa na izborima u DS-u imala su 204 člana ove stranke. I predsednik čukaričkog odbora DS-a Milivoje Stojanović i predsednik IO DS-a u opštini Čukarica Ivan Marjanović u razgovoru za "Vreme" rekoše da su glasali za Šutanovca, da je to lični stav. I da nisu ni na koga uticali. I ostali koji su sedeli u prostorijama odbora u Požeškoj kod bioskopa "Roda", dva sata pred zatvaranje birališta rekoše da su za Šutanovca jer žele promene u stranci, da je DS postigao loše rezultate pod rukovodstvom Bojana Pajtića, da je sedam odsto u Vojvodini loš rezultat, a da ništa nije bolji ni rezultat na nivou Republike. I da zato hoće promene koje će im, uvereni su, doneti Šutanovac.

I što da ih, baš on i ne donese? Treba gledati s vedrije strane, jer sve ima svoje vreme, reče jedan sedi demokrata s Čukarice komentarišući Pajtićeve opaske kako će "Šule, Kena i Balša" da vode stranku: "Pa u borbi protiv Vučića nam i nisu potrebni doktori nauka i panonski mornari. Znate kako je, s gospodom gospodski, s fukarom – fukarski." ¶

ZORA DRČELIĆ

JOŠ JEDAN TANGO	Petak, 7. oktobar - **19:00** **svečano otvaranje** Nemačka, Argentina 2015. 85 minuta, režija: Herman Kral
MANASTIR	Petak, 7. oktobar - **21:00** Danska, 2006. 84 minuta, režija: Pernile Rose Grenker
ISPOD NIVOA MORA	Subota, 8. oktobar - **17:00** Italija/SAD, 2008. 115 minuta, režija: Đanfranko Rozi
U SMIRAJ ŽIVOTA	Subota, 8. oktobar - **19:00** Belgija, Izrael 2015. 71 minut, režija: Silven Bigelajzen
SJAJ KURVI	Subota, 8. oktobar - **21:00** Austrija, 2011. 119 minuta, režija: Mihael Glavoger

DODATNI PROGRAM – ART BIOSKOP KOLARAC

POSLEDNJA KARTA	Ponedeljak, 10. oktobar - **19:30** Izrael 2008. 77 minuta, režija: Silven Bigelajzen

Karte se prodaju na blagajnama Sava centra i EVENTIMA-a.
Cena ulaznica je 350 i 400 dinara.
Sve projekcije su u velikoj sali.
Cena ulaznica za Art bioskop Kolarac je 300 dinara.

www.magnificent7festival.org

TEOFIL PANČIĆ

Zla kob ekstremnog centra

Bilo je lepo subotnje veče, lagani smiraj dana perfektnog za banana-ribe, sve idealno za finale u pozorištu. Stojim pred ulazom u Srpsko narodno pozorište i solidarno pućkam s pušačima, neki je minut do osam, kad eto ti Bojana Pajtića sa suprugom: pozdravimo se i upitamo, a ja ne odolim da ga kao ne prekorim što je tu, a ne negde sa svojim saradnicima, u gorljivom iščekivanju rezultata unutarstranačkih izbora za predsednika Demokratske stranke. Pajtić mi bar napola ozbiljno odvrati da neće, zaboga, valjda zbog toga da propusti Koštanu, a ja pomislim da je možda to razlog zbog kojeg bih verovatno glasao za njega da sam član DS: čovek koji neće da propusti pozorišnu predstavu zbog praćenja rezultata tamo nekih stranačkih izbora na kojima je protagonista visoko se kotira na mojoj lestvici vrednosti. Pomislim, međutim, još nešto: koliko je taj moj poredak vrednosti uopšte bitan, to jest u koliko je debeloj manjini?

Odgovor je, na neki način, stigao te noći. Pajtića je na glasanju prestigao čak i moj dragi poznanik Lutovac Zoran, čovek za koga će se još čuti u politici. O Draganu Šutanovcu da i ne govorimo; njega smo, doduše, u pozorištu možda ređe viđali, ali se zato još pamti njegova tviter-recenzija čuvenog tužnog beogradskog pokušaja koncerta Ejmi Vajnhaus. Nadam se da će to ostati vrhunac njegovog vanpolitičkog opusa.

Jedini kontinuitet Demokratske stranke je kontinuitet centrumaškog ideološkog ševrdanja; činili su to i Đinđić

Okej, toliko o kulturi & umetnosti. Bojan Pajtić je, ne bez ponosa, lansirao neposredne izbore na kojima glasaju svi članovi stranke – a to su, gle, svi koji plate članarinu – kao "najdemokratskije izjašnjavanje o budućnosti stranke", i baš su mu oni došli glave kao predsedniku. Pri nekom drugačijem glasanju, ko zna kako bi bilo. E sad, šta nam to govori, ne toliko o "žutima", sadašnjim i bivšim, koliko o ovom društvu generalno, pre svega o onom njegovom delu koji za sebe drži da zastupa građansko-demokratske vrednosti u najširem smislu reči?

Problem "najdemokratskijih izbora", unutar stranaka i izvan njih, globalno je pitanje, nismo mi tu izmislili toplu vodu, niti smo najgori od sve dece. Evo nekoliko mogućih paradigmi razrešenja (ili dodatnog zapetljanja) nedoumica koje on otvara. Nakon omanje, ali upečatljive serije poraza, britanska Laburistička partija (Labour) našla se u krizi, koja je od dežurnih mudroslova proglašena ideološko-identitetskom, a jedan nezanemarljiv deo levo orijentisanih lidera javnog mnenja snažno je propovedao da je pad laburista počeo "izneveravanjem levice" koje da je doneo "blerizam" tj. "ideologija Trećeg puta" (dakle – ono isto što je uopšte vratilo laburiste na vlast nakon dugih i posnih godina tavorenja u opskurnosti) kao kakana aproprijacija zlog neoliberalizma. Ipak, čak je i prilično umereni Miliband "izgoreo" na opštim izborima i, mada je bilo jasnih razumnih glasova da je loše prošao baš zato što je stranku odveo malo isuviše levo za ukus većine britanskih birača, dogodilo se nešto naizgled paradoksalno. Za novog lidera laburista izabran je Džeremi Korbin, vrlo izraziti levičar pomalo starog kova, jedan od onih koje su – ne bez razloga – konzervativni cinici u vreme Hladnog rata opisivali kao neku vrstu "korisnih idiota" sovjetske satrapije. Tako je stranka otišla još mnogo jače ulevo, na užas većine pripadnika stranačkog establišmenta, koji podrobno poznaju političke prilike u zemlji. Kako je uopšte došlo do tog suicidalnog trijumfa "dobronamernog" diletantizma? Lepo: Korbin je premijerno biran, i izabran, na neposrednim unutrašnjim izborima na kojima su glasali svi članovi laburista, a član s pravom glasa ste mogli postati i ako se – sad tek sasvim malo karikiram – učlanite u LP pet minuta pred izbore, što su mnogi i učinili.

Zašto je jedan iskusan, ali anoniman, neopisivo bezbojan, dosadan i krut aparatčik, borniran i zamrznut u sumornim vremenima opskurnog hladnoratovskog marksizma, dobio izbore u jednoj velikoj i ozbiljnoj stranci? Pa, upravo zato što je to negde u naravi ovakvog populističkog, antimeritokratskog glasanja. Ako stranka ima jasan levi predznak, daj masi da neposredno bira, i ona će izabrati onoga ko joj se čini "najlevljim" u ponudi. Bez obzira na sve druge okolnosti koje takvom izboru možda ne idu u prilog. Masi će se taj izbor jako dopasti ne zbog konkretnog kandidata nego zato što ona zapravo voli da se dopada samoj sebi, da čestita sebi na "ideološkoj čistoti", a potpuno joj je svejedno – to jest, ne ide joj u glavu – da tako svoju stranku udaljava od vlasti, jer ističe kandidata izrazito *neelektabilnog* sa stanovišta ukupnog biračkog tela.

Razume se, ako imamo stranku eksplicitno desnog profila, onda će njena siva masa izabrati – najdesnijeg u ponudi. Iz razloga psihološki identičnih prethodno navedenim, te s jednakim ishodom na "pravim" izborima. Pogledajte HDZ: bio se uvalio u teške probleme s nesposobnim i ekstremnim Karamarkom, i preplašio dobar deo ne-desničarskog biračkog tela. Na kraju je urušio sopstvenu vladu i krenuo na prevremene izbore kao na klanicu. Ipak, HDZ je ostao na vlasti, štaviše, utvrdio je svoje pozicije. Zašto? Zato što je na njego-

vo čelo došao/doveden Andrej Plenković, koji deluje kao suprotnost Karamarku, svakako u sredstvima i stilu, a možda bar donekle i u ideologiji. E sad, to je bilo moguće samo tako što je Plenković pomalo misteriozno "inaugurisan" za predsednika (takoreći, stečajnog upravnika!) HDZ – biće da su tu radile i jake međunarodne veze u evropskoj demohrišćanskoj porodici – a HDZ masa to nevoljko prihvatila, tek poradi pragmatičnog opstanka na vlasti. A bogme i zato što je ionako niko ništa nije pitao. Inače, da je "prosečnom članu HDZ" dato da se neposredno izjašnjava i bira, budite sigurni da bi HDZ-om i sada veselo upravljali Karamarko, Hasanbegović i društvo: kakav svileni Plenković, kakvi bakrači! E da, samo što bi se onda novi hrvatski premijer zvao Zoran Milanović...

Dobro, ali laburisti tj. HDZ imaju vrlo jasan levi odn. desni predznak, upisan u svoj identitetski genom. Demokratska stanka je, pak, stranka građanskog centra, šta god to značilo – a značenja se donekle transformišu kako se menja kontekst u kojem deluje. Ako ide previše udesno, jednoznačno ka nacionalizmu i konzervativizmu, upada u ozbiljnu svađu s potencijalnim biračima, jer – čemu onda postoji jedan DSS? Ako isuviše koketira s eksplicitnim levičarenjem, ni to ne valja; između ostalog zato nikada nije stvarno zaživela u korenu promašena ideja da se DS profiliše kao "socijaldemokratska" opcija. Taj kalem se tu ne prima, nije mu prirodno okruženje i mikroklima. Pa, šta je onda DS u svojoj srži – stranka "ekstremnog centra"?! Možda to i

i Tadić, i oni pre i posle njih

nije tako rđava definicija, iako zvuči sarkastično. Negde na tom je centru doživela najveći uspon, mada isto tako i pad, ali treba notirati da DS nije pao iz "ideoloških", nego mnogo prozaičnijih razloga, pa otuda ni oni koji bi da ga leče "ideološkom" medicinom ne zvuče baš uverljivo.

I, šta smo onda na kraju imali? Gledano iznutra, DS se samoizjeo, ostao je još samo goli stranački aparat (kako je tačno primetio Filip Švarm), koji je glasao za Šutanovca kao čoveka iz srca aparata, kao nekoga ko govori baš taj jezik – a da li govori još neki jezik, ostaje da se vidi; neka nas prijatno iznenadi, pošto neprijatno ne može. Neke je "spolja" taj i takav izbor konsternirao, i ja to razumem, ali bih preporučio izvestan oprez glede zaključaka. Hoću da kažem: sam nikada, ni u ludilu, ne bih glasao za Šutanovca, i nije mnogo u krivu Bojan Pajtić kad kaže da ovakav izbor predstavlja neku vrstu antipatičnog diskontinuiteta s visoko profilisanim intelektualcima kao predsednicima DS (mada, opet: posle jednog Đilasa, zašto bilo ko ne bi mogao da bude predsednik DS?). Ali, gledano iz logike aparata, možda se vidi nešto što mi spolja ne možemo da vidimo... Pošto mi spolja gledamo "ideološki" (onako kako u levlje ili desnije profilisanim strankama gledaju sami članovi), što je takođe OK, pod uslovom da se držimo stvarnosti, a ne pukih tlapnji, fantazama i nesolidnih konstrukcija.

Jedna od takvih pojavljuje se i ovih dana, što me nimalo ne iznenađuje, mada me iznenađuje ko joj je autor. Stevan Filipović je na Peščaniku objavio tekst o DS-u dan pred izbore, i "oproštajni" apendiks dan nakon njih. Ima tu sjajnih uvida, ali su malo ugušeni viškom dociranja s pomalo neprimerene pozicije naknadnog konstruisanja jedne nikada događene stvarnosti, u odnosu na koju (tlapnju, dakle) se samerava današnjica i sutrašnjica. Stevan je pametan i dobronameran čovek, prekaljen pod paljbom političkih gluposti i štetočinstava; zajedno smo, recimo, izdurali kanonadu "belolisticarskih" nesuvislosti koje su dugoročno kontaminirale i delom obesmislile javni prostor. U novoj "raščlambi" DS, Filipović, megjutoa, iznenađujuće olako, površno i nekritički usvaja jedan novokomponovani stereotip lansiran pre 10-12 godina u delu "druge Srbije", kako je tobože postojao nekakav "ideološki čisti i ispravni" Đinđićev DS, koji je onda zli Boris Tadić pokvario i uprljao. Pa se sada radi samo o tome da se treba "vratiti Đinđiću" (kao što bi laburisti da se "vraćaju socijalizmu", a hadezeovci Tuđmanu) i sve će biti u redu. Takav Đinđić i takav DS, međutim, nikada nisu postojali: to je naknadni konstrukt ljudi koji su iz nekih svojih pobuda i potreba Đinđića posmrtno učlanili u Građanski savez, plus u ugledni Helsinški beogradski krug za humanitarno pravo, antiratnu akciju, evroatlantske integracije i političku izuzetnost. U stvarnosti, jedini kontinuitet DS-a je kontinuitet centrumaškog ideološkog ševrdanja, za koje se nekada moglo imati razumevanja, a nekada baš i ne. Činili su to relativno podjednako i Đinđić i Tadić i oni pre i posle njih; to je valjda fatum stranke ekstremnog centra. Naravno, ako *selektujemo* poteze i izjave jednog i drugog, svašta bismo mogli "dokazati", ali tom istom metodologijom bismo mogli reći, na primer, i da je "Đinđić uveo veronauku a Tadić izručio Karadžića i Mladića". Ne bismo baš ništa slagali, a opet, snažno osećamo da u takvoj istini nešto bitno nedostaje, jelda?

Kako god bilo, Bojan Pajtić će sada, kad više nije ni pokrajinski premijer ni lider DS, imati više vremena za opušteno pohođenje pozorišta. Samo što će, gle, u pozorištu biti sve manje toga da se vidi (e, u očin, nikad spojiti dva dobra!). Kad shvatite da između ove dve stvari postoji uzročno-posledična veza (mada je, slažem se, u idealnom svetu ne bi smelo biti), možda ste savladali prvu lekciju o dubinskim društvenim procesima u Srbiji. ¶

Referendumske igrarije

Milorad Dodik slavi ispisivanje još jedne strane "slavne istorije" Republike Srpske. Iz Sarajeva prete da će podići optužnice zbog "neustavnog" raspisivanja referenduma. Zapad odmerava uvođenje sankcija protiv RS i njenog predsednika, koji za taj slučaj najavljuje "nove referendume", spremajući istovremeno odstupnicu i nadajući se da će ove referendumske peripetije uskoro pasti u zaborav

Za "Vreme" iz Banjaluke

Referendum u Republici Srpskoj o Danu Republike je održan. Milorad Dodik najavio je nove referendume i u istoj noći zatražio da se srpski predstavnici povuku iz zajedničkih institucija BiH. Istovremeno je predsjednik RS i idejni tvorac referenduma dobio poziv Tužilaštva Bosne i Hercegovine na saslušanje u svojstvu osumnjičenog. Tako je počeo da se ostvaruje prvi dio scenarija "za dan poslije" objavljen u beogradskom listu "Danas", prema kojem slijedi pokretanje postupka za suspenziju državnog tužioca BiH Gorana Salihovića, nakon čega bi trebalo da uslijede hapšenja zvaničnika RS. Ograničenje slobode kretanja, prema navodima ovog lista, moglo bi da bude jedna od političkih posljedica nakon održanog referenduma.

Prije toga Ustavni sud BiH očekivano nije izmijenio svoju odluku o neustavnosti Dana Republike, pa samim tim referendumsko izjašnjavanje nije učinio izlišnim. Isti sud je praktično zabranio održavanje referenduma.

Iako je referendum imao plebiscitarni karakter, a generalni sekretar Saveza nezavisnih socijaldemokrata Luka Petrović javno prijetio građanima kako će se provjeriti ko je izašao, a ko nije na glasanje za Dan Republike, izlaznost je bila tek nešto veća od 55 odsto građana. Pobornicima referenduma bitno je da je izlaznost prešla 50 procenata i time stekla "legitimnost".

Očito je da je i opozicija, koja je najprije bila protiv referenduma, pa ga potom podržala iz taktičkih razloga, i tako sprala sa sebe etiketu izdajničke, mobilisala dobar dio glasača na referendumu.

"Sada je očigledno da bez Srpske demokratske stranke i ostalih opozicionih stranaka referendum ne bi uspio. Mogu da kažem da je naša odluka da učestvujemo i pozovemo ljude da glasaju spasila situaciju. Izlaznost od 55 odsto je mala, s obzirom na to da 90 odsto građana po našoj procjeni smatra da 9. januar treba da bude Dan Republike Srpske", rekao je Mladen Bosić, lider najjače opozicione stranke u RS.

Jedino je lider Radikalne stranke Mirko Blagojević građane pozvao da bojkotuju ovaj "besmisleni referendum".

HVALOSPEVI I OSPORAVANJA

Milorad Dodik je referendum proglasio uspješnim, a svima onima koji nisu glasali, a njih je gotovo polovina građana s pravom glasa, poručio je da treba da ih je sram.

"Danas smo ispisali još jednu stranicu naše slavne istorije i rekli da smo narod koji se bori za slobodu, za svoje pravo stečeno, pravo koje smo osvojili i ne vrijeđa nikog drugog, a to je pravo na slobodu, pravo na Republiku, vlastiti život i pravo da dostojanstveno hodamo ovom Republikom, a ne da nam neko sa strane, bez obzira ko on bio, određuje kako ćemo hodati, koliko ćemo pognuti glavu, da li ćemo puzati možda ili biti dostojanstveni kao danas", izjavio je Dodik. Pojasnio je kako ovo nije bio referendum iz inata, ali i upozorio da za "svako novo poniženje slijedi novi referendum".

POBEDNIK PRVE ETAPE: Milorad Dodik
Foto: Tanja Valič/ Tanjug

Sa druge strane, u saopštenju Stranke demokratske akcije kaže se da "referendum, tačnije anketa sprovedena na širem uzorku stanovništva entiteta RS", nije imao legalitet, ali očigledno neće imati ni kredibilitet. SDA tvrdi da "organizatori antiustavnog referenduma nisu imali na raspolaganju spiskove Centralne izborne komisije pa je ostao otvoren prostor za manipulacije koji su obilato iskoristili. Katastrofalno niska izlaznost pumpana je ciframa u toku dana, kako bi javnost izvan Banskih dvora u Banjoj Luci stekla dojam masovne podrške ovoj avanturi koja pravno narušava Dejtonski sporazum i ugrožava red, mir i poredak u BiH".

Bakir Izetbegović, predsjedavajući Predsjedništva BiH, vjeruje u međunarodnu zajednicu, smatrajući da njena reakcija neće izostati: "Mislim da će se postupno desiti reakcija međunarodne zajednice. Gledali smo kako Sadam Husein, Gadafi, Milošević prkose i kako to izgleda. Došli smo u jedan novi inat koji prelazi sve granice. Viđali smo to u zadnjih par decenija od srpskih vođa i vidjeli smo kako se to završava. Ovo nije

prvi iracionalni inat. Ti ljudi vuku konopac dok ne pukne, a onda naravno padnu na leđa." On smatra da Dodik vodi sebe i one za sobom u izolaciju.

Potpredsjednik RS Ramiz Salkić ocijenio je da, osim što je jučerašnji referendum u RS bio antiustavan, "pokazao je i potpuni fijasko i debakl aktuelne vlasti u RS". On kaže da su "građani poslali poruku i Miloradu Dodiku i drugima u entitetskoj vlasti da nisu spremni da, radi njihovog bahatog bogaćenja, ponovo krenu u rovove i ponovo se sukobljavaju sa svojim komšijama", te da je "antiustavni" referendum propao, jer nije bilo izlaznosti koja je neophodna da bi referendum uspio, pošto su "rezultati koje objavljuju stvar 'navlačenja i namještaljki'". On tvrdi da je jedan čovjek na osnovu ličnih dokumenata svoje šire porodice, mogao za sve njih da glasa i bez njihovog prisustva na biračkom mjestu. Za Salkića je referendum "jedna velika farsa i prevara".

I novinarka Milkica Milojević je posumnjala u "naštimavanje", s obzirom na to da na referendumu nije bilo niti jednog nezavisnog posmatrača.

VERBALNI RAT I SANKCIJE

I nakon održavanja referenduma, koji je protekao u redu, referendumska groznica nastavila je da trese Bosnu i Hercegovinu i okruženje. Ovdašnji mediji nastavili su svojevrstan verbalni rat, stavljajući se bez ikakvih dilema na "svoju" stranu u podržavanju referenduma, ili pak u sankcionisanju onih koji su ga sproveli.

Iz Vijeća za štampu BiH i iz Regulatorne agencije za komunikacije stigla su upozorenja zbog sveprisutnijeg govora mržnje u medijima. Visoki predstavnik međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini Valentin Incko najavio je mogućnost sankcija protiv političara u Republici Srpskoj s obzirom na to da je ignorisana odluka Ustavnog suda. Incko se u iščekivanju nove sjednice Upravnog odbora Savjeta za provođenje mira nada da bi mogao dobiti zeleno svjetlo za korišćenje Bonskih ovlašćenja. Moguće sankcije odnosile bi se na poslanike Narodne skupštine Republike Srpske, jer su formalno odgovorni za raspisivanje referenduma, a pominju se zabrana putovanja u Evropsku uniju i zamrzavanje imovine i bankovnih računa.

I bez sankcija, životni standard građana u RS se nakon referenduma svakako neće poboljšati. Ekonomista Zoran Pavlović strahuje od toga da im može biti samo gore: "Investitori nisu zainteresovani da se pojave u zemlji u kojoj nije stabilna politička situacija jer to znači da ne mogu da se oslone na institucije države. Ovo je velika šteta koja je napravljena za partijske potrebe, jer ovakva politička situacija loše utiče na razumijevanje poslovnog ambijenta u RS. Bilo ko iz inostranstva neće razumjeti da je riječ o domaćem folkloru, misliće da je u pitanju nešto daleko ozbiljnije. U tom slučaju ugroženi su novac i investicije."

U scenario sa sankcijama uklapa se i najava krivičnog procesuiranja političkih vođa RS zbog ignorisanja "konačne i obavezujuće odluke Ustavnog suda BiH". U Tužilaštvu Bosne i Hercegovine potvrđeno je da su određene istražne radnje u toku i da su neke osobe pozvane na saslušanje, među njima i Milorad Dodik

"Teško da se Dodik i ostali plaše »

BANJALUKA NA NOGAMA: Referendumska groznica

Tanja Valič/ Tanjug

krivičnog gonjenja, jer ono nije izvjesno. U čemu bi se ogledalo krivično gonjenje, odnosno izvršenje krivičnog djela neizvršenja odluka Ustavnog suda, koje predviđa Krivični zakon BiH? Zar bi bilo moguće da krivičnom gonjenju budu podvrgnuti brojni funkcioneri Republike Srpske koji su sabotirali izvršenje odluke Ustavnog suda? Teško da se može pomisliti da je to slučaj, jer Tužilaštvo BiH neće imati petlju da to učini, niti je objektivno moguće krivično goniti tolike ljude koji su organizovali savjetodavni referendum", uvjeren je profesor na Pravnom fakultetu u Istočnom Sarajevu Goran Marković.

Za ministra sigurnosti BiH Dragana Mektića riječ je o politički motivisanom činu Tužilaštva BiH, koje se uključilo u izbornu kampanju, jer "glavni tužilac nije dozvolio tužiocu Tužilaštva BiH da pošalje poziv za saslušanje Milorada Dodika u slučaju Pavlović banke i vezano za kupovinu njegove vile u Beogradu, gdje postoji osnov sumnje da je oprana veća količina novca a sada je saglasan da se sasluša radi nesprovođenja odluke Ustavnog suda. "Od njega sada pokušavaju da naprave neku vrstu žrtve i da mu pred ove izbore pomoću toga dignu rejting", tvrdi Mektić. To je scenario koji bi još više produbio političke napetosti u BiH.

ODSTUPNICA

Kao jedno od mogućih rješenja pominje se i to da Narodna skupština RS formalno poštuje odluku Ustavnog suda te Dan Republike preimenuje u sličan naziv poput dana državnosti, što bi u konačnici značilo negiranje rezultata referenduma, na kojem su građani pitani da li su za to da se 9. januar i dalje obilježava kao Dan Republike. Lider opozicije Mladen Bosić upitao je Milorada Dodika: "Šta sad?"

"Ako je samo promjena zakona, moglo se to uraditi i bez referenduma. Vidjećemo kojim putem će ovo ići. Mi smo zabrinuti za situaciju i smatramo da je ovo osnov za dalje zaoštravanje. Upozoravamo sve one koji bi htjeli na ovakvoj situaciji da potegnu bilo kakve ekstremne korake kao što su sankcije, hapšenja ili nešto slično da to ne rade. To nisu radili kada su u pitanju odluke Ustavnog suda vezano za Mostar, ne treba ni sada to da rade", naglasio je Bosić i dodao da smatra da bi Dodik vjerovatno želio da do toga dođe jer bi ga to amnestiralo od nekih drugih stvari.

Profesor Marković smatrao je da je besmisleno izlaziti na referendum, samo zato što vladajuće stranke sad ne smiju da se povuku iz igre koju su same započele: "Dakle, nije u pitanju strah od apsa, nego od pritisaka koji dolaze sa različitih strana. Zapadne sile ne podržavaju referendum, Incko prijeti ekonomskim sankcijama. Vučić je protiv referenduma, a i Putin zahtijeva smirivanje situacije iako nije izričito protiv referenduma. Nema mnogo manevarskog prostora, tako da vladajuća grupa mora da priprema odstupnicu. To je najvažniji razlog zbog kojeg će 11. oktobra doći do povlačenja. Ko hoće da glasa, treba da zna da referendumsko izjašnjavanje neće imati bilo kakvog značaja za konačnu sudbinu Dana Republike. Konačnu odluku donijeće vladajuća grupacija, rukovodeći se svojim uskim interesima, kad procijeni koliko su strani pritisci snažni."

Za 11. oktobar zakazana je sjednica Narodne skupštine RS, na kojoj će se odlučivati o izvršenju odluke Ustavnog suda BiH. Drugim riječima, najavljeno je da će odluka Ustavnog suda na ovaj ili na onaj način biti izvršena. Marković objašnjava da ne možemo pouzdano znati kako će se to desiti, da to možda ne znaju ni šefovi vladajućih stranaka. Moguće rješenje, o kome se priča, jeste da Dan Republike ostane republički praznik za one koji se s njim identifikuju, znači za sve Srbe u RS, a da ne bi vrijedio za Bošnjake, Hrvate a vjerovatno i određeni (ili veći) dio ostalih. Tako bi Dan Republike ostao, ali niko ne bi mogao da tvrdi da je diskriminatoran zato što se Bošnjaci i Hrvati ne bi poistovjećivali s njim.

Prema Markoviću to, međutim, "naprosto nije moguće, jer republički praznik po prirodi stvari ne može važiti za jedne a ne i za druge, ili nije republički praznik".

DRŽAVA IZNAD SVEGA

Do razrješenja svih referendumskih zavrzlama neki će i dalje da navijaju za hapšenje rukovodstva Republike Srpske, zamrzavanje imovine i zabrane putovanja funkcionerima, drugi će iščekivati spaljivanje onih drugih na vatri koju su sami zapalili, treći će referendumski dan smještati u istoriju Republike Srpske i slaviti njegovo održavanje unatoč svim zabranama.

Za neke druge entitet će i dalje biti država. "Zato je republika kao država važna. Republika Srpska jeste država. Republika Srpska je Dejtonski sporazum i BiH unijela u svoju teritoriju, imala je narod koji je htio republiku, to su kriterijumi za državu. To sam učio u školi, da postoje tri osnovna kriterijuma da bi se nešto nazvalo državom, a to su teritorija, efektivna vlast i narod koji hoće tu državu. Šta fali Republici Srpskoj, ništa", poručio je Milorad Dodik.

Za to vrijeme građani su posve neočekivano poslali i vlastima i opoziciji jednostavnu poruku da su umorni od svih i da se sve manje hvataju na nacionalni lijepak. ¶

TANJA TOPIĆ

OD TVORACA FILMA
GRAVITACIJA
GAEL GARCIA BERNAL
OSTAVLJENI
UN FILM DE JONÁS CUARÓN
OD 6. OKTOBRA U BIOSKOPIMA

Crvene linije na evropskom putu

"Srbija u ovoj fazi ima pravo da neguje posebne odnose sa Rusijom i uprkos tome može biti prva naredna zemlja koja će biti primljena u EU", kaže poslanik Evropskog parlamenta Ivo Vajgl. "Međutim, kada bude postala punopravna članica, možda će važiti drugačija pravila"

Evropski parlament ima važnu, mada ne i centralnu ulogu u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Parlamentarni izveštaji i rezolucije o kandidatima nisu obavezujući za Evropsku komisiju i Savet, ali su oni svejedno dužni da ih uzmu u obzir prilikom odlučivanja. U Briselu se često kaže da podrška Parlamenta nije presudna za kandidate, ali da bez te podrške nema šanse za uspeh.

U Beogradu je ovih dana boravila delegacija EP zadužena za nadgledanje sprovođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Srbijom. O evropskom putu Srbije razgovarali smo sa Ivom Vajglom, bivšim ministrom spoljnih poslova Slovenije, a danas liberalnim poslanikom i članom Spoljnopolitičkog komiteta Parlamenta.

"VREME": Ovih dana ste imali niz susreta sa političkim faktorima u Srbiji. Kakvi su vaši utisci?

VAJGL: Mogu da kažem da mi je drago što Srbija ima vladu koja je evropske integracije postavila kao prioritet. Tako su se deklarisale i neke prethodne vlade, ali ovoj zaista verujem da to i misli. Dakle, bar kada je reč o evropskim integracijama, moj prvi utisak je pozitivan. Imali smo danas niz razgovora sa ljudima iz Vlade, Skupštine i civilnog sektora.

Očigledno je da je Srbija u toku proteklih godina ostvarila napredak. Činjenica je da su otvorena prva pregovaračka poglavlja i da ih ima još dosta za koje je Srbija usvojila zakone koji su u skladu sa evropskim propisima. Očekujem da se pre kraja godine otvore još neka poglavlja. Mnoge moje kolege kažu da će Srbija biti prva nova zemlja koja će u okviru procesa proširenja ući u EU.

Zar nije Crna Gora, koja je otvorila već 24 poglavlja, bliže članstvu nego Srbija?

Ako će Srbija biti prva, onda neko mora da bude drugi, zar ne? Mislim da uopšte nije loše da u procesu proširenja vlada takmičarski duh. To je stimulativno. Evo, i Bosna i Hercegovina je sada zvanično postala kandidat, a u Makedoniji će krajem godine biti održani vanredni izbori, što će stvoriti uslove da i ona krene napred. Dakle, krug se zatvara.

Koliko god se na aktuelnu srpsku vladu blagonaklono gleda u Briselu, u domaćoj javnosti se sve češće priča o autokratskim tendencijama premijera Aleksandra Vučića, o gušenju slobode govora... Da li je tokom današnjih razgovora sa srpskim funkcionerima bilo reči i o tome?

Da, bilo je kritičkih tonova, položaj medija je bio tema u svim razgovorima. Od predstavnika nevladinih organizacija i medija smo čuli vrlo oštre primedbe na račun Vlade, koja očigledno favorizuje one medije koji su im naklonjeni, o padu kvaliteta medija, tabloidizaciji i komercijalizaciji. Predstavnici vlasti su negirali da tako nešto postoji, ali ne sumnjam u to da su te primedbe opravdane.

Zanimljivo je da upravo ti favorizovani mediji često nekritički podržavaju Rusiju i dovode u pitanje evropsku budućnost Srbije i optužuju šefa misije EU u Beogradu Majkla Davenporta i ambasadore vodećih zapadnih zemalja da kuju zavere protiv Vučića i pokušavaju da destabilizuju zemlju. Kako objasniti taj paradoks?

Ja bih sve to sveo na vulgarizaciju i komercijalizaciju. Očigledno da napadima na diplomate, koje su poznate ličnosti, ti mediji pokušavaju da stvore sliku da su hrabri. U svakom slučaju, mislim da je javnost u Srbiji jasno proevropski opredeljena i ne verujem da pežorativna slika o EU koju guraju ti mediji može to da promeni. Sem toga, ubeđen sam da i u Vladi Srbije znaju da savez sa Rusijom ne može biti alternativa EU.

U poslednje vreme svedoci smo rasta napetosti u regionu, najpre između Srbije i Hrvatske, a sada zbog referenduma u Republici Srpskoj. Pominje se i mogućnost obnavljanja sukoba kakve smo imali devedesetih. Kako vama to izgleda?

Ne verujem da su stvari tako dramatične, ali činjenica je da napetost raste. Zabrinut sam, a to sam preneo i svojim beogradskim sagovornicima, što se tako olako govori o ratu, prizivaju se saveznici... Nije to slučaj samo u regionu nego i na drugim mestima. Odlučno sam protiv teze da Rusija i EU klize ka neizbežnom konfliktu, protiv sam razmeštanja NATO trupa na granici sa Rusijom i postavljanja novih raketnih sistema. Time se ne samo širi strah, nego se povećava opasnost od stvarnog sukoba.

U svakom slučaju, jasno je da Rusija i Zapad zveckaju oružjem i odmeravaju snage, kao i da se trude da povećaju uticaj na Zapadnom Balkanu. Kako gledate na položaj Srbije u tom kontekstu?

Postoje ljudi koji svuda vide pretnje, imaginarne ili stvarne. Činjenica je da neke velike države pokušavaju da prošire svoju sferu uticaja na one manje. Neke iznenadne posete balkanskih lidera Moskvi, turneje američkih generala po regionu i učestale vojne vežbe zaista mogu da podstaknu takve sumnje i politički su štetne.

Kada je reč o Srbiji, mislim da ona mora biti načisto da joj je mesto u Evropskoj

Foto: Parlement Europeen

“Položaj medija je bio tema u svim razgovorima. Čuli smo vrlo oštre primedbe na račun Vlade, koja očigledno favorizuje one medije koji su im naklonjeni, o padu kvaliteta medija, tabloidizaciji i komercijalizaciji. Predstavnici vlasti su negirali da tako nešto postoji, ali ne sumnjam u to da su te primedbe opravdane”

uniji, ma kakva ona bila u budućnosti. Očekujem da će se mnoge stvari institucionalno promeniti. Čini mi se da stvari ne idu u pravcu federalizacije nego suprotno, u pravcu jačanja suvereniteta zemalja članica. Šta god da se desi, međutim, neke stvari kao što su očuvanje mira, zajedničko tržište i zajedničke vrednosti ostaće nepromenjene. Stoga mislim da je važno da Srbija ne ide na neku drugu kartu, jer druge karte u stvari nema.

Iz Brisela se često čuju kritike zbog dobrih odnosa Beograda sa Moskvom i što se Srbija nije pridružila evropskim sankcijama protiv Rusije.

Ja se ne slažem sa onima koji traže da Srbija odmah uvede sankcije Rusiji. U tim raspravama uvek ističem da Srbija ima pravo na svoj manevarski prostor i .da održava dobre odnose sa Rusijom. To nije samo u srpskom, nego i u evropskom interesu, jer su EU potrebne države koje imaju lakši pristup ruskoj javnosti i ruskim političarima. Na kraju krajeva, i Velika Britanija je godinama održavala specijalne veze sa Sjedinjenim Američkim Državama, pa je to bilo u redu. Dakle, sasvim je prihvatljivo da Srbija neguje dobre odnose sa Rusijom, s tim što postoji crvena linija. Bilo kakvo aktivno uključivanje u strateške saveze sa Rusijom bilo bi neprihvatljivo.

Mislite na carinsku uniju ili odbrambeni savez?

Da, ali i na neke vojne manifestacije, kao što su parade. Međutim, ponovo ističem da u ovoj fazi Srbija ima pravo da neguje dobre diplomatske odnose sa Rusijom. Kada bude postala punopravna članica, možda će važiti drugačija pravila.

Do punopravnog članstva proći će godine, a mnogi tvrde da EU dotad možda neće ni postojati. U uticajnom američkom listu “Politiko” nedavno je objavljen tekst pod naslovom “EU-slavija” u kome se situacija u EU poredi sa Jugoslavijom uoči raspada.

To poređenje je nerealno i neprimereno. Jugoslavija se raspala u sasvim drugačijim uslovima, a i unutrašnji konflikti koji su do toga doveli su bili drugačiji, tako da na to ne treba trošiti reči. Međutim, kada govorimo o tome u kom pravcu EU treba da se razvija, ne bi bilo loše obratiti pažnju na nedavni govor predsednika Komisije Žan-Kloda Junkera. On je rekao da treba ojačati zajedničku spoljnu politiku i možda uvesti evropsko ministarstvo za spoljne poslove. To već postoji u vidu službe koju trenutno vodi Federika Mogerini, ali ona ne sedi uvek na sastancima na kojima se donose važne odluke. Drugo polje je bezbednost, gde nam treba više koordinacije, možda čak i zajednički štab. Mislim da je to vrlo dobra ideja. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Ko to tamo lobira

Koliko su domaći lobisti spremni za posao u Briselu, možda je najbolje sagledati iz perspektive njihovih hrvatskih kolega koje i dan-danas u takvim slučajevima sarađuju sa briselskim lobi agencijama. Ali neophodno je pod hitno unaprediti kapacitete našeg društva u ovoj bitnoj oblasti

Kada je u februaru 2014. godine Evropska unija donela direktivu koja je uvela dodatne restrikcije na konzumaciju duvana, administrativno sedište Unije u Briselu četiri nedelje je opsedala vojska od 200 ljudi koje su platile tri najveće duvanske kompanije na svetu, sa samo jednim ciljem – sprečiti dalje donošenje zakona štetnih po poslovne interese duvanske industrije. Tri miliona evra uloženo je u ovu korporativnu invaziju na Brisel, kako bi se Evropska komisija odvratila od sličnih poteza u budućnosti, a Evro parlamentu i nacionalnim vladama ukazalo na sve negativne posledice nastavka ovakve zakonodavne prakse.

Brzina reakcije i snaga kontraofanzive lobista na Brisel najbolju su pokazatelj kojom silinom funkcioniše i sa kakvim resursima raspolaže lobi industrija u kojoj se svake godine obrne jedna milijarda evra. Koliko je lobiranje u Briselu ozbiljan posao ukazuje i broj ljudi koji se ovim poslom bave.

Prema konzervativnim procenama trenutno se preko 30.000 ljudi na ovaj ili onaj način bavi lobiranjem, što je impresivan podatak ako se zna da u Evropskoj komisiji radi tek oko 31.000 ljudi. Poređenja radi, američka federalna administracija ima zadivljujućih 1,4 miliona zaposlenih, koje pokušava da lobira oko 12.500 profesionalnih lobista. U SAD je tokom 2015. godine potrošeno zadivljujućih 3,22 milijarde dolara na lobi usluge.

KO TO TAMO LOBIRA

Ko i koliko lobira po Briselu dobro pokazuje i registar sastanaka u Evropskoj komisiji. U njemu je samo za 2015. godinu ubeleženo više od 4000 sastanaka lobista i visokih zvaničnika Komisije. Najviše su ih imali Gugl i nevladina organizacija za zaštitu divljih životinja WWF – 29, a za njima sledi američki Dženeral elektrik sa 26. Sa druge strane, najinteresantniji lobistima, sa apsolutno najviše sastanaka, njih čak 118, bio je komesar Migel Kanjete, zadužen za energetiku. Sa njim su se viđali gotovo svi – od Volksvagena do WWF-a. Na ove sastanke i druge lobi aktivnosti u Briselu velike kompanije troše u proseku 10-15 hiljada evra mesečno, dok su budžeti nevladinih organizacija znatno manji i zavise od izvora finansiranja.

"Nevladine organizacije su zbog ograničenih budžeta često značajno 'agresivnije' od korporacija koje mogu da priušte sebi da strateški deluju tokom dužeg perioda", kaže za "Vreme" bivša visoka funkcionerka Komesarijata za poljoprivredu Evropske komisije dr Jarka Člupkova.

Lobiranje, dakle, nije samo igračka velikih korporacija: "U Briselu lobiraju svi – od lokalnih samouprava, preko regiona, nevladinih organizacija, privrednih udruženja, zanatlija, poljoprivrednika, pa čak i vlade članica Evropske unije lobiraju za svoje interese", opisuje Samanta Sivursum, vlasnica agencije Acquitas, jedne od aktivnijih lobi agencija u Briselu sa klijentima koji dolaze sa svih kontinenata.

"Briselski lobisti su najrazličitiji ljudi – od bivših poslanika i evro-funkcionera, do stručnjaka za PR. Ne postoje neka određena pravila kako se postaje lobistom, treba samo da ubedite klijenta da umete da radite taj posao, na primer, sa ozbiljnim referencama", tvrdi dr Duško Krsmanović, jedan od vodećih stručnjaka za lobiranje u Srbiji.

REGULACIJA ILI SLOBODNO TRŽIŠTE

Sa milijardama u opticaju naivno bi bilo očekivati da se pri regulaciji može osloniti samo na visoke etičke standarde i moral samih lobista ili onih koje oni lobiraju. Na kraju krajeva, u opticaju su i mnogo veće sume od onih unutar same industrije. Prema jednom američkom istraživanju, kompanije koje su između 2008. i 2010. godine na lobiranje u Vašingtonu potrošile 476 miliona dolara, dobile su u istom periodu poreske olakšice u vrednosti od čak 11 milijardi dolara. Zbog toga se regulaciji delovanja lobista pristupa veoma pažljivo.

Jer, ponekad je jako teško razlikovati trgovinu uticajem, koja je krivično delo, od lobiranja: "Etičko lobiranje je pružanje tačnih i proverenih informacija u procesu donošenja odluka", jasan

NAJEZDA ZBOG DUVANA: Evropska komisija
Foto: wikimedia

je dr Krsmanović: "Svako štelovanje informacija koje se dalje plasiraju i manipulativno lobiranje, u principu je najpre neetički, a može otići i u kriminalnu aktivnost."

Evropska komisija reguliše uticaj lobista svojim etičkim kodeksom sa kojim se zaposleni upoznaju detaljno pre stupanja na dužnost. On propisuje čak i vrednost ručka koji se može pojesti u društvu registrovanog lobiste. "Komisija naravno reguliše, a pojedini lobisti se trude da ta pravila zaobiđu i to je dinamika lobiranja svuda, ne samo u Briselu. Uvek ima onih koji poštuju i onih koji ne poštuju pravila", objašnjava dr Člupkova. "Zbog toga je transparentnost ključna."

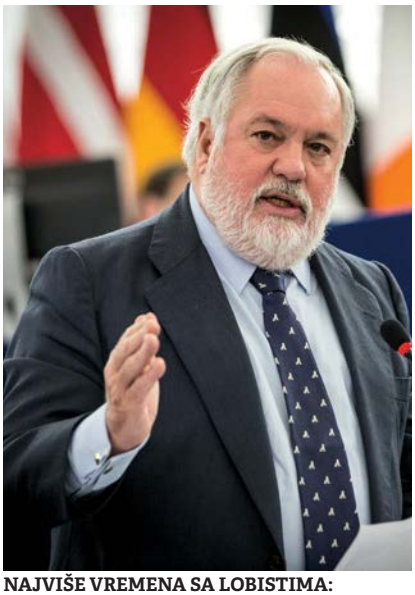
PRAVILA, KODEKSI, REGULE I REGISTRI

Evropske institucije nisu jedinstvene u regulisanju procesa lobiranja. Tako će, u pokušaju da lobiranje učini transparentnijim, Evropski parlament od 2017. godine uvesti obavezan upis u registar lobista bez kojeg neće biti mogući ulazak u Parlament ili slobodan pristup ni informacijama, ni konsultacijama.

"Evropska komisija ima nešto blaža pravila mada se i tu sve češće razmišlja o uvođenju obaveze registracije koja je trenutno dobrovoljna. Ipak, danas je sve manje funkcionera EU koji će sa vama pričati ako niste registrovani lobista. Pritisak javnosti učinio je svoje i potreba za maksimalnom transparentnošću je danas prisutnija nego ikad", objašnjava Sivursum.

Kada je reč o Srbiji, prema trenutno aktuelnoj strategiji za borbu protiv korupcije država se obavezala da tržište lobiranja uredi sledeće, 2017. godine. "Nacrt zakona o lobiranju postoji od 2010. godine i spreman je za javnu raspravu. Velike su šanse da će, usled pritisaka iz EU zakon konačno biti donet početkom 2017. godine", kaže za "Vreme" Zoran Domazet, izvršni direktor Društva lobista Srbije.

Opšta ocena je da je lobi tržište neregulisano, to jest ograničeno samo »

NAJVIŠE VREMENA SA LOBISTIMA: Evropski komesar za energetiku Migel Kanjete
Foto: Claude Truong-Ngoc/ wikimedia

pozitivnim pravom, odnosno zakonskim rešenjima smeštenim u trećim zakonima – od onih koji regulišu ponašanje državnih službenika sve do krivičnog zakona.

"Izazova će pri regulaciji biti mnogo, posebno ako se zna da je prema iskustvu sa kojim raspolažu zemlje u tranziciji jaka pravna država preduslov svih preduslova da ovakvi zakoni proizvedu bilo kakav efekat", kaže jedan od 91 člana Društva lobista Srbije, koji je insistirao na anonimnosti. Sa njim se slažu i ostali sagovornici "Vremena".

Interesantan osvrt na efekte regulacije ima i Dubravko Miholić, predsednik Nadzornog odbora Hrvatskog društva lobista i partner u agenciji "Hauska i Partner", koji se lobiranjem u Hrvatskoj bavi već skoro deceniju. "Regulacija u uslovima slabe države, bez efikasnih kontrolnih mehanizama, zapravo gura lobiste u sivu zonu. Oni postaju konsultanti i tu tek počinju mogućnosti neetičkog lobiranja", kaže Miholić. Njegov je savet slediti pozitivne primere iz Evropske komisije i njenog Registra transparentnosti.

PRAVNA DRŽAVA PREDUSLOV SVEGA

Da bi i u slučaju Srbije slaba pravna država i zaista mogla biti prepreka efikasnom sprovođenju te da bi od eventualnog Zakona o lobiranju mogla nastati još jedna farsa, svedoče primeri Crne Gore i Makedonije gde i pored zakonskih rešenja nema niti jednog registrovanog lobiste, mada je sasvim jasno da se i tamo lobira, kao i svuda na bijelom dunjaluku.

"Problem sa registracijom lobista kod nas je i u tome što ona pretpostavlja i javnost u radu, a to je nepremostiv problem za sve one koji kod nas, u Crnoj Gori ili u Makedoniji donose odluke. Zahtevati od političara javnost u radu često je isto što i zahtevati od vampira da se ogrne belim lukom", kaže naš sagovornik iz Društva. Da je uvođenje javnosti u rad istovremeno i jedna od osnovnih prepreka za donošenje zakona, tvrdi i njegov kolega iz udruženja Domazet.

O obaveznoj registraciji lobista donekle slično razmišlja i dr Krsmanović, koji je na temi lobiranja i doktorirao: "Zakoni koji uređuju lobing spadaju u tzv. *sunshine* zakone kojima je cilj da osvetle situaciju, u ovom slučaju kanale uticaja. Njihov zadatak bi trebalo da bude upravo to da učine stvar transparentnijom, a ne da preterano regulišu."

Koliko je pravilna regulacija lobiranja bitna za privredu svedoči i primer kompanije BASF koja je usled nemogućnosti da efikasno utiče na brzinu donošenja odluka unutar Evropske unije preselila deo svoje firme u SAD, gde se zakonodavac pokazao kao značajno fleksibilniji.

Iskustva iz Slovenije pokazuju da je trik ipak u jednostavnom zakonu, koji svima omogućava da se, uz registraciju, bave ovim poslom. "Zakon mora biti lagan, lako promenjiv kako bi mogao da prati razvoj tržišta, ali i lako primenjiv", kaže Krsmanović. Sa njim se slaže i njegov hrvatski kolega: "Ključna reč je transparentnost", ističe Miholić.

ČEMU REGULACIJA, ČEMU LOBIRANJE?

Svi sagovornici "Vremena" iz Srbije saglasni su da se kod nas uveliko i naširoko lobira i da će se lobirati bilo tržište regulisano li ne. Dodatne probleme kod nas stvaraju i slabe ili nedovoljno razvijene institucije, te vanistitucionalni centri moći koji takođe otežavaju regulaciju. Naši sagovornici se razlikuju u nivou pokazanog optimizmu do koje mere je uopšte moguće zakonom urediti lobiranje kod nas.

Problematična je i veličina tržišta. Procene "Vremena" su da je vrednost lokalnog lobi tržišta mala i da se kreće od pet do deset miliona evra godišnje. Ništa ružičastije nije ni u Hrvatskoj gde tamošnji stručnjaci procenjuju da se godišnje na lobiranje potroši do dva miliona evra.

Zbog toga je tržište još nezanimljivo za velike inostrane lobi kompanije, koje su kod nas prisutne samo preko lokalnih predstavnika. "Nama se, za sada, još ne isplati da poslujemo u Srbiji sa sopstvenom kancelarijom, mada zahvaljujući svojim lokalnim partnerima imamo zanimljiv broj klijenata iz Srbije koje predstavljamo i u Briselu i Londonu", kaže Samanta Sivursum.

Nešto mnogo zanimljivije naslućuje se iz komentara Zorana Domazeta na pitanje šta su prepreke razvoju našeg lokalnog lobi tržišta: "Kod nas se lobiranje još poistovećuje sa mitom i korupcijom", kaže Domazet i nastavlja, "to nas sprečava i da aktivnije koristimo lobiranje za zaštitu naših interesa i u zemlji, i u inostranstvu." Da ovo nije daleko od istine, svedoči i primer Hrvatske, koja je preko svojih lobista, pre svega Mate Granića i pre članstva u EU umela da pregovara toliko vešto da udvostruči izvozne kvote za svoje proizvode. "Srbija danas na lobiranje u inostranstvu, posebno u SAD, troši skandalozno mala sredstva i time sebi zapravo čini magareću uslugu", tvrdi Domazet.

Pohvale za srpske lobiste, međutim, stižu iz Hrvatske. Dubravko Miholić, naime, tvrdi da su u pojedinim segmentima srpske firme korak ispred Hrvatskih, posebno u segmentu lobiranja za prehrambenu industriju u Briselu, gde su po Miholićevim rečima nekada i Bosanci uspešniji lobisti od Hrvata. "Hrvatske tvrtke slabo prate promenu regulative i primećuju je tek kada se ona počne primenjivati. Malo je svesti da se treba ponašati proaktivno i misliti unapred", kaže Miholić.

Da se stvari moraju menjati i da etičko lobiranje nije nikakav bauk misli i Jarka Člupkova; "Lobiranje je nešto normalno i ukoliko se dešava u granicama pravila, može biti korisno i za onoga ko lobira, ali i biti korisno za zakonodavca jer mu omogućava da dobije važne informacije, čime se i javni interes bolje štiti", kaže ona. Tokom njenog rada u Komisiji lobi kompanije su joj više puta ukazale na mnogo kvalitetnija rešenja koja su značajno podigla kvalitet njenih predloga.

DOMINACIJA KORPORACIJA

U Srbiji najviše lobiraju velike kompanije, posebno iz visoko regulisanih industrijskih grana poput već pomenute duvanske, telekomunikacija ili farmako industrije. Jedna od interesantnijih lobi bitaka u Srbiji jeste i ona koja je trajala za vreme uvođenja fiskalnih kasa kada se uticalo na odluku da li će biti uvedene kase ili kompjuteri, ali je ovakvih primera zapravo mnogo više nego što se da zamisliti.

Ni u Hrvatskoj nije mnogo drugačije, veli Miholić: "Većina naših klijenata su kompanije koje žele vlastima predstaviti negativne posledice najavljenih promena zakona ili ređe ponuditi proaktivno svoje sugestije za promenu. U nešto manjem opsegu lobiraju i opštine i županije posebno ka EU."

Velike kompanije imaju svoja stalna "in house" lobi odeljenja u formi raznih službi za korporativne odnose koje na dnevnom nivou, bukvalno iz sata u sat prate zakonodavne i regulatorne aktivnosti i nude svoje viđenje rešenja. Ove firme često obaveštavajući i Evropsku komisiju o zakonodavnim potezima koje vuku lokalne vlasti kako bi preko Brisela zaštitili svoje ekonomske interese.

"Obaveštavanje evropskih institucija o dešavanjima na lokalu još je jedan od razloga zbog kojih firme, udruženja, komore i nevladine asocijacije iz cele Evrope imaju lobiste u Briselu. Na taj način efikasno se štite interesi i utiče na stav zvaničnog Brisela", kaže Sivursum. "Ovo je posebno korisno za firme i organizacije iz zemalja koje tek treba da pristupe Uniji, jer lobiranjem EU zakonodavstva direktno utiču i na domaće zakonodavstvo."

U situacijama kada se lobiranjem može uticati, na primer, na javno zdravlje, recimo u domenu hemijske industrije, uvođenje reda i javnosti u oblast lobiranja može pružiti preko potreban uvid u sve aspekte zakonodavne delatnosti i pravovremeno pokrenuti na akciju one lobiste koji imaju drugačije podatke o efektu nekog od zakona ili uredbi na koje se utiče.

Ovo bi se prema Krsmanovićevim rečima, za početak, najlakše regulisalo javnodostupnim, polugodišnjim izveštajem, recimo, Agenciji za borbu protiv korupcije, u kojem bi svaki lobista navodio sa kim se sreo i zašto, kao što je to slučaj u većini zemalja u svetu. Sa njime se slaže

ETIČKO LOBIRANJE JE PRUŽANJE TAČNIH I PROVERENIH INFORMACIJA: Duško Krsmanović

Foto: Marko Rupena

i Domazet, koji navodi da Nacrt zakona upravo i predviđa ovakva rešenja uključujući i registraciju i javnost ugovora i kontrolu Agencije za borbu protiv korupcije.

VLADE LOBIRAJU TAKOĐE

Privreda nije jedina koja ulaže u lobiranje. Vladine institucije takođe aktivno utiču na procese donošenja odluka, posebno kada ih donosi administracija EU. O tome svedoče brojna stalna predstavništva koja povrh nacionalnih ambasada u Briselu imaju čak i pojedini gradovi. Lobira i država Srbija, najčešće u Sjedinjenim Američkim Državama, gde se pokušava uticati na formiranje pozitivnijeg stava o našoj zemlji.

Lobiraju po Srbiji za svoje kompanije i trgovačka predstavništva stranih ambasada, ali i privredne komore za svoje članove. Najčešće se lobira za efikasniju primenu postojećih propisa, a potom i donošenje neophodnih podzakonskih akata koja nedostaju da bi zakon delovao u punoj snazi. Države, naravno, ne lobiraju samo u Srbiji. Francuska, recimo, ima razvijenu mrežu za lobiranje zakonodavnih procesa u Evropskom parlamentu i pri Komisiji, kako bi štitila svoje nacionalne interese i u Briselu, odnosno od Brisela.

LOBISTI KAO POMOĆ

Državna administracija, sa druge strane, često ima problem sa ograničenim resursima kako bi odluke koje donosi donosila apsolutno informisana o svim posledicama koje će proizvesti njena zakonodavna delatnost.

Zbog toga Evropska komisija redovno i kao pravilno poziva udruženja, nevladine organizacije, privredne komore, profesionalna udruženja i sl. kako bi na osnovu njihovih podataka uskladila svoju zakonodavnu aktivnost i uredila je tako da proizvodi što manje štete.

"U situacijama kada je moguće direktno uticati na Komisiju i sadržaj njenih direktiva, imati profesionalne lobiste u Briselu može biti od presudnog značaja za opstanak firme ili čitave industrije", kaže Sivursum.

"Ima slučajeva gde je lobiranje efikasnije od zvanične diplomatije", kaže dr Čupkova.

Na primer, u slučaju GMO hrane kada se Unija podelila na one za i one protiv i kada je delovanje preko zajedničkih tela postalo nemoguće.

Koliko su domaći lobisti spremni za posao u Briselu, možda je najbolje sagledati iz perspektive njihovih hrvatskih kolega koje i dan-danas u takvim slučajevima sarađuju sa briselskim lobi agencijama. Ali da je neophodno pod hitno unaprediti kapacitete našeg društva u ovoj bitnoj oblasti i urediti ih tako da procesi budu transparentni, saglasni su svi naši sagovornici. ¶

TIBOR JONA

Foto: Milovan Milenković

Najbolje čuvana porodična tajna

Koja bi se penzionerka, koja živi u stanu sa sinom jedincem, snajom i troje njihove dece i na koju se vodi ta imovina stečena u zajednici sa pokojnim mužem, usudila da se požali na svog sina zbog zlostavljanja

Zlostavljanje starijih osoba dešava se češće nego što mislimo i o tome se ne govori, ako izuzmemo slučajeve fizičkog i seksualnog zlostavljanja starijih žena za koje čujemo u medijima, i organizovanih grupa koje pljačkaju starije osobe, čime se bavi policija. Najrasprostranjeniji oblici nasilja nad starim licima u Srbiji su nebriga i ekonomsko zlostavljanje.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković izjavila je povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad starijima da starije osobe spadaju u jednu od najčešće diskriminisanih grupa građana, percipiraju se kao neproduktivne i kao takve predstavljaju teret za okolinu (npr. "ceo život su proveli bezbrižno u komunističkom režimu i sad krckaju penzije koje su veće od naših plata", prim. aut.). Poverenica je potvrdila da je u našoj zemlji veoma zastupljeno upravo finansijsko zlostavljanje – zloupotreba penzija i moguće imovine starih lica. A stari o tome ne pričaju, sramota ih je.

Koja bi se penzionerka, koja živi u stanu sa sinom jedincem, snajom i troje njihove dece, a na koju se vodi ta imovina stečena u zajednici sa pokojnim mužem, usudila da se požali na svog sina zbog zlostavljanja? Ona ima svoju sobu u stanu, mali rešo za kuvanje i frižider (odvojeno kuvaju ona i snaja), ali nema svoje kupatilo. Zapuštena je, neokupana jer ne stiže na red za kupanje, i povremeno je dementna. Kaže da su joj unuci ušli u sobu i uzeli njen nakit, a da joj je sin tražio 50 evra da bi "otkupio" njen nakit od unuka. Stalno je gladna i posećuje prijateljice u vreme ručka. Njoj se u to vreme pridružuje druga penzionerka koja nema "svoj dinar" jer pastorka u potpunosti raspolaže njenom penzijom. Živi u sobičku bez telefona i televizora, pastorka joj donosi ručak, ali ne i voće.

Poslednjih godina više se i otvorenije u javnosti govori o nasilju, ali se retko govori o nasilju nad starim licima, i postavlja se pitanje koliko zaista znamo o ovom problemu i koliko uspešno funkcionišu mehanizmi prevencije i zaštite starijih od nasilja. Prema nekim istraživanjima, u Srbiji se oko 140.000 starijih osoba suočava sa nekim vidom zlostavljanja.

VRSTE ZLOSTAVLJANJA STARIH

Svetska zdravstvena organizacije definiše zlostavljanje starijih osoba kao "pojedinačni ili ponovljeni čin akcije ili uzdržavanja od delovanja koji se događa u međuljudskom odnosu zasnovanom na poverenju, a koji izaziva bol ili uznemirenje starije osobe". Zlostavljanje starijih je svaka akcija u nekom odnosu poverenja koja dovodi do povreda ili nevolje starije osobe. Zlostavljanje starijih deli se u pet

kategorija: fizičko, psihičko, finansijsko i seksualno nasilje i zanemarivanje. Zanemarivanje je nedostatak akcije od strane drugog lica u odnosu poverenja, a postoji i samozanemarivanje kao oblik nasilja nad starijima, gde sama starija osoba prekida da vodi računa o sebi i svojim osnovnim potrebama. Vrlo često, više od jednog tipa zlostavljanja javlja se u isto vreme. Zlostavljanje može biti jedan incident ili ponavljanje ponašanja. Do zlostavljanja starijih često dolazi zbog moći zlostavljača i želje za kontrolom nad starijom osobom.

KO ZLOSTAVLJA STARA LICA

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković izjavila je da se stariji, ređe od svih građana, odlučuju da prijave nasilje. Prema njenim rečima, današnja generacija starih je provela životni i radni vek u potpuno drugom društvenom miljeu, u kome je nasilje u porodici takođe bilo prisutno, ali je to bila apsolutno privatna stvar u koju se nije zadiralo. Navodeći da se to proteklih decenija menja, ona je kazala da nasilje nad starima nije porodična stvar već krivično delo, i da je ekonomsko nasilje najteže za prepoznavanje. Jankovićeva kaže i da dosadašnje iskustvo pokazuje da su vrlo često nasilnici deca, snahe, zetovi, unuci.

Prema istraživanju koje je uradio Crveni krst, od 70 ispitanika iz Srbije 46 odsto njih reklo je da se svakodnevno suočava sa nekom vrstom diskriminacije na osnovu godina, dok je tri odsto reklo da se suočava povremeno. "Crveni krst je u proteklih devet godina uradio četiri istraživanja na temu nasilja nad starima, a 32 odsto starijih je reklo da se susreće sa nekom vrstom nasilja. Od toga 11 odsto ispitanika je reklo da je to verbalno nasilje, a 2,4 ekonomsko i fizičko", navodi se u Crvenom krstu.

Zlostavljanje se može dogoditi bilo kome, u bilo kojoj porodici ili odnosu. Dešava se nezavisno od porekla, uzrasta, vere, rase, kulture i etničkog porekla. Starije osobe predstavljaju specifičnu i ranjivu grupu i kao takve su često potencijalne žrtve nasilja. U većem riziku od nasilja su starije osobe koje imaju funkcionalne i mentalne probleme i zbog toga su zavisne od nege drugih lica. U većem riziku su takođe i starije žene. Zlostavljane starije žene razlikuju se od mlađih po tri osnova: postoji razlika u pogledu usvojenih vrednosti, ekonomski položaj žene se s godinama pogoršava, a isto važi i za njeno zdravstveno stanje, bilo da je starija žena zavisna od nege drugih, bilo da brine o manje pokretnom partneru ili je socijalno isključena.

Nasilnik može biti partner, član porodice, rođak, prijatelj, komšija, profesionalac u socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, zaposlen u ustanovi za smeštaj starijih ili stranac. U nekim slučajevima radi se o beskrupuloznim ljudima koji gledaju da iskoriste starije koji su ranjivi, sa druge strane imamo slučajeve nasilja koji se dešavaju u objektima za smeštaj starijih, jer nedostaje osoblje koje je adekvatno obučeno, ili u porodici u slučajevima kada članovi porodice nemaju odgovarajuću obuku da brinu o starijima sa značajnim fizičkim i mentalnim potrebama ili pak postoji istorija nasilnog ponašanja u porodici. Zlostavljane starije osobe vrlo često poznaju osobu koja ih maltretira i veruju joj. U svakom slučaju, nasilje nad starijima je zločin i treba da se prijavi u najkraćem mogućem roku.

Starije osobe mogu osećati stid i sramotu da priznaju da ih zlostavlja neko kome veruju. One mogu da se plaše osvete ili kazne, ili da budu zabrinute za svoju budućnost – ko će o njima brinuti ako prijave, mogu imati osećaj porodične lojalnosti. Često starije osobe nisu svesne resursa i institucija koje im mogu pomoći.

Važno je da starija osoba ima pristup informacijama na osnovu kojih može da donose odluke i da ima na umu raspoložive vrste pomoći u zajednici. Ovo može uključiti podršku i pomoć članova porodice ili prijatelja, zdravstvenih službi, socijalnih službi, policije, pravnika i/ili članova verskih zajednica. Međutim, svedoci smo da sistem još uvek ne funkcioniše na efikasan način. Dešava se da kada starija osoba i prijavi zlostavljanje i nasilje, ništa se ne preduzme i sistem ne reaguje na adekvatan način. ¶

BILJANA VASIĆ

Deset najčešćih znakova koji upućuju na zlostavljanje starijih

1. Starija osoba pokazuje znake fizičke traume, kao što su opekotine, modrice i neobjašnjivi podlivi i povrede koje često nisu u skladu sa objašnjenjem koje daje starija osoba.
2. Osoba deluje povučeno, depresivno i strahuje da otvoreno razgovara.
3. Teško se uspostavlja kontakt sa starijom osobom, jer on ili ona su izolovani od zajednice ili porodice i prijatelja.
4. Loša lična higijena starije osobe, zapuštena je, ima prljavu kosu i nokte, oseća se loš miris, neuredna i prljava garderoba...
5. Starija osoba pokazuje znake pothranjenosti i dehidratacije ili ima neki netretirani zdravstveni problem.
6. Uslovi života u kojima starija osoba živi su loši i nehigijenski.
7. Starija osoba nema pristup svom bankovnom računu ili sa njega nedostaje određena suma novca.
8. Potpis osobe na čekovima i drugim finansijskim izveštajima se ne podudara sa potpisom osobe na drugim dokumentima.
9. Obrasci potrošnje starije osobe su se odjednom promenili, što pokazuje iznenadna kupovina artikala koje starija osoba ne kupuje ili normalno ne bi kupila.
10. Dolazi do sumnjivih promena u testamentu starije osobe, kao što je promena primarnog korisnika testamenta.

(Zlostavljanje i nasilje nad starijim osobama, Nataša Todorović, 2015, blog o socijalnom uključivanju)

Članak je objavljen u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Intervju: Vojin Đorđević, vlasnik brenda VODAVODA

Na putu uspešnog povratka

"VODAVODA i danas ima iste prednosti koje je imala i pre deset godine, u smislu vrhunskog mineralnog sastava, u tome što se direktno flašira sa izvora od 605 metara, bez ikakve obrade. Mi vodu ne prerađujemo, već je flaširamo. Ceo svet je priznao kao vrhunske i ambalažu i ime, i dolazimo iz jednog potpuno prirodnog i zdravog okruženja – Srbije"

Razgovor sa Vojinom Đorđevićem počinjemo prisećanjem na sport, tačnije košarku, i prvu polovinu prve dekade 21. veka. Kompanija VODAVODA bila je jedan od brendova koji su pratili uspehe tadašnje košarkaške reprezentacije Savezne Republike Jugoslavije, a brend VODAVODA je obeležio i Evropsko prvenstvo u košarci 2005, održano u četiri grada tadašnje Srbije i Crne Gore.

"Sa radošću i sa ponosom se sećam 2005, kao što se sećam i 2001. godine i Evropskog prvenstva u Turskoj. Iako je prošlo više od 14 godina, pamtim i svaki koš koji su naši zlatni momci dali te davne 2002. na Svetskom prvenstvu u Americi, kada smo sa našom reprezentacijom osvojili zlatnu medalju i tada poslednji put pobedili Amerikance. Sa ponosom, zbog toga što je naša kompanija sa brendovima bila potpuno uz našu reprezentaciju. Takođe, sećam se i Svetskog prvenstva u Japanu 2006, kada je VODAVODA takođe obeležila to prvenstvo, kako sa sponzorstvom tako i sa banerima oko terena, peškirima i drugim rekvizitima. Međutim, nakon toga i nastaju pritisci na kompaniju VODAVODA. Nakon toga su došli veliki regionalni poslovni igrači i poželeli da imaju brend VODAVODA. Nisam hteo da ga prodam ni za koji novac, iako sam imao velike ponude", kaže Đorđević.

"VREME": Možete li reći nešto više o tome šta se dešavalo u proteklih desetak godina – postojalo je mnogo napisa u medijima, o postojanju dve fabrike, o sporu sa Divcem...?

VOJIN ĐORĐEVIĆ: Što se tiče napisa u novinama, oni su došli nakon što je u novembru 2007. godine, kada se Divac, smatram nezakonito, upisao kao vlasnik preduzeća VODAVODA, meni ponuđen ogroman novac da prodam brend. Međutim, ja na to nisam pristao, iako mi je saopšten scenario daljih događaja koji će se preduzeti protiv mene. Ta medijska kampanja je bila predviđena i ostvarena, međutim, na kraju, vreme je za sve u životu najbolji sudija, pa tako i za tu kampanju.

Teško je opisati jednu godinu, a isto tako i proteklih deset godina mogu opisati kao period izuzetnog uspeha VODAVODE. Zapravo, to je zaslužen uspeh sa preko 30 odsto našeg tržišta i osvajanje azijskog tržišta, ali i sa uverenjem da zbog vrhunskog kvaliteta vode VODAVODA, jedinstvenog dizajna i lepog imena, možemo osvojiti ceo svet. U nestrpljenju i želji da do toga dođem što pre, smatrao sam da ime i ugled Vlada Divca mogu doprineti i ulasku na tržište Amerike. Partnerstvo se sticajem okolnosti završilo tako što je on preuzeo proizvodnju, to jest fabriku, ali to nije dovelo do porasta prodaje u inostranstvu. Fabrika koju je Divac preuzeo je u međuvremenu otišla u stečaj, rukovodstvo je fabriku zadužilo za, mislim, oko 400 miliona dinara, na nju je upisana hipoteka za još veći iznos i fabrika je sada u stečaju.

Neki sudski sporovi se vode do dana današnjeg, a ne želeći da čekam kada će biti završen, pre tri godine smo u Banji Vrujci organizovali novu proizvodnju u savršenom proizvodnom pogonu, sa savremenom opremom, jer brend VODAVODA nikad nije bio predmet spora.

Kako danas izgleda kompanija VODAVODA, koji su njeni najjači aduti u odnosu na konkurenciju?

VODAVODA i danas ima iste prednosti koje je imala i pre deset godine, u smislu vrhunskog mineralnog sastava, u tome što se direktno flašira sa izvora od 605 metara ispod zemlje, bez ikakve obrade. Mi vodu ne prerađujemo, već je flaširamo. Ceo svet je priznao kao vrhunske i ambalažu i ime i dolazimo iz jednog potpuno prirodnog i zdravog okruženja – Srbije. Nažalost, svetsko tržište je surovo i ponekad sve to nije dovoljno. Ove godine sami distribuiramo, jer smo prekinuli saradnju sa drugim distributerima, i to je potrošačima omogućilo povoljnije cene. Nama samima je važniji ugled proizvoda od konkretne zarade, a zarada će se ostvariti dugoročno, kad se uspostavi poverenje potrošača.

Kako izgleda struktura prodaje proizvoda VODAVODA – koliko ide u izvoz i gde, koliko se potroši na domaćem tržištu i koji su kapaciteti fabrike?

Ja namerno ne govorim fabrika, već kažem Novi dom Vode u Banji Vrujci, da bih istakao da nije reč o fabrici – mi vodu ne prerađujemo, već je samo flaširamo sa velikim kapacitetima. Treba, međutim, imati u vidu da se situacija na tržištu bitno promenila i da bez obzira na nesporan kvalitet proizvoda mi imamo relativno mali udeo na tržištu.

Normalno je da su velike multinacionalne kompanije zauzele i tržišni i medijski prostor, stvorene su nove navike i u tom smislu je naše učešće posledično manje. Svesni smo da je povratak teži nego početak, ali smo strpljivi i predani smo ideji da potrošači prepoznaju kvalitete. Radujemo se svakom novom kupcu i potrošaču i ne sumnjam da ćemo vratiti tržišne pozicije.

Sa druge strane, izvozimo koliko smo planirali, a tu imamo veliki prostor, jer je malo voda iz Srbije koje imaju sve predviđene sertifikate, koje imaju kvalitet i koje se mogu izvoziti.

Kapacitet naše opreme je daleko veći od trenutne proizvodnje. Takođe, nov savremeni objekat ima pet hiljada kvadratnih metara, tako da kad dođe do potrebe za proširenjem kapaciteta, to će za nas biti vrlo jednostavno, odnosno samo će biti potrebna dodatna nova oprema.

Šta možete da kažete o tržištu mineralne vode u Srbiji? U poslednjih 15-ak godina došlo je mnogo inostranih igrača, a pitka voda je resurs od najvećeg značaja za svaku zemlju.

Dva lidera na tržištu negaziranih voda su u rukama stranaca. Nije od značaja da li su stranci, jer tržište mora biti otvoreno. Te 2004. godine ravnopravno smo se nosili i imali veće učešće na tržištu od njih, sa svim ostalim prednostima. Međutim, danas je drugačije. Svima na svetu je jasno koliko je značajan taj resurs, i u tom smislu smo srećni da nam prodaja raste, a uvereni smo da će nam naše vrednosti, pre svega kvalitet vode i dobar dizajn, ponovo pomoći da zauzmemo pozicije koje smo nekada imali, bez obzira na to što bi neko mogao reći da je borba neravnopravna. Mi ćemo biti strpljivi i istrajati na kvalitetu.

Koliko postoji izvorišta pitke vode u Srbiji, a koliko ih se eksploatiše? Takođe, od ovih izvorišta koji se koriste, koliko ih je privatizovano – što od stranih, što od domaćih kompanija? Po vašem mišljenju, kakva će biti sudbina neprivatizovanih izvorišta?

Uveren sam da u Srbiji ima mnogo potencijalnih izvorišta. Ponovo napominjem da je VODAVODA sa izvorišta u Banji Vrujci, koje je 605 metara ispod površine, što znači da je voda pre flaširanja tretirana prirodom. I pored brojnosti izvora, uveren sam da velike multinacionalne kompanije neće dozvoliti drugima da se razvijaju, da istražuju ili investiraju u flaširanje negazirane vode, osim u nekim manjim količinima. Činjenica je da svi postojeći manji proizvođači ne posluju lako i mogu samo da se nadaju da će im neko od velikih ponuditi da uđe u suvlasništvo ili vlasništvo. Međutim, VODAVODA ima i aspekt brenda i interesovanje je isto kao i pre deset godina, samo su promenjeni šabloni da se dođe do brenda. Verujem da će VODAVODA odoleti svim mogućim izazovima. Ona je i moj san i vizija o proizvodu koji se prodaje svuda u svetu a da piše “flaširano u Srbiji”.

Kakvi su planovi VODAVODE za budućnost – u kom pravcu će ići vaš razvoj?

Kada smo gradili prvi Dom vode koji je Vlade Divac preuzeo i koji je otišao u stečaj, mi smo imali viziju stranog tržišta i izvoza. Isto je i za budućnost. A važno je da i u Srbiji naši građani mogu da i dalje uživaju u kvalitetnom proizvodu koji je uz rame nekih velikih brendova, i da im prostor bude lepši kada imaju flašu vode na stolu ili u svom domu. Mi ćemo biti posvećeni i domaćem tržištu. VODAVODA ima potencijal da postane neka vrsta simbola očuvanja prirode i zdravlja i daćemo sve od sebe.

Herbstfest u Erdingu

Pivo kakvo treba da bude

Na četrdesetak kilometara od Minhena, u Bavarskoj, nalazi se gradić Erding. U njemu se nalazi svetski lider po proizvodnji pšeničnog piva, Erdinger pivara, a skoro osam decenija održava se i Herbstfest – u slavu najpoznatijeg proizvoda ovog grada

Aspirin. To je prvo dočekalo novinare iz Srbije kada su ušli u sobe ljupkog Best Western Plus hotela u nemačkom gradiću Erdingu. Pardon, nije bio samo aspirin – osim dve tablete Aspirin Plus (Bajerovog, dabome, kupujmo domaće), na krevetu je bio i list papira sa natpisom: "*Damit der Kater nicht zum ausgewachsenen Tiger wird*". Ili, u slobodnom prevodu, "Da mamurluk ne postane veliki kao tigar". Dakle, jasno je: došli ste na Herbstfest, tradicionalni godišnji festival na kome – kao i obično – dominira šator gde se toči Erdinger pivo, i nije problem, razumemo da se tu i tamo pretera u slavlju, kao da kažu u hotelu.

Mada se naziva "jesenjim", Erdingerov Herbstfest (76. po redu) ove godine je trajao 10 dana, na prelazu iz avgusta u septembar. Ogromna dva šatora i propratne spoljne aktivnosti svake godine privuku oko 200 hiljada posetilaca. Naravno, kada se kaže "šator", ne treba pomisliti na ovdašnje, svadbarske šatre – reč je o ozbiljnoj drvenoj građevini, visokoj desetak metara i površine od nekoliko ari, sa čijeg plafona vise plave i bele trake: boje bavarske zastave. Ovaj ogromni prostor je zapravo jedna džinovska kafana. Unutra su poređane na stotine stolova sa kariranim stolnjacima i klupama za sedenje, a služi se izbor tradicionalnih bavarskih jela i poslastica. I, naravno – pivo. Za ovu priliku, Erdinger specijalno pravi "festbier" – pivo sa malo više alkohola nego obično, a koje se može naći samo tokom Herbstfesta. Pivo se toči u velike, masivne keramičke krigle, koje su same teške oko pola kilograma, a zahvataju jedan litar tečnosti. Ostaće misterija kako konobari, a naročito konobarice, uspevaju da nose šest i više krigli odjednom. Na svakom stolu nalazi se maleni drveni "čiviluk" o kojeg su obešene bavarske slane perece, koje idealno idu uz pivo – za zagrevanje.

Lagano pada mrak, a reka ljudi navire ka ulazu u Herbstfest. Mnoštvo je mladih – uglavnom su obučeni u tradicionalnu bavarsku nošnju: žene u dekoltirane bele košulje sa kratkim rukavima, haljine bez rukava i oko struka vezane kecelje, a muškarci u tzv. špilhozne sa tregerima, košulje, cipele i visoko podignute vunene čarape. Šator se polako popunjava, narudžbine samo pljušte – konobarice i konobari ne nose samo kao tuč teške krigle piva, već i ogromne tacne natrpane hranom.

U konkretnom slučaju ovog novinara, izbor je pao na miks volujskog mesa, pačetine i svinjske kolenice (pečene, ne kuvane!). Uz to, ide i preukusna "knedla" od krompira, crveni kupus, sve zajedno preliveno ukusnim sosom. I pivo, dabome. Ko poruči samo kolenice, dobija ih na tanjiru sa sve reckavim nožem, koji drhti zaboden u meso. Kolenica se topi u ustima, i zahvaljujući njoj, onaj pomenuti aspirin neće ni biti potreban: nakon nje, veoma je teško preterati sa pivom.

Oko osam sati uveče šator je već pun. Mnoštvo posetilaca je ispred bine – svira popularni lokalni bend "d'Moosner", koji izvodi obrade pop hitova 20. veka sa engleskog govornog područja, ali nađu se

Jedini sastojci su voda, slad, hmelj i kvasac: Erdinger pivara

FOTOGRAFIJE: R. Marković

tu i nemački hitovi, znani i neznani – jedan od njih je i čuveni *Neunundneunzig Luftballons*. Kako veče odmiče, sve se više ljudi penje i stoji na klupama. Između stolova prolaze devojke, prodaju tradicionalne bavarske šešire, najjeftiniji je 20 evra. Nešto kasnije, novinarima će se pridružiti i Verner Brombah, vlasnik Erdinger pivare, dobrodržeći 77-godišnjak duge sede kose. Prilazi, pozdravlja se sa svakim, prozbori pokoju. Okolni gosti ga zovu da se slika sa njima, pristaje bez oklevanja. Deluje da je omiljen u ovom gradiću od kojih tridesetak hiljada stanovnika.

Bend je dobar, lagano diže atmosferu. Na svakih petnaestak minuta sledi ista melodija, odbrojavanje "eins-zwei-drei!" i ispijanje piva. Sada je već više ljudi na klupama no što ih sedi. Nekoliko momaka sedaju na prolaz, jedan iza drugog, i počinju da "veslaju". Ispred bine je mnoštvo mladića i devojaka, svi stoje na klupama i prate muziku. Voljno poziraju novinaru za fotografisanje. Jedan momak me nešto pita, ja odgovaram valjda jedinom rečenicom na nemačkom jeziku koju znam celu da izgovorim: "Ich spreche kein Deutsch." Nikakav problem, malac se odmah šaltuje na engleski. Hoće da zna gde posle može da nađe slike na internetu. "Gde, Fejsbuk, Instagram, gde?" Primećujem mu razočaranje kada mu kažem da radim u novinama, pa još u stranim. Ipak, podiže palac. "Ok!"

Napolju je takođe vašarska atmosfera. Prodaju se slane i slatke grickalice, sladoled, suveniri, tu je štand na kome momci vazdušnim puškama gađaju mete. Neobičan je prizor curica od svojih 13-14 godina, kako drži pušku i ozbiljno nišani. Ipak, napolju su najveće atrakcije ogromne vrteške, džinovska "klatna", karusel, automobili na sudaranje...

Sutrašnji dan je rezervisan za obilazak Erdinger pivare, ali pre obilaska novinari gledaju film o pravljenju piva, naravno, uz pivo (izbor ovog puta je pao na *Erdinger Pikantus*, izuzetno ukusno pivo sa 7,3 odsto alkohola, koje se nažalost – za razliku od *Erdinger Weissbier* – još uvek ne može naći u Srbiji). Pivara je osnovana još 1886, tako da ove godine slavi jubilej – 130 godina – i za sve te godine nije menjala svoj proizvod: od tada pa do danas pravi bavarski specijalitet, pšenično pivo *Weißbier*. Tako je glasilo i njeno prvo ime – "*Weisse Bräuhaus*". Međutim, 1935. dotadašnji direktor Franc Brombah kupuje pivaru, i od tada do danas pivara je u vlasništvu porodice Brombah. Franc joj 1949. menja ime u *Erdinger Weißbräu*, a 1965. u njoj počinje da radi današnji vlasnik, Verner Brombah, Francov sin. Postoji u jednoj od zgrada pivare zid na kome su fotografije radnika (na stilizovanim pivskim čepovima) – onih koji u kompaniji rade pet godina, deset, petnaest i tako dalje. Posetilac na kraju dolazi do natpisa "*über 40 Jahren*", ispod koga su samo tri fotografije – jedna od njih je i Vernera Brombaha, koji je prošlog oktobra proslavio 50 godina rada u pivari. U doba kada je on počinjao, godišnja proizvodnja Erdingera je narasla na oko 40 hiljada hektolitara. Dve godine nakon smrti Franca Brombaha (1975), Vernerova pivara proizvodila je 225 hiljada hektolitara. Danas, to je svetski lider na tržištu pšeničnog piva i najveća porodična pivara u Nemačkoj, koja godišnje proizvodi 1,8 miliona hektolitara piva.

Međutim, nije samo zbog ovih podataka Erdinger pivara zanimljiva. Najpre, politika firme je takva da nikome ne daje licencu – Erdinger pivo se proizvodi samo ovde, u gradiću pokraj Minhena, i nigde više na svetu. Razlog je jednostavan – 90 odsto piva čini voda, a voda je svuda drugačija, i to ne bi bilo isto pivo. Erdinger vodu crpi iz svoja dva bunara, sa dubine od 160 metara, i pridržava se (pra)starog zakona o čistoći koji je još 1516. doneo Vilhelm IV za celo vojvodstvo Bavarske, a koji glasi: "Od danas, pivo ne sme imati drugih sastojaka osim ječma, hmelja i vode". Četvrti element, kvasac, prvi put se javlja u nemačkom zakonu tek 1906, a Erdinger pivara se striktno pridržava zakona o čistoći – voda, pšenični i ječmeni slad, hmelj i kvasac su sve što se može naći u tom "belom pivu" (u Bavarskoj se zove tako – *Weißbier*, a svuda drugde u Nemačkoj ovo pivo se naziva "pšenično").

Druga stvar, u doba raznih "preuzimanja", ukrupnjavanja firmi, multinacionalnih kompanija, Pivara Erdinger uporno nastoji da ostane porodična firma. Iako danas izvozi svoje pivo u 90 zemalja širom sveta, dugo vremena pivara je bila usmerena samo na nemačko tržište (podsećamo još jednom, nema nijedne licence, nema drugih fabrika Erdinger piva na svetu, sem ove u Erdingu). Tek je sedamdesetih godina prošlog veka prvi put počela da izvozi svoj proizvod, najpre u Austriju. Danas izvozi oko 20 odsto svoje proizvodnje.

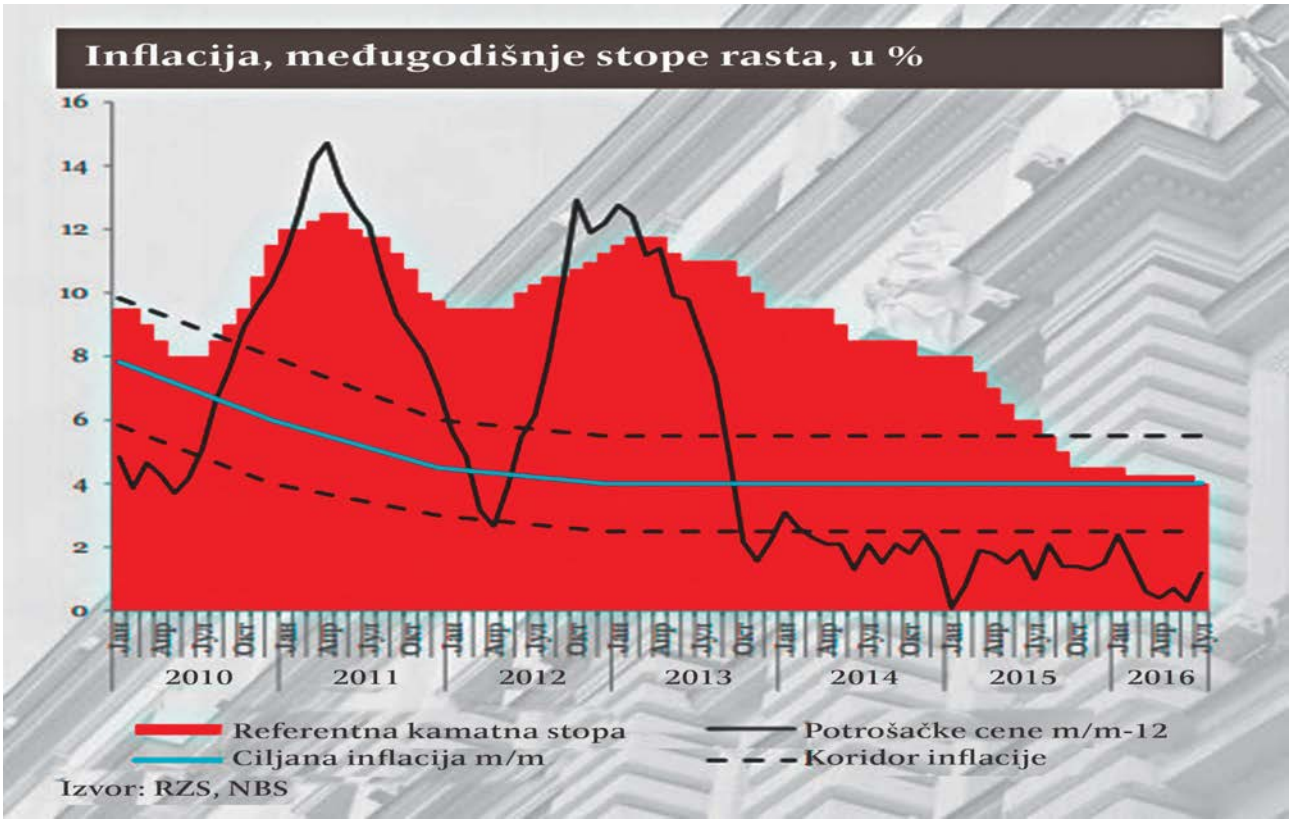
I treće što je osobeno za Erdinger pivaru: zadovoljna je svojom sadašnjom proizvodnjom. Umesto neprestanog širenja i osvajanja novih tržišta, zasipanja potrošača novim i novim proizvodima, Erdinger je usmeren na kvalitet. Imaju svojih 1,8 miliona hektolitara, što ih stavlja na deseto mesto proizvođača piva po veličini u Nemačkoj, i usmereni su na to da postojeći kupci ostanu zadovoljni – to je najbolja reklama za privlačenje novih potrošača.

R. Marković

Mesečni pregled

Oporavak privrede, rizici nisu uklonjeni

Uprkos odličnom dosadašnjem fiskalnom rezultatu u 2016, smanjenju NPL, privrednom rastu iznad planiranog, i dalje postoje rizici koji bi mogli da upropaste sve do sada postignuto – a to su nereformisana javna preduzeća i nezavršen proces privatizacije

Istraživački tim Erste Grupe korigovao je procenu rasta BDP-a Srbije sa 2,2 na 2,6 odsto u tekućoj, 2016. godini, navodi se u saopštenju ove banke od 20. septembra. Ovaj rast je dobijen zahvaljujući uticaju domaće tražnje, uz zadržavanje snažnog trenda investicija i ubrzanja privatne potrošnje. Zahvaljujući padu trgovinskog deficita od 13 odsto i porastu suficita bilansa usluga, deficit tekućih transakcija je smanjen za skoro 20 odsto. Za poslednji kvartal, tvrde u Erste Grupi, očekuje se nastavak sličnih kretanja, uz napomenu da bi neto izvoz mogao biti neutralisan snažnijom domaćom tražnjom, koja će povući i snažniji uvoz: "Kao glavne pozitivne rizike po projekciju, vidimo nastavak dobrih rezultata na strani investicija zahvaljujući stabilnijem ekonomskom ambijentu, propisima koji pogoduju poslovanju i programu sanacije problematičnih kredita (udeo problematičnih kredita je opao sa 21,6 odsto na kraju 2015. godine na 20,2 odsto u drugom kvartalu 2016. godine) koji će poboljšati kreditni potencijal u bankarskom sektoru i ambijent niske inflacije. Isto tako, bolji izgledi u pogledu rasta za većinu glavnih trgovinskih partnera trebalo bi da nastave da podržavaju izvoznu stranu, što bi trebalo da relativno kompenzuje pritiske u pravcu povećanja uvozne strane koji dolaze od rastuće domaće tražnje."

U Erste Grupi kažu da postoji još prostora za smanjenje referentne kamatne stope, i to za 0,25 odsto, zbog inflacije koja je još uvek ispod ciljanog koridora, ali i zbog niske verovatnoće da će FED povećati svoju kamatnu stopu pre decembra 2016: "Tokom prvih sedam meseci 2016. godine nastavili su se slabi inflatorni pritisci, pri čemu je stopa inflacije od početka godine na nivou od 1 odsto međugodišnje, znatno ispod ciljnog koridora NBS od 4+/-1,5 odsto. Detaljna struktura pokazuje da je niska inflacija uglavnom odraz opadajućih cena hrane (-0,8 odsto međugodišnje od početka godine) i goriva (-6,7 odsto međugodišnje od početka godine), koje čine oko 40 odsto ukupnog Indeksa potrošačkih cena. Predviđamo da će se u narednom periodu inflacija postepeno ubrzavati i da će se kretati prema sredini ciljnog intervala u prvoj polovini 2017. godine, pod

uticajem jače domaće tražnje, postepene stabilizacije cena berzanske robe na međunarodnim tržištima i povećanja regulisane cene električne energije planiranog za oktobar 2016. godine", kažu u Erste Grupi, i dodaju da će se kurs evra do kraja godine zadržati u intervalu 123–124 dinara.

Sa druge strane, Fiskalni savet u svom poslednjem izveštaju ocenjuje da su fiskalna kretanja u prvih sedam meseci 2016. bila "izuzetno povoljna, zbog čega bi ukupan deficit u ovoj godini mogao da iznosi oko 2 odsto BDP-a – umesto planiranih 4 odsto BDP-a". Iako su prihodi opšte države u prvih sedam meseci bili gotovo jednaki ukupnim javnim rashodima (900 miliona dinara deficita u periodu januar–jul), Fiskalni savet očekuje jednokratne rashode države, "poput preuzimanja duga Petrohemije od oko 100 miliona evra prema NIS-u", što će dovesti do manjka u budžetu od oko dva odsto BDP-a na kraju godine.

"Procenjujemo da bi ukupni prihodi budžeta u 2016. mogli biti ostvareni u iznosu koji je za čak 110 milijardi dinara (2,7 odsto BDP-a) veći u odnosu na plan, pod uticajem nekoliko različitih činilaca – od kojih neke ocenjujemo kao trajne, a neke kao privremene. Smatramo da prognozirano povećanje poreskih prihoda preko plana za oko 80 milijardi dinara predstavlja trajno fiskalno poboljšanje. Naime, približno polovina ovog rasta posledica je efikasnije naplate poreza usled suzbijanja sive ekonomije, što se najviše odrazilo na rast prihoda od PDV-a i akciza. Kad se iz fiskalnih kretanja isključe privremeni činioci, procenjujemo da bi deficit u 2016. bio oko 2,5 odsto BDP-a – što je prava mera deficita s kojim se ulazi u sledeću godinu", kažu u FS, što bi značilo da će biti zaustavljen rast učešća javnog duga u BDP-a na 76-77 odsto BDP-a. "Time se otklanja neposredna opasnost od izbijanja krize javnog duga", kažu u FS, ali i upozoravaju da je Srbija i dalje prezadužena.

"Održivost postignutih fiskalnih rezultata presudno će zavisiti od rešavanja problema javnih i završetka privatizacije državnih preduzeća – s čime se i u 2016. kasni. Iako su tekuća fiskalna kretanja znatno povoljnija od očekivanih, još uvek nisu otklonjeni najveći rizici po domaće javne finansije – nereformisana javna i državna preduzeća (EPS, RTB Bor, Srbijagas i druga). Upozoravamo da bi njihovi ogromni dugovi i loše poslovanje mogli i u budućnosti opet pasti na teret građana i snažno povećati javni dug, što bi praktično poništilo dosadašnje rezultate fiskalne konsolidacije. Ključni problemi javnih preduzeća (višak zaposlenih i preveliki rashodi za zarade, niska naplativost pruženih usluga, cene, tehnički gubici i dr.), o kojima smo prvi put pisali još u 2014. godini, i dalje opterećuju njihovo poslovanje", piše u izveštaju FS.

Fiskalni savet napominje da je targetirano smanjenje broja zaposlenih u sektoru opšte države "gotovo u potpunosti izostalo", te da je racionalizacija zaposlenih svedena na prirodni odliv zaposlenih u penziju. Takođe, od ukupno šest milijardi dinara u Tranzicionom fondu koji služi za socijalni program za radnike neprivatizovanih firmi, potrošeno je manje od dve milijarde. Ili, kako kaže FS, "Još bolji pokazatelj odlučnosti Vlade da se započeti proces privatizacije okonča, a u krajnjoj liniji i veličine fiskalnih rizika, predstavlja broj radnika koji i dalje radi u preduzećima s nerešenim statusom. Ispostavlja se da u njima još uvek radi oko 45.000 radnika, što jasno pokazuje da do sada nije rešena ni polovina problema."

Najzad, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, anketa o radnoj snazi za drugi kvartal 2016. govori da je došlo "do značajnog povećanja zaposlenosti i smanjenja nezaposlenosti, kako u poređenju sa prethodnim kvartalom tako i u poređenju sa istim kvartalom prošle godine", ali i da je do ovog rasta došlo "prvenstveno u poljoprivrednim delatnostima, kod stanovništva starijeg od 55 godina, sa nižim i srednjim nivoom obrazovanja, i to uglavnom podrazumeva neformalnu zaposlenost". RZS je objavio i podatke o spoljnotrgovinskoj razmeni za period januar–jul 2016: robna razmena sa svetom je porasla za nešto manje od sedam odsto u odnosu na isti period 2015, gledano i u dolarima i u evrima. Izvoz (oko 7,7 milijardi evra) povećan je za 8,9 odsto, a uvoz (oko 9,9 milijardi evra) rastao je nešto sporije, 5,2 odsto, pa je deficit od 2,2 milijarde za šest odsto manji nego u periodu januar–jul 2015. Samim tim, i pokrivenost uvoza izvozom je povećana za 2,7 odsto i sada iznosi 77,7 odsto.

abeceda ekonomije

Fiskalni deficit

Država svojim aktivnostima na mnogo načina utiče na naše živote – od rođenja do smrti. Postojanje države sa sobom povlači postojanje javne potrošnje (javnih rashoda) i, posledično, javnih prihoda kao načina da se ta potrošnja finansira.

Kao primere javnih rashoda i izdataka po tom osnovu možemo navesti rashode za zaposlene u javnom sektoru, rashode za odbranu i bezbednost, rashode za obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, naučnoistraživački rad, rashode za kulturu i sl., ali i različite transfere institucijama socijalnog osiguranja. Sa druge strane, pod javnim prihodima podrazumevamo različite poreske oblike (porez na dohodak građana, porez na dodatu vrednost, porez na dobit pravnih lica, akcize i sl.), ali i primanja po osnovu naplate kazni, taksi, naknada i javnog zaduživanja.

Fiskalni bilans jednak je razlici javnih prihoda i rashoda ostvarenih u toku jedne godine. Primećujemo da ovaj bilans primarno reflektuje politiku vlade određene zemlje u pogledu vođenja poreske politike i politike javnih rashoda. S tim u vezi, ukoliko rashodi posmatrane zemlje po obimu prevazilaze javne prihode, govorimo o postojanju fiskalnog deficita, odnosno o postojanju unutrašnje neravnoteže u privredi. Privremeni deficiti mogu imati stabilizacione učinke. Međutim, problem nastaje kada je ovaj deficit trajan, odnosno kada je posledica strukturnih neusklađenosti u privredi.

Sa pojmom fiskalnog deficita usko je povezan i pojam javnog duga. Naime, da bi finansirala višak potrošnje, država najčešće pribegava zaduživanju u zemlji i inostranstvu. Tipični primeri ovakvog načina finansiranja javnog duga jesu emisija državnih vrednosnih papira, odnosno uzimanje kredita od međunarodnih finansijskih institucija.

Pripremila: MSc Milena Lazić, Beogradska bankarska akademija – Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije

HEMOFARM

Kupljena imovina “Ivančić i sinovi”

Regionalni farmaceutski lider Hemofarm AD preuzeo je imovinu kompanije “Ivančić i sinovi”. Ovaj poslovni potez iniciran je, između ostalog, i željom da se dodatno pomogne zdravstvenom sistemu Srbije, kroz unapređenje snabdevenosti tržišta kvalitetnim, a dostupnim proizvodima. Kompanija Hemofarm preuzela je proizvode, pogon za proizvodnju u Starim Banovcima, zaposlene, kao i intelektualnu imovinu “Ivančića”. U ime Hemofarma kupoprodajni ugovor potpisao je generalni direktor Ronald Seeliger. On ističe činjenicu da će kompanija preuzetim portfoliom zaokružiti bogatu paletu OTC proizvoda. “Hemofarm je godinama farmaceutski lider u regionu. Ovaj događaj je kockica mozaika, koja se fantastično uklopila u našu poslovnu strategiju. Preuzimanjem proizvoda, pogona i imovine ‘Ivančića i sinovi’, Hemofarm se na neki način takmiči sa sobom, obarajući sopstvene rekorde. Po mom mišljenju, u biznisu je to najteže, ali je istovremeno i najizazovnije. U dugoročnom planiranju, koje je veoma važan segment proizvodnje lekova, veština procene momentuma za nešto novo je na granici ‘umetnosti’. Ovo je naš trenutak”, ocenjuje Seeliger.

BRITISH MOTORS

Otvoren Jaguar Land Rover centar

U Beogradu je 21. septembra otvoren British Motors Jaguar Land Rover centar, najmoderniji prodajno-servisni centar u Istočnoj Evropi i jedini ovlašćeni servis u Srbiji za Jaguar i Land Rover vozila. “Srpsko automobilsko tržište beleži značajan rast u poslednjih nekoliko godina. Srbija ima strateški položaj u Evropi, što je uostalom prepoznala i Jaguar Land Rover grupa. British Motors centar za Jaguar i Land Rover biće prvi i najveći u ovom delu Evrope, a u narednih godinu dana planirano je otvaranje sličnih centara u celoj Adria regiji. Otvaranje jednog ovakvog centra za premijum vozila daje dodatni pozitivan signal da se tržište automobilske industrije u našoj zemlji stabilizovalo”, izjavio je Ostoja Mijailović, generalni direktor kompanije British Motors.

PIONEER

20 godina poslovanja u Srbiji

U Srbiji je u proteklih 20 godina hibridima kompanije za proizvodnju i distribuciju semena Pionir (Pioneer) posejano više od 2,5 miliona hektara pod kukuruzom i plasirano oko 6,5 miliona vreća te žitarice, izjavio je direktor te kompanije Siniša Đurić. Na konferenciji povodom 90 godina postojanja Pionira u svetu i 20 godina poslovanja u Srbiji, on je kazao da je u tom periodu u Srbiji pod suncokretom posejano više od 200.000 hektara, dok je plasirano preko 165.000 vreća te uljarice. “Pionirovom uljanom repicom u proteklih 20 godina u Srbiji je posejano preko 36.000 hektara, a poljoprivredni proizvođači pripremili su preko milion tona razne silaže”, naglasio je Đurić. On je naveo i da kompanija Pionir 15 godina sarađuje sa Delta Agrarom i da je do danas ukupna semenska proizvodnja kukuruza koju su zajednički organizovali bila na više od 23.000 hektara, a proizvedeno je preko 70.000 tona i izvezeno više od 30.000 tona semena.

RAIFFEISEN BANKA

Novi stambeni krediti

Ukoliko želite da dugoročno rešite svoje stambeno pitanje, pouzdanog finansijskog saveznika i najbolje rešenje možete pronaći u stambenim kreditima Raiffeisen banke, kažu u ovoj banci. Posebne pogodnosti obezbedićete ukoliko se opredelite za stambene kredite u dinarima, koje banka odobrava uz rekordno nisku kamatnu stopu na našem tržištu – nižu od pet odsto na godišnjem nivou, bez valutnog rizika. Uz to, ovaj kredit se odobrava u iznosu do 20 miliona dinara, sa rokom otplate do čak 30 godina.

Ako je vaš izbor stambeni kredit indeksiran u evrima, u Raiffeisen banci takođe možete dobiti sredstva po konkurentnim uslovima. Kao prva banka koja je domaćem tržištu ponudila stambene kredite, Raiffeisen banka poseduje bogato iskustvo i ekspertizu u ovoj oblasti, a njeni savetnici za stambene kredite će vam pomoći da odaberete model koji najviše odgovara vašim mogućnostima i potrebama, zaključuju u Raiffeisen banci.

AMCHAM

Četvrto prolazno vreme

Reforma i poboljšanje efikasnosti državne uprave, predvidivost izmene poreskih zakona, smanjenje parafiskalnih nameta i reforma Poreske uprave, zatim reforme zdravstva i obrazovanja ključne su teme i ciljevi koje privreda očekuje od nove Vlade Srbije, prema istraživanju poslovne klime i poverenja investitora sprovedenom ovog leta među kompanijama članicama Američke privredne komore u Srbiji (AmCham). Istraživanje takođe ukazuje na potrebu za merama za olakšavanje spoljne trgovine, kao i stabilniju politiku zaštite životne sredine, dalje smanjenje sive ekonomije i uspostavljanje jednakih uslova poslovanja za sve, ali i veći fokus na e-Upravi kao načinu da se poboljša efikasnost administracije. Zaključci istraživanja su predstavnicima Vlade predstavljeni na konferenciji "Četvrto prolazno vreme", koju je AmCham organizovao po četvrti put. Da bi došlo do rasta, kompanije iz članstva AmChama izdvajaju neophodne preduslove: povećanje predvidivosti poreskog i neporeskog sistema uz reformu Poreske uprave, dalje smanjenje sive ekonomije, reformu državne uprave i što šire uvođenje e-Uprave, reformu zdravstva, mere za olakšavanje spoljne trgovine, reformu regulative zaštite životne sredine i reformu obrazovanja. Reforme koje su u istraživanju ocenjene kao uspešne su izmene Zakona o radu, smanjenje administracije za građevinske dozvole, smanjenje nesolventnosti kroz izmenu regulative stečaja i izvršenja, dok su kao najgore ocenjene reforma javnih preduzeća, nedavna reforma javnih nabavki i započeta pa napuštena reforma parafiskalnih nameta.

SBB

Kupovina IKOM-a

Kompanija SBB, vodeći operator digitalne i analogne kablovske televizije, širokopojasnog interneta i fiksne telefonije u Srbiji, potpisala je ugovor o kupovini 100 odsto udela u kompaniji IKOM, čime nastavlja širenje svog poslovanja i mreže svojih korisnika. IKOM, jedan od vodećih kablovskih operatora u Srbiji, pruža usluge analogne i digitalne televizije, interneta i fiksne telefonije.

Zahtev za odobrenje transakcije je predat Komisiji za zaštitu konkurencije prema uobičajenim regulatornim propisima. "Ukrupnjavanje operatora je logičan korak na telekomunikacionom tržištu i trend u celom svetu. Zbog veličine i povezanosti u celom regionu, kao i daljih ulaganja United Grupe u mrežu i usluge, i korisnici IKOM-a će imati pristup najnovijim tehnologijama i sadržajima", izjavila je Jovana Lukić, direktor za odnose sa javnošću SBB-a.

FOUNDCENTER INVESTMENT

Najbolje biznis ideje

Konferencija Catch Pitch Challenge 2016, na kojoj će najboljim biznis idejama iz celog regiona biti dodeljeno milion evra, otvorena je u Jugoslovenskoj kinoteci. Na konferenciji će se nemačkim investitorima u naredna tri dana predstaviti najbolji među više od 800 projekata iz 32 zemlje. Nemački ambasador Aksel Ditman rekao je na otvaranju konferencije da je za razvoj srpske ekonomije ključan održiv razvoj i da na tome od 2000. godine zajednički rade Srbija i Nemačka. Ditman je podsetio da u Srbiji posluje više od 300 nemačkih investitora koji su kreirali više od 30.000 radnih mesta. Dejan Jocić, osnivač Foundcenter Investmenta, kaže da je interesovanje privrednika sa idejama bilo veliko i da to pokazuje da region ima potencijal, ali da mala tržišta mogu predstavljati prepreku. "Ovde su ogromni potencijali neiskorišćeni, a ljudi su se povukli jer je opšti utisak da kvalitet često nema pravu šansu. To je taj potencijal koji mi želimo da iskoristimo i odmah damo podlogu koja je zdrava i tržište koje je zdravo. Iz toga Srbija na kraju može da postane igrač koji nešto proizvodi i izvozi", kaže Jocić.

ERSTE BANKA

Na novi način do kredita

Istraživanje Erste banke pokazuje da 97 odsto ispitanika koristi internet najčešće kod kuće, dok oko 30 odsto pristupa internetu u restoranu ili kafiću. Takođe, ispitanici su naveli da internetom najviše krstare u večernjim satima. Oko tri četvrtine ispitanika navelo je da bi koristilo uslugu podnošenja zahteva putem interneta, a brzina i praktičnost navedene su kao najveći aduti. Vođena željom da korisnicima omogući da vreme provedu kvalitetnije, Erste banka je u svoju ponudu uvrstila onlajn keš kredit i kredit za refinansiranje, sa olakšanom procedurom za prijavljivanje. Osim jednostavnijeg procesa, niža je i kamatna stopa u odnosu na onu koja se može dobiti u filijali. U ovim pogodnostima moći će da uživaju svi korisnici bankarskih usluga, bez obaveze prenosa zarade, a kamatna stopa niža je do jednog procentnog poena. Do sada je putem posebnog mikrosajta bilo omogućeno onlajn kreiranje četiri vrste računa u Erste banci, otvaranje e-bankinga i m-bankinga.

LUKOIL SRBIJA

Četvrt veka

Lukoil Srbija AD, ćerka-preduzeće Pao Lukoil, sa 113 aktivnih maloprodajnih objekata zauzima drugo mesto po broju benzinskih stanica na tržištu Republike Srbije, saopšteno je iz ove kompanije na obeležavanju 25 godina rada u Srbiji. Srpsko tržište je u okviru poslovanja ove multinacionalne kompanije određeno kao jedno od važnih, pa su do obeležavanja godišnjice realizovane mnoge važne investicione etape. U poslednje dve godine realizovan je investicioni program u vrednosti preko 16 miliona dolara na modernizaciji, povećanju privlačnosti aktiva, benzinskih stanica, te usmerenosti na klijenta. Praktično su u potpunosti automatizovani biznis-procesi, a uvođenjem programa lojalnosti za fizička lica unapređena kultura usluživanja klijenata. Od septembra 2016. u ponudi je gorivo premium klase ECTO Sport, evro bezolovni benzin sa 98 oktana za one koji žele sportski stil vožnje. U 2015. godini kompanija je u budžet Republike Srbije uplatila 10.641.000 dinara.

ekonomski barometar je redovni podlistak nedeljnika "Vreme", izlazi svakog poslednjeg četvrtka u mesecu, uređuju: Aleksandar Aleksić i Radmilo Marković

KNJIGE *u izdanju nedeljnika*

VREME

S popustom ih prodajemo u redakciji (radnim danom od 9.30 do 14.30), a uz knjigu Milana Miloševića dobićete i odgovarajuću majicu! Šaljemo i pozećem.

a možete ih naći i u ovim knjižarama

BEOGRAD
Brankova 16, **Službeni glasnik**
Bul. despota Stefana 1a, **Službeni glasnik**
Bul. kralja Aleksandra 146, **Delfi knjižare 24**
Bul. kralja Aleksandra 85, **Službeni glasnik**
Bul. kralja Aleksandra 92, Kod Vuka, **Delfi knjižare 10**
Cara Dušana 7, **Službeni glasnik**
Cara Lazara 10, **Apropo**
Cetinjska 6, **Bestseler 1**
Generala Štefanika 21, **Spirit**
Gospodar Jovanova 27, **Via media**
Jove Ilića 165, **Službeni glasnik**
Knez Mihailova 35, **Tačka art**
Knez Mihailova 40, **Delfi knjižare**
Knez Mihailova 42, **Cepter**
Knez Mihailova 46, **Dereta Knez**
Kneza Miloša 16, **Službeni glasnik**
Kosovska 37, knjižara 1, **Bigz školstvo**
Kosovska 6, **Službeni glasnik**
Kralja Milana 48, SKC, **Delfi knjižare 7**
Kralja Milana 56, **Bestseler 2**
Majke Jevrosime 2, **Plavi krug**
Makedonska 12, **Delfi knjižare 01**
Makedonska 25, **Službeni glasnik**
Makenzijeva 26, **Službeni glasnik**
Požeška 118a, **Delfi knjižare 05**
Požeška 128-a, **Libri**
Požeška 136, knjižara 2, **Bigz školstvo**
Požeška 138 a, **Službeni glasnik**
Ruzveltova 33, Zira, **Delfi knjižare 20**
Sremska 2, Sremska, **Vulkan**
Stanoja Glavaša 1, **Delfi knjižare 02**
Studentski trg 5, Kolarac, **Aleksandar Belić**
Svetogorska 24, **Zlatno runo**
Terazije 38, **Delfi knjižare 06**
Trg Republike 5, KCB, **Vulkan**
Vareška 4, Miljakovac, **Delfi knjižare 03**
Vase Čarapića 2-4, Meriot, **Delfi knjižare 34**
Vojvode Stepe 68, **Službeni glasnik**
Zaplanjska 32, Stadion, **Vulkan**
Živka Davidovića 86, AVIV, **Delfi knjižare 31**

NOVI BEOGRAD
Bulevar Mihajla Pupina 121, **Delfi knjižare 14**
Bulevar Mihajla Pupina 4, Ušće, **Vulkan**
Bulevar Mihajla Pupina bb, **Službeni glasnik**
Bulevar Umetnosti 4, Merkator, **Vulkan**
Gandijeva 21, Imo centar , **Delfi knjižare 21**
Jurija Gagarina 16, Delta siti, **Vulkan**

BEOGRAD ZEMUN
Autoput za Novi Sad, Zemun park , **Delfi knjižare 29**
Glavna 18, **Službeni glasnik**
Glavna 20, **Delfi knjižare 16**
Glavna 25, **Vulkan**

BEOGRAD MLADENOVAC
Kralja Petra I br.177, **Prima**

ČAČAK
Gradsko šetalište bb, **Delfi knjižare 12**
Župana Stracimira 33, **Službeni glasnik**

GORNJI MILANOVAC
Vojvode Milana 4, **Delfi knjižare 30**

JAGODINA
Stevana Ivanovića bb, Vivi šoping park, **Delfi knjižare 28**

KRAGUJEVAC
Bulevar Kraljice Marije 56, Merkator, **Vulkan**
Kralja Petra 1, **Delfi knjižare 13**
Nikole Pašića 9, **Službeni glasnik**

KRALJEVO
Omladinska 9, **Službeni glasnik**
Omladinska 37, **Delfi knjižare 17**

KIKINDA
Generala Drapšina 2, **Službeni glasnik**

KOSOVSKA MITROVICA
Knjaza Miloša d 4/6, **Službeni glasnik**

KRUŠEVAC
Mirka Tomića 37-39, **Službeni glasnik**
Mirka Tomića 89, **Delfi knjižare 23**

LOZNICA
Trg Jovana Cvijića 3, **Svet knjiga**

NIŠ
Obrenovićeva 42, Forum, **Vulkan**
TC Kalča, Kalča, **Delfi knjižare 9**
Vizantijski bulevar 1, Merkator, **Vulkan**
Vožda Karađorđa 14, **Službeni glasnik**
Voždova 4, **Delfi knjižare 15**

NOVI PAZAR
28.Novembra 21, **Službeni glasnik**

NOVI SAD
Bulevar oslobođenja 102, Merkator, **Vulkan**
Bulevar oslobođenja 60, **Bulevar buks**
Jevrejska 13, **Službeni glasnik**
Sentandrejski put 11, Big C, **Delfi knjižare 25**
TC Spens, Sutjeska 2, **Solaris**
Zmaj Jovina 12, **Delfi knjižare 4**
Zmaj Jovina 22, **Most Prometej**
Zmaj Jovina 24, **Vulkan**

PANČEVO
Miloša Obrenovića 12, AVIV, **Delfi knjižare 18**
Radomira Putnika 6, **Riznica**
Vojvode Živojina Mišića 4, **Kulturni centar**

POŽAREVAC
Stari korzo 2, **Delfi knjižare 26**

RUMA
Veljka Dugoševića 157, **Konan Đuro Šušnjar**

SREMSKA MITROVICA
Trg Svetog Stefana 32, **Delfi knjižare 08**

SUBOTICA
Branislava Nušića 5, lokal br.7, **Službeni glasnik**
Korzo 9, **Delfi knjižare 22**
Segedinski put 88, **Delfi knjižare 35**

ŠABAC
Trg đačkog bataljona 15, **Sova**

UŽICE
Dimitrija Tucovića 167, **Službeni glasnik**
Trg Svetog Save 46, **Delfi knjižare 27**

VALJEVO
Kneza Miloša 33, **Delfi knjižare 11**

VRŠAC
Trg Save Kovačevića 12, **Službeni glasnik**
Trg Svetog Teodora Vršačkog 5, **Delfi knjižare 33**

ZAJEČAR
Svetozara Markovića 26, **Kaligraf**

ZRENJANIN
Bagljaš Zapad 5, AVIV, **Delfi knjižare 32**

Ukor pred isključenje

Malo-malo pa se sporečkam sa nekim ko strahuje šta će biti sa našim jezikom, ne beri gajle, kažem, jeziku niko živi ne može ništa (kod Brodskog sam nedavno našao da se jezik služi nama, i više nego mi njime, a to sam nezavisno od nobelovca i sam podozrevao, laskavo, nema šta); obećavao sam da neću više ništa zucnuti o jeziku, dizao sam dževu kad je Vlada trošila novac da "Politika" i mudrobrižni rodoljupci spreče nestanak srpskog jezika i ćirilice, a sad zar se ne oštrim da radim isto to?

Pa nije baš isto: moja borba biće takoreći besplatna, u svakom slučaju neće državu ništa koštati, drugo, ne borim se za opstanak jezika, nego se, poslednii raz, suprotstavljam modi, novoj ustaljenosti koja nije svesna sebe i koja dakako ne pamti kad se otrgla pravopisu i kad se oholo postavila prema strukturi i duhu jezika, kad je počela da se suprotstavlja ne samo našoj književnosti nego i našem usmenom govoru, evo, pokušajte sami, pročitajte naglas: "u gradu Kragujevac, u državi Srbija", videćete da ne ide.

Koliko sam puta rekao da ću jezik prepustiti njegovoj sudbini, koja biće bolja nego moja vlastita, pa ipak, ima stvari preko kojih je i ovakvom nebrigešu teško da pređe

A pogledajte vest iz prvog dana zlatne jeseni: "U gradu Šarlot, u američkoj državi Severna Karolina, uvedeno je vanredno stanje..." Pa, braćo moja svekolika, nije vam ovo reka na čijoj sam obali provodio svoju bezbrižnu sredovečnost, a koja zove se Schuylkill. Nije ju baš lako ni pravilno napisati, ni izgovoriti u duhu jezika onih koji su joj ime dali dok su lovili bizone. Ako bi neko na srpskohrvatskom napisao "na reci Schuylkill", ja bih mu to prvi halalio, ne znamo, zaista vam kažem, kakvim bismo je nastavkom okitili, i može stoga da ostane u prvom padežu, mada je moguće reći "na reci zvanoj Schuylkill". Dobro, u medijima se i žuri i špara, ali Karolina, bila severna, južna, istočna, ili zapadna, zar se ne menja kao "mandolina"? U Šarlotu je čak igrao neko od naših košarkaša, i stariji novinari umeli su da ime tuđinskog grada provuku kroz naše padeže – doklen danas su svi izveštaji iz grada Šarlot ostali u prvi padež, a zašto? (Sad, gle, štrči ovo "iz grada"; budimo, dakle, dosledni: *danas su svi izveštaji iz grad Šarlot ostali u prvi padež.* Što je najgore, ili najbolje, ili što je svejedno, i ova rogobatli tarzanština pokazuje se kao podvoz dovoljno dobar za osnovnu poruku!)

📖

Moda obuhvata ne samo toponime u inostranstvu, sad se piše "u selu Orlovat", tja, priznajem da se i u ovome nakaradluku daje razabrati šta je pisac hteo reći, ali ako ovo postaje norma, obezbedimo joj pravopisnu zaleđinu, dajmo je uknjižit kao novu mogućnost, kao vid dobrodošlice sintaksi drugih jezika, kojima govori stanovništvo država razvijenijih od naše. Prethodnoj normi ("u selu Orlovatu", "Na planiniii, na Jeliciii...") možemo iz pukog pijeteta, kao novcu koji će biti ukinut, odobriti opticaj još pet godina, otkud znam, dok njena odmena ("u selu Orlovat") ne prodre u svaku poru ove naše jezičke kože iz koje se ne može.

Opirao sam se čistunstvu, i više nego zagađivačima, ali nisam, kao ni drugde uostalom, imao uspeha. Svak u svom srcu znade da je u nekom trenutku svog dijalektičkog razvoja bio tipičan jezički pomodar, poluslepi, a poletni sledbenik autoriteta koji su nicali gde ih niko nije sejao – ko nije uživao da i sam bude prozelita? Nismo li se radovali i gordili što znamo da se kaže "pored telefona", jer, tako su nam pametnjakovići govorili, čovek ne sedi i ne stoji na telefonu, nego je pokraj aparata; tako je i moj dobar znanac, sveže prosvetljen, a svestan da je majka njegovog druga lektorka, kazao da je pored telefona, da bi mu odonud bilo rečeno: "Ništa ti ne vredi što si pored telefona, Kizo, Stenli nije kod kuće!"

📖

Sam sebi izgledam kao vlasnik faličnog pansiona, koji je dva minuta predusretljiv, prijazan i štaviše ponizan, da bi se ubrzo sporečkao sa gostima i da bi iz njega izbile sve njegove predrasude koje su kudikamo dublje od njegove neukorenjene gostioničarske dobrohotnosti; govorim sam sebi "kako je tako je", ali svuda prisilno slušam radio, ili muziku koju vlasnik SUR-a na USB-u zavešta svojim robovima da ju puštaju bez ijednog minuta milosti tj. pauze, pa dobro, šta je sad, evo šta: ne peva više niko kao Arsen Dedić u "Kući pored mora": *od tebe, od mene*... Na snazi je "odtebee", bezmalo kao jedna reč (sa zakržljalim ili prežaljenim *d*); novoskovano "otebee" celo hrli svome kraju, naglašeni su "o" i drugo "e", "o" se peva što je moguće odsečnije, kao da ga umetnik/umetnica iskašljava, dužina je na drugom "e"; prvo "e" je, poput Srbije u miru, sve pogubilo; možda se negde tako i govori, pa je to preneseno i u muziku, što je onda na svom mestu i za pohvalu je, pevaj kao što govoriš, ali sada savremene zvezde u Srbiji dosledno i saborno pevaju "kodtebeee", "zatebee", "krajtebee", "zbogtebee"; u tome uživaju, kao što je nekome puno srce kad kaže kako je nešto ishendlovao, ali izgovorite naglas "zb**o**gtebe**e** nam je ovako kako nam je, zb**o**gtebe**e**e i tebi sličnih", biće to isto kao da ste kazali "u gradu Beograd, u državi Srbija".

Pa dobro, šta da se radi? Ništa. Značenje se, kakvo je da je, uvek probije do adresata, nisu li još braća Marks i Engels rekli da svaki narod ima jezik kakav zaslužuje? ¶

56. Oktobarski salon

ONAJ KOME JE DO

Emocija u mnogoznačnim i mnogobrojnim vidovima, dakle, nešto što je svima blisko i bitno,

EMOCIJE, EMOCIJE: *Spavaonica*

Prvi eksponat Oktobarskog salona u zgradi Muzeja grada Beograda u Resavskoj ulici je – pesma. Ljubavna. O dve sestre iz okruga Kler "jedna bejaše crna, a druga plava". Obe su volele vodeničarevog sina "ali on je voleo samo plavu". Crna ju je zbog toga utopila u reci. Njene "kosti rasute" našao je violinista lep. "Od kažiprsta čivije napravi / Sve plačući... o užasa, o vetre, o kišo.../ I gudalo strunom od kose plave zategnu / Sve plačući... o užasa, o vetre, o kišo.../ Od male grudne kosti violinu načini/ Sve plačući...o užasa, o vetre, o kišo.../ I samo jednu pesmu violina cvili / O vetre, o kišo... / Ali samo jednu pesmu violina cvili / "O užasa, o vetre, o kišo!"

Ova tradicionalna pesma čiju irsku i škotsku verziju peva Suzan Filips, deo je njenog rada *Dve sestre*, dvokanalne zvučne instalacija (glas) i trokanalne zvučne instalacije (violina) koje autorka emituje istovremeno sa dva zvučnika. Da li je ova pesma, istina predstavljena kao instalacija, vizuelni, likovni rad? Jeste. Zato što onaj ko sluša ovu pesmu, u glavi vidi sliku dve sestre i svega ostalog u vezi sa njima.

Sledeći rad na izložbi je mali slatki pas obešen o stonu lampu u dnevnoj sobi u kojoj odnekud peva grupa Abba. Ova instalacija se zove *Vaterlo*, a njen autor Via Levandovski, umetnik iz Nemačke, izabrao je brutalnu scenu da pokaže lakoću kojom ljubav postaje mržnja. Šteta što će, nije nelogično očekivati, onaj deo publike koji je apriori protiv Oktobarskog salona, od cele izložbe izabrati da priča samo o ovom radu. Jer, i smrtonosna ljubav i

LJUBAVI

karakteristika je ovogodišnje najveće likovne manifestacije u zemlji

Krhka prisutnost

Venus 1–3

Vaterlo

Fotografije: Marko Rupena

Aokigahar

Šibice

ljubomora iz pesme koja je vizuelni rad, i ubistvo malog kuce, zaista su delovi *Ljubavnog zanosa*, teme koju je kustos i selektor Oktobarca Dejvid Eliot želeo da istakne. "Oktobarac predstavlja savremenu umetnost ne kao pokrete, teoriju, već kao nešto što proizlazi iz ljudskih emocija i doseže u kulturu. Postavka je posvećena ulozi emocije u savremenoj umetnosti i načinima na koje se ona može dočarati, a da to ne bude niti banalno niti kič", kazao je Dejvid Eliot predstavljajući svoj izbor.

Po prvim utiscima, ovaj 56. Oktobarski salon je, zapravo, jedan od malobrojnih u ovom veku koji su se držali teme – moguće da nijedan od 67 izloženih radova ne priča o nečem što nije emocija. Dejvid Eliot posebno ističe ("*these are my favotites*") dva rada australijske umetnice Dženet Lorens: instalaciju *Podupiranje* i video-rad *Nestajanje,* kao poruku o empatiji i brizi za druge, naročito za prirodu oko nas. *Podupiranje* je deo velikog lepog bresta, ugrožene vrste, u ležećem položaju. Priključen je na infuziju i obavijen zavojima iz kojih izviruju nove biljke, uglavnom lekovite trave. *Nestajanje* na platnu preko celog zida čine krupni kadrovi detalja glava životinja i njihovo disanje slično disanju osobe na aparatima za održavanje života. Radovi su postavljeni jedan naspram drugog kao delovi priče o ljubavi prema prirodi i životu.

"Umetnik nema drugog izbora, nema drugog načina da reaguje na život, sem da stvara", kaže Eliot, očekujući da će iskustva i viđenja umetnika biti inspirativna publici da ih porede sa svojim doživljajima. "Naravno, ukoliko su otvoreni »

Paradoks svakodnevnog života

Nakon što je zbog odluke o promeni formata, a zatim i burnih reakcija u javnosti, Oktobarski salon posle pet i po decenija u 2015. godini prvi put izostao, prošle nedelje otvoren je 56. put. Sa idejom da postane značajnije mesto na mapi kulturnih zbivanja iz domena savremenih vizuelnih umetnosti u Evropi, ove godine je dobio više novca i složeniju organizaciju. Uloga umetničkog direktora poverena je uglednom kustosu, piscu i profesoru moderne i savremene umetnosti Britancu Dejvidu Eliotu, a zadatak da osmisli novi logo i dizajn poznatom grafičkom dizajneru, takođe Britancu, Džonatanu Barnbruku.

Na ovoj međunarodnoj smotri do 6. novembra biće prikazana dela 67 umetnika iz 26 zemalja, 19 iz Srbije u Muzeju grada Beograda i galerijama Kulturnog centra Beograda. Prema rečima i selektora i kustosa Dejvida Eliota, "svaka od ovih zgrada je tihi partner postavke u njoj". Radovi su odabrani po selektorovom pozivu i putem konkursa koji je bio restriktivan kada su u pitanju starosno doba i geografsko poreklo aplikanata. Pozivanjem mladih neafirmisanih umetnika do 40 godina "želelo se izbeći pojavljivanje stalno istih lica", dok se geografsko ograničenje ticalo uslova "da područja sa kojih dolaze reflektuju tradicionalne istorijske, ili buduće, prijateljske veze sa Srbijom".

Tema 56. Oktobarskog salona "Ljubavni zanos: prolazna emocija u savremenoj umetnosti" inspirisana je istoimenom francuskom ljubavnom pesmom iz 18. veka koju je po poemi jedne od žrtava terora Francuske revolucije Žan-Pjera Klarisa de Florijana komponovao Žan-Pol-Egid Martini. Njeni stihovi "Ljubavni zanos traje tek trenutak, dok ljubavna bol traje čitav život" dočaravaju "patetični paradoks svakodnevnog života" i ključ su po kome se ovaj Salon bavi "istraživanjem umetnosti u društvenom i političkom kontekstu, suprotstavljajući njene humane estetske vrednosti i daleko manje benigne sile moći i kontrole", napisao je Dejvid Eliot u uvodnom tekstu kataloga Salona.

Relevantnost teme Eliot opravdava okolnošću da je neravnoteža između užitka i boli u novije vreme dostigla skoro takozvani *snafu* paradoks, izvedenicu nastalu tokom Drugog svetskog rata iz akronima "Situation Normal All Fucked Up". Reč je zapravo o široko rasprostranjenom cinizmu inspirisanom neminovno okrutnim mehanizmima vlasti. "Dakle, u današnjem materijalističkom dobu savremene politike, u kome je karakteristika javnog života, s relativno malo izuzetaka, birokratsko prikrivanje stečenih interesa, pohlepa, podmuklost, glupost i bes, 56. beogradski Oktobarski salon fokusira se, upravo suprotno od tih odvratnih karakteristika, na ljubav kao temu i kao prizmu kroz koju se posmatra svet", poručuje Dejvid Eliot, dodavši da je postavka posvećena ulozi emocije u savremenoj umetnosti i načinima na koje se ona može dočarati, a da to ne bude banalno, ni kič.

IVANA STUPAR

i bez predrasuda", naglašava. Jedna od takvih reakcija je, recimo, *Krhka prisutnost* Rene Redle i Vladana Jeremića, crtež preko tri zida jedne od prostorija, reakcija je na prošlogodišnji migrantski "marš nade" od železničke stanice u Budimpešti do nemačke granice bežeći od pretnje zatvaranjem u mađarske logore. "To je produženi trenutak rizika i nade, koji eventualno može voditi dalje od individualnih života i biografija", objašnjavaju autori svoj crtež snažne emocije. Deo celine Salona posvećenoj aspektu ljubavi kao emociji prema i zbog okoline su i slike Franciske Kloc, umetnice iz Nemačke – apstraktna ulja na platnu o kataklizmičnim događajima društvenim i ličnim. Na slici *Džini Džo* je cveće kojim su ljudi posuli mesto stravičnog terorističkog masakra u Parizu novembra prošle godine, a na *Aokigahar* je tamna šuma pored Tokija u koju odlaze samoubice.

U dubokim vodama

Telo kao obavezni sastojak ljubavi, pa samim tim i poseban segment izložbe, pokazano je, recimo, u instalaciji Aurore Rajnhard iz Finske *Venus 1-3* postavljenoj duž širokog prolaza – neka vrsta autoportreta sa ogromnim, protetskim grudima, plavom perikom, sa maskom na licu, u providnoj majici – ekstremne projekcije seksualnosti koje, pitanje je da li mogu da pobude erotsku želju. Telo je i glavni lik instalacije Ivane Ivković iz Beograda *Linije, redovi, kolone (Spavaonica)*, konkretno: 20 obnaženih muškaraca koji leže na boku na ćilimčićima, mirno, poput predmeta. Oni su neka vrsta uspomene na Vojnu akademiju koja je inicijalno bila u zgradi u kojoj je Oktobarac, simbol prolaznosti životne snage.

U skladu sa tezom Dejvida Eliota da posle kratkog ljubavnog zanosa dolazi večita bol zbog ljubavi, na Oktobarcu su retki radovi o spajanju u ljubavi. "Zato će ih onaj kome je do ljubavi i zapamtiti", kaže Eliot. To su *Šibice* i *Noć za ljubavnike*. Mariana Vasileva, bugarska umetnica iz Berlina, šibice od tri metra pretvorila je

Intervju: Božidar Plazinić, predsednik Upravnog odbora Oktobarskog salona, slikar

Mala oaza

“Ono što je čovek, to mora da bude i umetnost”

Božidar Plazinić živi i radi u Čačku. On je prvi umetnik van prestonice imenovan za predsednika Upravnog odbora Oktobarskog salona, a takođe je prvi dobitnik van prestonice nagrade za slikarstvo ove manifestacije. Na Oktobarcu je izlagao desetak puta, ali i u velikim gradovima Evrope, obe Amerike, Azije. Ima zavidnu biografiju.

“VREME”: Najnoviji zadatak vam je, znači, da naredne četiri godine vodite Oktobarski salon, čije je ovogodišnje izdanje, s obzirom na to da je prvo bijenalno i prvo sa novim upravnim odborom, osnova narednih Salona. Kako ste ih zamislili?

BOŽIDAR PLAZINIĆ: Mi brinemo o svemu, osim o samoj selekciji radova. To radi selektor. Hteli smo Salon koji bi bio kvalitetan, koji bi imao potreban diverzitet od klasične slike preko objekta do performansa i video-radova. Znate da je bilo sukoba mišljenja kakav treba da bude Salon, da li jednogodišnji, da li bijenalni, da li da bude nacionalni, u jednom trenutku se činilo da se neće ni održati. Samim tim nije bilo jednostavno odlučiti se za selektora. Ja sam poznavao Dejvida Eliota, bili smo u pregovorima oko Bijenala vizuelnih umetnosti Balkana koje ja organizujem u Čačku, on je čovek od velikog iskustva, znao sam da zagovara različitost poetika, da oseća ulogu umetnosti u vremenu što je bitno ako želite da izložba korespondira sa publikom. Tema Oktobarca je Eliotova. Mi smo mu samo sugerisali da uzme u obzir emociju kao temu, smatram da je ljubav mala oaza u svim ovim antagonizmima u svetu, sve više je stvari oko nas koje su protiv čoveka. U svetu se nametnuo duh racionalizma, pa su i izložbe počele time da se bave. A čovek nije samo to, on je i emocija i intuicija. Ono što je čovek, to mora da bude i umetnost. Eliot se složio sa svim našim predlozima, osim u jednom: hteli smo da barem polovina učesnika Oktobarca bude iz Srbije. Dobro je što je odbio, zato što uspostavljeni vrednosni sistem ne možete određivati procentima, ali i zato što je to utvrdilo ideju da je izložba samo srpskih umetnika neophodna.

Da li je to ona stara ideja nastala kad je...

...jeste, tad kad je odlučeno da se Oktobarac održava bijenalno. Tokom svih tih priča o novoj koncepciji ispostavilo se da Srbiji nedostaje relevantna izložba na kojoj bi se predstavila domaća scena, koja nam je, ispostavilo se, nepoznata. Vladan

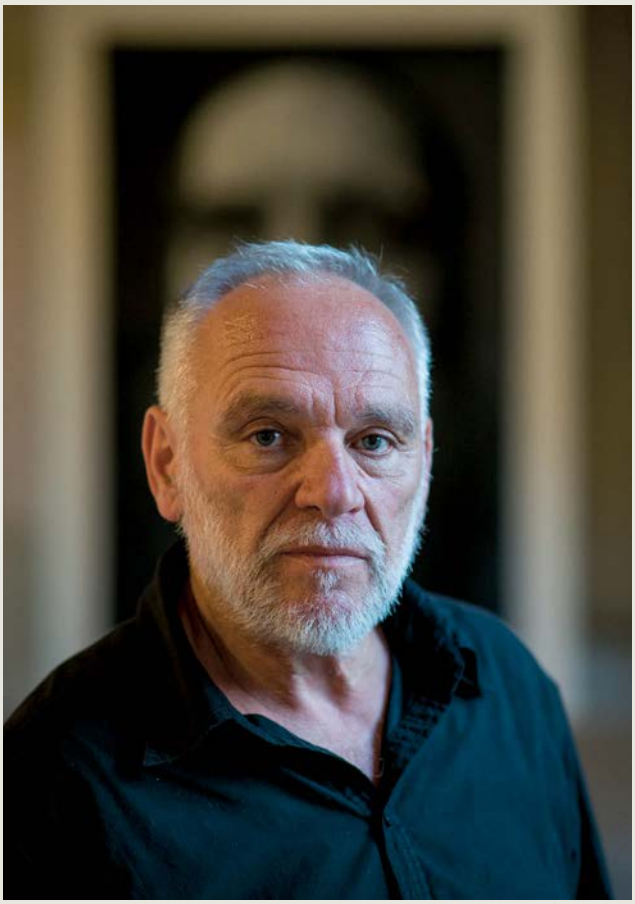

Foto: Marko Rupena

Radosavljević, sadašnji ministar kulture, podržao je tu ideju, pa će se, ako sve bude kako je zamišljeno, smenjivati Oktobarac i ta nova izložba srpske umetnosti. Ja mislim da je bijenalno održavanje Oktobarca prava mera, ne samo zbog novca, nego i zbog raznih organizacionih razloga.

Neke od zamerki prethodnim Oktobarcima bile su hermetičnost, i previše slobodno shvatanje toga šta jeste, a šta nije umetnost. Čini se da ste sad u velikoj meri vodili računa da ne date povod takvim ocenama.

Rekao sam vam, selekcija je odluka Dejvida Eliota. Skoro do poslednjeg dana nam nije rekao ko su učesnici. Savremeni umetnik nije više samo posmatrač ni beležnik događaja, nego sve više želi da učestvuje u promeni situacije zbog koje, s obzirom na to da ne može da utiče, vrisne svojom idejom. Umetnici žele dijalog sa društvom, polemiku. Savremena umetnost ide u susret čoveku, ona kreira pitanje i omogućava mu da odgonetajući to pitanje, postane kreativan. Što se tiče slobode – stava da ono što se proglasi za umetnost jeste umetnost – ja mislim da ne postoji beskonačna sloboda te vrste. Zna se šta je šta.

S.Ć.

u romantične zaljubljene parove, a Kristina Drašković Bočkov iz Beograda pokazala je mesto intimnosti za ljude u javnom prostoru – gnezdo. Veliko, ušuškano u jednom skrovitom uglu, ispunjeno vrbinim granama i zasuto travom i raznim aromatičnim biljem, natkrivenom sitnim svetlima koja svetlucaju prilikom pokreta.

Radovi ove izložbe, kaže njen autor Dejvid Eliot u katalogu, “dotiču, odnose se na, odražavaju, preoblikuju, parodiraju ili kritikuju ideje, ideologije, ubeđenja, stereotipe, predrasude i opštu mudrost s jednim jedinstvenim imperativom: da rezultat treba da bude dobra umetnost, kako god to moglo da se shvati. Srećom, ne postoji formula za ‘dobro u umetnosti, osim kroz istinsko rešenje unutar samog dela i njegovog odnosa sa svetom. Srećom, takođe, svi ljudi ne vide i ne doživljavaju istu stvar na isti način, jer, ako je dobra, umetnost bi trebalo da može da postoji mimo onoga ko je stvara. Pošto je nezavisna od drugih područja diskursa, dobra umetnost se nikada ne bi usudila da kaže bilo kome šta bi trebalo da misli ili oseća o njoj, ili o bilo čemu drugom. Ona ne krije nikakve savete, trikove ili uputstva; to je jedan od njenih najvrednijih atributa.” ¶

SONJA ĆIRIĆ

Rolingstonsi i Šubert ipak nisu ista stvar

Foto: M. Fulgosi

"U vreme dok su Nju primitivs radili svoju TV seriju, ja sam studirao, preživljavao i svirao po Evropi. Ali mislim da su oni bili sasvim odgovarajući, depresivan i mračan preludij za tragediju koja je sledila"

Edin Karamazov, istinski slavan lautista i klasični gitarista, večeras (četvrtak 29. septembar) sa svojim prijateljem, uglednim nemačkim kontratenorom Andreasom Šolom, nastupa u Velikoj dvorani Kolarčeve zadužbine u organizaciji CEBEF-a. Njih dvojica će, između ostalog, izvoditi i pesme renesansnog engleskog velikana Džona Daulenda, kompozitora po kojem se pre svega prepoznaje saradnja Edina Karamazova sa nadaleko čuvenim Stingom, zabeležena na albumu *Songs from the Labyrinth* od pre deset godina.

No, premda se za Edina Karamazova čulo i pre ove ploče, a nakon nje se jednostavno više nije ni moglo za njega ne čuti, on sam ostao je pomalo misteriozna ličnost klasične muzičke scene. Iako smo ga barem u Beogradu slušali povelik broj puta, još od dana ranog Gitar art-Festivala, što solo ili sa briljantnima Les Barones Karamazoff, preko mnogih samostalnih nastupa ili u kolaboraciji sa pomenutim Stingom, ali i sa Stefanom Milenkovićem, Katarinom Jovanović, pa sve do aktuelnog Andreasa Šola – nekako kao da o njemu samom nismo uspevali da saznamo ništa više od tek one izuzetne muzike kojom nas je častio svaki put. I – izgleda da je to i bila njegova namera! Zaista, retko imate priliku da razmenjujete misli sa osobom toliko duboko posvećenom onome što radi, a da se uopšte ne pravi važna, jer je muzika za njega otprilike nešto kao vrhunaravno biće celokupnog života. Razgovor počinjemo upravo od te konstatacije da o Edinu Karamazovu samom – nemamo zapravo pojma!

"VREME": Te tako, da li biste mogli, za početak, da kažete nekoliko reči o sebi, ko ste vi u stvari, kako biste sebe opisali, objasnili?

EDIN KARAMAZOV: Pa, da počnem – zovem se Edin Karamazov, rođen kao Džananović, i jutros u Dubrovniku (razgovor vođen prošle nedelje, prim. aut.) za doručak sam pojeo tri komada jaja, nakon toga sam otišao po svoj automobil kojeg mi je pauk pokupio poslije sinoćnjeg koncerta u Kneževom dvoru – platio sam masnu kaznu za parkiranje, a onda sam se tako divno raspoložen okupao u kišnome, i najčarobnijem, dubrovačkom moru. Za vrijeme doručka, plaćanja kazne za parkiranje i kupanja u moru, po glavi mi se motala Šesta Francuska svita za klavir Johana Sebastijana Baha. Nju treba da aranžiram za flautu i gitaru za

koncert u martu 2017. Nakon kupanja sam sjeo u auto i vozio kući za Zagreb, cijelo vrijeme pjevušeći tu Bahovu svitu. Eto, uz neke minimalne varijacije – viršla umjesto jaja, neki drugi grad umjesto Dubrovnika, neka druga muzika u glavi umjesto Baha – tako uglavnom prolaze moji dani... i to sam ja. Ništa više od toga.

A šta je to što vas je zapravo u najranijem životu podstaklo da se prihvatite muzike? Da li ste bili od prve oduševljeni školom ili muziku niste baš poistovećivali sa onim što se standardno dešava na časovima gitare u vašem slučaju?

Kao mali nisam imao časove gitare. Nisam išao u nižu muzičku školu, niti sam imao učitelja. Kao pravi Bosanac, u komšiluku sam skinuo dasku sa nekakve ograde, pa uzeo žicu za struju iz tatine ladice sa alatom, dodao dva eksera i napravio sam sebi gitaru kakvu sam vidio u crtiću *Kamenko & Kremenko*. Godinu dana nakon toga smo sa majkom išli u robnu kuću da kupimo tepih, ali umjesto tepiha, kući smo se vratili sa pravom-pravcatom komunističkom gitarom "made in Slovenia". Na polici u toj robnoj kući sam po prvi puta uživo vidio gitaru i ukopao sam se kao malo magare sve dok mi majka tu gitaru nije i kupila. Za novi tepih naravno nije ostalo dovoljno novaca... Prva melodija koju sam odmah naučio i odsvirao je bila je ona poznata tema Oda radosti iz simfonije Van Betovena. I tako je krenulo.

Kada je i kako došlo do vašeg muzičkog oslobađanja i konačnog oslobođenja, rečju, do onog trenutka, one životne faze u kojoj ste mogli reći: da, ja eto sada konačno sviram, osećam i razumem to, znam i upravljam time po svojoj volji? Da li se to desilo na studijama u Bazelu ili još mnogo ranije? Koliko je važno vaše lično otkriće instrumenta kakav je lauta u svemu tome?

Kao mali sam već počeo nastupati na školskim priredbama, i to mi se jako svidjelo. Inače, odrastao sam kao pozorišno dijete. Moj otac je radio u Zeničkom pozorištu, pa su i moja najranija sjećanja iz djetinjstva vezana za miris pozorišnih dasaka, dešavanja iza kulisa, šminkeraj, garderobu... Moji prvi nastupi su bili opušteni, radosni, bezbrižni i to me jako veselilo. I danas se na bilo kojoj pozornici osjećam kao da sam kod kuće. Ali prvi puta sam sebe kao gitaristu vidio u odsjaju prozora u vozu. Sa 16 godina sam otišao od kuće na školovanje – i jasno se sjećam praznog kupea u vozu "Bosna Express" u kojem sam sjedio, svirao gitaru sa suzama na licu – jer sam bio svjestan da sam zauvijek napustio roditeljski dom. U tom prozoru sam sebe po prvi puta vidio i doživio kao gitaristu. Priča sa lautom je malo drugačija jer se desila u kadi. Početkom devedesetih sam bio malo frustriran svirajući Baha na gitari. On je tu muziku ipak bio napisao za lautu, pa sam negdje u Njemačkoj, u kadi pred neki nastup, po ko zna koji put slušao CD Baha na lauti. E u toj kadi sam odlučio da budem lautist! Sutradan sam lijepo otišao u Keln na Muzičku akademiju, pokucao profesoru laute na vrata i tako je krenulo...

Koje su najznačajnije ličnosti koje su vas nadahnule u muzici?

Jovan Jovičić, slavni beogradski gitarista, bio mi je uzor kao dječaku iz Zenice. Jovan Jovičić mi je uzor i sada, kao pedesetogodišnjaku iz Zagreba. Uz njega se klanjam i najvećem od najvećih: Paku de Lusiji. I to je to što se gitare tiče! Kao lautista, nikada nisam imao nikakve uzore. Moram reći i da sam se godinama ključao džezom. Sad mi je žao izgubljenog vremena.

Da li vas je kao tinejdžera zanimao rokenrol, jeste li imali ikada svoj pravi bend i koju veliku rok numeru ste najradije izvodili ili želeli da je izvodite?

Rokenrol me nikada nije zanimao. Neke stvari u životu jednostavno ne doživljavate. Na primer, u životu nisam popio kafu! Ne poznajem niti jednu jedinu pjesmu Eltona Džona, Madone ili nekih drugih slavnih estradnjaka. Naravno da postoje kultne rok pjesme. Nema ih puno, ali one koje to jesu, zasigurno su prevazišle okvire roka. Baš kao što su kultne Bahove kompozicije prevazišle okvire baroka. Dobra, iskrena, prava umjetnička muzika se nikako ne smije etiketirati. Rok, klasika, džez, bla-bla... to sigurno jesu nekakvi žanrovi, ali ono najbolje od svega toga je samo i jedino i vječno će ostati "muzika"! A ogromnu većinu od svega toga nabrojanog, što i nije baš tako genijalno, slobodno možemo da svrstavamo u nekakve ladice – samo zato da bi to mogli prodavati. Na primjer, rok mi se ne sviđa već u svojoj ideji. Više volim Mocarta, Nikolu Badeva ili Biseru Veletanlić. Ali to je moje mišljenje i moj ukus. Ne kažem ovdje da bilo ko treba slušati Mocarta (smeh). Ali, rok avanture sa njemačkim bendom Skorpions sam imao, ili sa Elvisom Kostelom, ili baš na primjer u Beogradu, na pozornici Sava centra, gdje sam po prvi put u životu čuo Stingovu *Roxanne*. Nas dvojica svirali koncert tamo, i iznenada, kaže Sting u mikrofon: Hej Edo, ajmo *Roxannu*... jen, dva, tri, četiri (smeh)... A ja sebi u zube kažem: "Wtf je Roxanne?"... I šta drugo nego da se snalazim, pa udri u lautu... ali *Roxannu* sam dobro odsvirao. A i Sting je na tom koncertu odlično pjevao velikana engleske renesanse Džona Daulenda, mada mu je ipak trebala cijela godina dana da to sve nauči. Ja, recimo, kompleksnog Daulenda učim godinama, studiram ga i danas, a *Roxanne* sam bez problema odsvirao na pozornici – a sutradan i zaboravio. Eto, toliko o roku i umjetničkoj muzici. Rolingstonsi i Šubert ipak nisu ista stvar, baš kao što ni Kusturičini trubači svezani za drvo nisu isto što i Kurosavini ljudi smrznuti u mećavi. A na nama je da biramo šta ćemo od toga da konzumiramo: banalno i jeftino ili vrijedno i vječno! Ako nisam jasan, onda još jedna usporedba: hamburger iz Mekdonaldsa nije isto što i pljeskavica u Leskovcu!

A koliko je zapravo život klasičnog muzičara ponešto sputan – u odnosu na taj sad pomenuti rokerski, i da li je uopšte? Kako vi to vidite?

Svaki dobar muzičar – rok, klasični ili bilo koji drugi – mora da bude "fah-idiot". I život mu je zbog toga i te kako sputan, kao što kažete. Rok muzičari imaju više novaca, ali su nesigurni u sebe, dok klasični muzičari imaju manje novaca, ali ego im je veći od ega vrhunskih kardiologa. Ja bih u svakom slučaju izabrao pare umjesto ega!

Koliko bavljenje muzikom menja ličnost i privatno, i da li su to uvek dobri i plemeniti uticaji ili ima i straha, strepnje, neizvesnosti, nesigurnosti, pokolebanosti, kreativnih blokada možda, stalno novih i među sobom različitih, pa čak »

i suprotstavljenih životnih i umetničkih sezona?

Više puta sam rekao, a još uvijek tako mislim: muzika je moj hobi, tako da sve od gorenavedenog ne razumijem. Moj hobi je moja radost.

Slušali smo vas ovde solo, zatim kao solistu sa orkestrom, ali i u više drugih muzičkih kolaboracija, sa Stefanom Milenkovićem bar dva puta i još mnogo češće sa pevačima – Stingom, Katarinom Jovanović, evo sada i sa Andreasom Šolom. Da li su violina i ljudski glas bili oduvek za vas najprivlačniji "drugi" instrumenti ili rado svirate sa još nekim zanimljivim muzičarima?

Prije nekoliko godina snimio sam jedan CD i nazvao ga *The Lute is a Song*. Ljudski glas ipak jeste najljepši instrument. Dok sjedim i prostirem sitno tkani tepih pjevačima svojim sviranjem, po kojem oni mogu sigurno i bezbrižno istraživati, istovremeno i sam u svojoj mašti pjevam. A da ne govorim koliko onda to pjevanje na svojim solo koncertima i koristim. Dio godine živim na jednom malom ostrvu na Jadranu, gdje uglavnom snimam svoje projekte. U zadnje dvije godine snimio sam sedam albuma sa svojim kolegama iz cijelog svijeta. Za sada te snimke ljubomorno čuvam za sebe (smeh).

Kako ste upoznali Andreasa Šola i koliko već dugo sarađujete? Koji program izvodite ovom prilikom na "Kolarcu"?

Andreas i ja smo se upoznali još kao studenti, bilo je to prije dvadesetak godina. Obojica smo studirali na Schola Cantorum Basiliensis u Bazelu. On je još za vrijeme studija počeo da nastupa po cijeloj Evropi, a to isto se dogodilo i meni kao lutnjisti. Na nekoj žurci u Bazelu smo se dogovorili da zajedno nastupamo... i to je bilo to. Naš prvi zajednički koncert bio je u Hamburgu, 1998. godine. A ovaj beogradski koncert nam je obojici od velikog značaja, zato jer ćemo izvesti i jednu premijeru – Tri pjesme za glas i gitaru, koje je upravo za nas napisao veliki kubanski kompozitor Leo Brauer.

Najzad, nosimo li svi svoj zavičaj u srcu, određuje li on našu imaginaciju? Koliko je Bosna sa svojom istorijom, intenzivnom muzikom, zvucima, bogatstvom govora, običaja, raskošima rečnika, ali i pokretom Nju primitivs i svim drugim stvarima, ostala negde da duboko deluje na vas svih prošlih dana i zauvek? A koliko SFRJ?

Ne znam za druge, ali ja svoj zavičaj živim svakoga dana. Moj zavičaj je moja Bosna, a Bosna je samo mali djelić naše male planete Zemlje, pa bih onda rekao da jednako tako volim i druge krajolike i mjesta na svijetu. Da budem iskren, istoriju ne poznajem (i ne volim), tako da istoriju Bosne (ili Japana) jedva da poznajem. Jednako tako nikada nisam volio niti gledao, niti, ne daj bože, slušao pjesme od Nju primitivs raje iz Sarajeva. U vrijeme dok su oni radili svoju TV seriju, ja sam studirao, preživljavao i svirao po Evropi. Ali mislim da su oni bili sasvim odgovarajući, depresivan i mračan preludij za tragediju koja je slijedila. Morate znati da ako slušate Zabranjeno pušenje, Lepu Brenu ili Plavi orkestar i redom sve ostale tog kalibra, svjesno, podsvjesno ili nesvjesno postajete primitivan. Isto tako je i sa tom njihovom tragikomičnom serijom, koja će zbog izuzetno loše glume i prosječnog humora zauvijek ostati lokalna kopija *Monty Pythona*. Pitam se zašto su sarajevski režiseri i muzičari osuđeni da kopiraju druge? Mislim, okej je biti primitivan, ali to bi trebalo zadržati i sačuvati samo za sebe, a ne praviti se važan zbog toga. Spominjete SFRJ? Nisam jugonostalgičar baš kao što nisam nostalgičan niti za starom, dobrom Evropom koja se također raspala. Ali naravno da jesam i ostat ću Titov pionir! I naravno da su Čkalja, Otpisani, Arsen Dedić, jadro keks, bicikl poni, kokta... za mene više kul od koka-kole, Rolingstonsa, prljavog inspektora Harija ili toblerone čokolade ...

A šta je ono što vas određuje u sadašnjici, u šta upirete pogled, iz čega crpete svakodnevnu snagu?

Pogled se upire samo i jedino visoko gore: tamo gdje mislimo da je naš stvoritelj. Samo on i njegova kreacija prirode nam mogu dati snagu. Mali čovjek gleda odozdo prema gore. Ali neki lete visoko, pa gledaju odozgo prema dole. Ali okej, može i tako... (smeh). ¶

ZORICA KOJIĆ

Vranjanski

Bez Emine ove predstave neopozivo ne bi bilo niti bi trebalo da je bude: ona ju je doslovno vaskrsla. Ako joj buduća igranja podare potpunu sigurnost i zrelost, biće to jer je Elor Emina podmetnula leđa da tako bude

Bili su, odigrali su, bili smo, videli smo – i sad još samo da se dogovorimo: šta tačno? A ko nije bio ni video, ko zna kada će i da li će dobiti drugu priliku. Hm, premijera nakon koje se ni približno ne zna čak ni datum prve reprize? Kanda se već i po tome vidi koliko ništa oko ove predstave nije iole normalno.

Geneza "slučaja" je poznata. Mada se sjajna *Koštana* Andraša Urbana, u izvođenju mladog ansambla srpske drame subotičkog Narodnog pozorišta i s briljantnom Eminom Elor u naslovnoj roli još nije ni pošteno "izigrala", Kokan Mladenović obznanjuje nameru da napravi svoju *Koštanu*, a da naslovnu ulogu poveri Boži Vreći (Vreću?), bosanskom pevaču sevdalinki i, kako se to kaže, transrodnoj osobi, ili barem osobi koja u javnosti slovi za takvu. Intencija reditelja je manje-više jasna, Uelbek bi rekao da je to proširenje područja borbe za pravo na slobodu i različitost u patrijarhalnom svetu (što bezbeli jeste izvorna *Koštana* Bore Stankovića), oni neskloni Mladenoviću bi prigovorili da je u pitanju egzibicionistička eksploatacija kurentne teme, taman toliko "kontroverzne" da podigne nešto prašine a da publika masovno pohrli u pozorište. Lepo, ali, hm, *koje* pozorište? Dogovor s bizarnom upravom Pozorišta na Terazijama misteriozno propada nekako baš onda kad postane jasno da K. M. neće odustati od Bože V., i tako

džipsi pank, pravo iz pepela

MOĆNA I EKSPLOZIVNA: Iz *Koštane* Foto: Duško Miljanić

predstava počinje da živi svoj konfliktni predživot, na kojem će možda i ostati, to jest, ostala bi da na kraju nije udomljena u koprodukciji Srpskog narodnog pozorišta, Studentskog kulturnog centra Novi Sad i Centra za kulturu Tivat. All-star ekipa iz tri-četiri ex YU države letos u Tivtu uveliko priprema predstavu, da bi svega četiri dana pred premijeru bradata diva Vrećo Božo naprasno i preko noći nestala iz vidokruga i obrela se u Sarajevu, jerbo se, veli, razbolela od stresa! Ono, jeste, nije lako raditi s Kokanom, hoće taj i da podvikne... Plah bi se insan lakše izborio s pravim Sandokanom nego s ovim od Tasovca nabeđenim.

Ovo što, dakle, gledamo na tivatskoj, te sada novosadskoj premijeri jeste neka vrsta rekonstrukcije, postživot jedne nedogođene predstave, za koji je nadati se da će ubrzo postati normalan pozorišni život predstave koje ima – ako joj uopšte bude dozvoljeno da (za)živi. Ali zašto, zaboga, ne bi? Eh, mutne su to stvari, moja Beatriče, tiču se političkih i politikantskih zađevica i prekonosiranja, te stare i nove uprave SNP, te bivših i sadašnjih pokrajinskih vlasti, te nezgodnosti i nepodobnosti lika i dela Mladenovićevog (kao i Urbanovog, i još nekih) u panteonu nove nomenklature sa severa... Lako se u tome zagubi i cela jedna predstava, kao nerazmenjiv kusur jednog prekoplotiranja.

Dobro, ali šta je na koncu u Novom Sadu viđeno? Dok gledaš ovu predstavu, ne možeš a da istovremeno ne razmišljaš o onoj Urbanovoj, jerbo ti je još preprisutna u sećanju i svesti, te ne možeš da ne zamišljaš kakva bi bila da je sve isto, ali samo njega da ima – naime, Bože Vrećа. Sasvim bi druge konotacije bile, ali pozorište nije tek "konotativna" stvar nego je najbitnije šta se na sceni vidi i čuje, a sam bog zna bi li Vrećo mogao izneti sve to na svojim plećima; možda se od te strepnje i povukao u sigurnost poraza unapred? Ovako kako je, umesto njega u predstavu u minut do 12 utrčava ko bi drugi nego – Emina Elor. Njena je subotička Koštana glumački podvig iz mnogo razloga, ali ova je Kokanova dodatni izazov: kako je rekreirati iznova tako brzo nakon Urbanove, a da bude neka sasvim druga, i da istovremeno ne liši obezvređenu predstavu smisla? Pitanje "smisla" uvek je nezgodno, na njega ni reditelj, čini mi se, nema definitivan odgovor (sam mi je rekao nakon NS premijere da je bio spreman da digne ruke od svega kad je fleksibilni sevdalija nestao u pravcu celog sveta), ali na glumcu je da učini svoje, sredstvima dostupnim zanatu. Eminina Koštana je pankerka, naravno i Ciganka, seksualno pomalo naklonjena sopstvenom polu, što je najbliže izvorno namerenoj provokaciji što se u ovoj podeli uloga moglo dospeti. Emina je moćna i eksplozivna na sceni, suverena i zavodljiva, krhka i snažna, glasna i hrapava i glatka i sve drugo što jedna takva Koštana, zatočena u svetu zbunjenih i kukavičkih muškaraca može i mora da bude. Bez nje ove predstave neopozivo ne bi bilo niti bi trebalo da je bude: ona ju je doslovno vaskrsla. Ako joj buduća igranja podare potpunu sigurnost i zrelost, biće to jer je Elor Emina podmetnula leđa da tako bude.

Mladenović se odlučio za igranje u izvornom "vranjskom" idiomu, s čime su se glumci nekako i izborili, ali je nemali deo novosadske publike, naročito u prvih pola sata, očima bespomoćno vapio za titlovanjem. Kasnije su slušni aparati nekako uštimani na tu frekvenciju... Emir Hadžihafizbegović kao gazda Toma gazi sigurno, na talasu rutine vanserijskog glumca kojem se znatniji gaf ne može desiti čak ni ako ne pazi. Nebojša Dugalić je energičan i suvereno zaokružen Mitke, akrobatizmu skloni Emir Ćatović robustni sinko Stojan, Aleksandra Pleskonjić kao Koštanina mati Salče nosi najbolju i najupečatljiviju scenu predstave, ostali se drže u granicama mogućnosti, jedino Gordana Đurđević Dimić iz nekog razloga zapomagavo preglumljuje kao da igra neku kevu-iz-naroda u socrealističkom komadu. Muzika Marka Grubića (Vroom), živo izvođena na sceni, jak je adut predstave, scenografija Marije Kalabić, s onim kamenjem s kojim se može raditi dosta toga, ali ga je najbolje bacati na grešnicu, ispočetka deluje nerazgovetnom da bi se pokazala posve funkcionalnom.

Šta je, dakle, Kokanova Koštana? Da li je išta više od pepelišta jedne nedogođene predstave? Više jeste nego što nije: pokazuje se da je reditelj bio na intrigantnom tragu, a nikada nećemo saznati kako bi to na kraju bilo da je bilo ono čega nije bilo. Ali, i ovo što jeste zaslužuje pun teatarski život, i valjda će ga na kraju ipak dobiti. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Ukleti soj i umivena konvencionalnost

***Dnevnik mašinovođe*; Srbija i Hrvatska, 2016; proizvodnja: Zilion film i Interfilm; scenarista i reditelj: Miloš Radović; igraju: Lazar Ristovski, Petar Korać, Jasna Đuričić, Mladen Nelević, Mirjana Karanović, Nina Janković i drugi; distribucija: Art Vista**

Nakon više nego plodotvornog festivalskog leta (Moskva, Palić, Novi Sad, Niš) i prilično ubedljive domicilne nominacije za Oskara (uprkos ozbiljnim konkurentima kakvi su *Vlažnost* ili *Dobra žena*), isuviše dugo očekivani i na određeni način povratnički film Miloša Radovića *Dnevnik mašinovođe* je konačno stigao i na redovni bioskopski repertoar. Iako ga od prethodnih celovečernjih ostvarenja ovog autora deli punih dvanaest (*Pad u raj*), odnosno trinaest godina (*Mali svet*), prvi i osnovni utisak koji za sobom ostavlja ovo delo je da se protutnjalo vreme nije na značajan način odrazilo na stil, svetonazor i kreativne ambicije njegovog potpisnika. Ovo – razume se – može i ne mora da bude unapred označeno kao kvalitet ili mana, mada za umetnost generalno nikada nije dobro da na sebe preuzima ulogu kamenja iz one izanđale izreke o neizbežnosti stalnih promena.

OTAC I SIN: Lazar Ristovski i Petar Korać

Foto: A. Letić

Iz nužde ili po opredeljenju, svejedno, Radović je u najvećem delu vlastite karijere bio poznatiji i priznatiji kao reditelj zbilja antologijskih televizijskih (*Vidim ti lađu na kraju puta*, *Brod plovi za Šangaj*) ili kratkometražnih (*Iznenadna i prerana smrt pukovnika K.K.*, *Moja domovina*) filmova, dok se njegovi sporadični i očigledno teško izvojevani izleti u dugometražnu produkciju nikako ne mogu opisati istim ili sličnim atributom. *Dnevnik mašinovođe*, nažalost, neće preokrenuti ama baš ništa u takvom kreativnom skoru, jer je pre svega reč o ostvarenju koje predstavlja gotovo predvidljiv i ne posebno inspirativan zbir očekivanih vrlina i slabosti koje se i inače pripisuju ovom autoru.

Hotimično vanvremenska, ali ne i lako čitljiva metaforična ili alegorična pripovest, Radovićev *Dnevnik mašinovođe* teži i uspeva da bude mikrokosmos za sebe, žanrovski stisnut u njemu toliko omiljen okvir tragikomedije, ili preciznije "komedije sa tragedijom". Osim toga, ova filmska priča o nesrećnom samcu mašinovođi i njegovom usvojenom sinu koji treba da nasledi porodični zanat mogla bi se opisati i kao bajkolika i melodramatična, dok bi za interakciju tih glavnih junaka i njihovih prijatelja sa svakidašnjim okruženjem svakako trebalo reći da je iščašena i crnohumorna. Konačno, čvrstim ikonografskim i mitološkim pozivanjem na opšteprihvaćene stereotipe iz tradicije domaće kinematografije (železnica, siročad i sirotišta, privremeni smeštaji i zajednički stanovi), Radović i ovom prilikom kao da odbija da se odmakne od pretpostavljenih uzora i uticaja, pa i da stvaralački kroči na ma koju teritoriju na kojoj do sada nije bio.

Paradoksalno, no ne i potpuno neobjašnjivo, ovakav poetski koncept u filmu *Dnevnik mašinovođe* brzo počinje da remeti i razgrađuje čak i one njegove elemente koji u startu deluju elegantno i besprekorno. Jer, puna vizuelna perfekcija (direktor fotografije Dušan Joksimović, montažer Đorđe Marković, scenograf Aljoša Spajić, kostimograf Dragica Laušević) i fino uravnotežen nastup kompletnog glumačkog tima s vremenom blede u samodovoljnosti, isključivo zato što su postavljeni i vođeni na ovakav način jednostavno lišeni mogućnosti za bilo kakav progres, zamrznuti u zatečenom stanju. Po svoj prilici, suštinski Radovićev problem ovde – kao i ranije – dolazi s narativno-karakterne strane i ogleda se u činjenici da kovačevićevska dosetka o mašinovođama kao ukletom soju slučajnih i nevinih ubica tokom čitavog filma biva i ostaje apsurd osrednje humorističke i veoma niske magijske snage.

Na kraju, arhaični kreativni arsenal kojim raspolaže i barata *Dnevnik mašinovođe* primorava i na razmišljanje o tome jesmo li i ove godine uobičajeno omanuli u proceni šta svet očekuje od ovdašnje kinematografije i da li je upravo Radovićevo ostvarenje idealan takmac u još jednoj trci za Oskara koja je pred nama? Jer, uz sav respekt prema inspiraciji, znanju i energiji koji su nesumnjivo uloženi u ovo delo, ovakav *Dnevnik mašinovođe* ipak i pre svega deluje kao bioskopski artefakt iz kasnih 70-ih i ranih 80-ih godina prošlog veka, a svi znamo da Američka filmska akademija birajući najbolji strani film najčešće daje prednost naglašenoj estetskoj i ideološkoj provokativnosti i inovativnosti nad umivenom autorskom konvencionalnošću, koja je ove sezone izgleda naš prvenstveni adut. Čuda su naravno moguća i za nekoliko meseci će biti jasno da li je ova teza sasvim tačna, ali je i za Radovića i za srpski AFUN čini se poslednji trenutak da pođu u susret novom vremenu kakvo god ono zaista bilo. ¶

ALEKSANDAR D. KOSTIĆ

Đavolja posla i druge zabune

Laslo Krasnahorkai, *Satantango*, Dereta, Beograd 2010, prevod Zoltan Moguščij

Rađa se *Satantango*, prvi roman Lasla Krasnahorkaia, u tmurnom svetlu panonske zore, kada iz biblijskog mraka, uz diluvijalnu kišu koja od mađarske ravnice pravi tmastu kaljugu, izranja oronulo naselje usred ničeg, s šačicom preostalih ljudi umornih od sebe, obudavelih od bede, alkohola, tuposti i čekanja. Zatičemo ih, međutim, u grozničavoj aktivnosti koja, možda, najavljuje kraj čekanja i dolazak Spasitelja. Doduše, Spasitelj ume da se pojavi u obličju koje se od jednog Spasitelja možda i ne očekuje, kao da tom nestalnošću oblika izaziva one koji ga čekaju, kao da iskušava čvrstinu njihove vere. Najpre se ukazuje Šmit s podebelim svežnjem novca, dakle s ograničenim spasilačkim potencijalom, što će do izvesne mere da uzbudi naselje, ali istinsku pometnju izaziva najavljeni dolazak (ili možda vaskrsenje?) dvojca pseudobiblijskih imena, Irimije i Petrine, nekadašnjih stanovnika naselja koji su se, svojevremeno, otisnuli u svet i u tom svetu, kako se verovalo, smrtno stradali. Ako su bili mrtvi, rezonuje nadražena mašta ljudi, pa oživeli, to je čudo, znak. Ako, pak, nisu stradali, nego je naselje živelo u ozračju zablude usled grube dezinformacije, onda je njihov povratak takođe znak. Da bi se prikupile šture informacije i znaci rastumačili, društvo se spontano okuplja u krčmi u kojoj gazda muku muči s nevidljivim paucima koji mu, za tili čas, naročito ako se opusti, čitavu kafanu premreže paučinom. Uzbuđenju odoleva samo podebeli doktor, neumoljivi alkoholičar zabarikadiran u svojoj ruševnoj kući iz koje, sedeći kraj prozora, pomno prati šta se u naselju zbiva i to uredno, zajedno s opisima meteoroloških prilika, sveprisutnog blata i potočića koji brazdaju kaljugu, beleži u svoje sveske. Doduše, i njega će neobična atmosfera tog dana da izvuče iz kuće, na kišu, gde će nekoliko puta, nesvikao na hodanje i onako masivan, da šljisne u blato, da popriča sa sestrama Horgoš, lokalnim kurvama, da se susretne s jurodivom devojčicom Eštikom, da bi, na kraju, jedva živ, završio u bolnici. Za to vreme skup u krčmi pretvorio se u žurku. Kao da je đavo već došao po svoje. A nije. Tek će da dođe. Prerušen u Spasitelja.

Kada je režiser Bela Tar, Krasnakorkaiev vršnjak, pročitao neobjavljeni rukopis sredinom osamdesetih godina prošloga veka, istog je trenutka znao da će po tom tekstu da napravi film. I napravio ga je. Film traje sedam sati i spada u one eksperimente, u one majstorije koje, čini se, u stanju je da iznedri samo srednjoevropski splin. Kao i sam roman, uostalom.

Upoznali smo Lasla Krasnahorkai nedavno, 2013. godine, remek-delom *Melanholija otpora* (v. tekst Teofila Pančića, "Vreme" br. 1189). Bio je to, nesumnjivo, najveći književni događaj te godine u nas. Ne zaostaje, međutim, *Satantango* za *Melanholijom* ni kao roman, ni kao događaj na našoj, ili bilo kojoj sceni uostalom. Čak, ovaj red pojavljivanja – najpre drugi roman napisan 1989, potom prvi iz 1985. – pruža sladokuscima (a Krasnahorkaia konzumiraju gurmani pre svega, oblaporno, željno, sve mljackajući) priliku za igru odgonetanja, dešifrovanja i prepoznavanja, igru praćenja tragova i uočavanja stilskih pomeranja između ova dva teksta. Majstorova je rečenica u *Satantangu* duga, zavojita i jasna, ali u *Melanholiji* još je duža. Ironijski postupak stavljanja opštih mesta u zagrade proteže se čitavim *Satantangom*, dok se u *Melanholiji* koristi samo u prvim poglavljima. Humor ne jenjava ni u jednom trenutku, a pretposlednje poglavlje *Satantanga*, u kojem dva uplašena i do gluposti prilježna policijska službenika pokušavaju da sočan, bogat jezik "prevedu" u birokratski govor, urnebesna je posveta jeziku. Doktorov lik, naročito njegova sklonost da ne mrda iz kuće, da od tog utočišta privatnosti napravi tvrđavu koja, doduše, nema nikakvog smisla i ne može nikoga da zaštiti, ali služi kao još jedan izgovor da se ne izađe u svet, da se ostane ukopan u svoju unutrašnjost kao neotuđiv a zapravo lažan prostor slobode, doktorov lik, dakle, svojevrsni je dvojnik gospodina Estera iz *Melanholije* koji će, čak, da ponovi isti gest kao i doktor: u trenutku panike daskama će da zakuca vrata i prozore svoje kuće, verujući da će na taj način da spreči upad spoljašnjeg sveta. Neće. Ono, međutim, što ova dva velika romana povezuje pre svih motiva, tema, postupaka ili likova, jeste strahoviti politički naboj koji bi nedovoljno pažljivom čitaocu mogao da izmakne upravo onako kako izmiče i samim likovima. Stanovnici naselja neguju unutrašnje svetove – a ni oni se ne odlikuju preteranom raskoši, naprotiv, skučeni su to svetovi, prosti kao monade – dok sve oko njih truli, gnjili, buđa, raspada se, ne pružaju otpor ni sebi ni prilikama u kojima su se našli, uzdaju se u čudo ili Spasitelja, a kada im se Spasitelj, najzad, ukaže (jer, ko čeka dočekaće), kada najzad dopadnu šaka Spasitelju, onako mlitavi, neodlučni, prosti i glupi, onako *nepolitični*, biće smrvljeni kao bubašvabe pod nogama gadljivih prolaznika. Jer, da nisu toliko zagledani u svoju dušu, u svoju suštinu zapretenu u nedoglednim dubinama sopstvenoga bića (toliko duboko da do te suštine više niko, pa ni oni sami, ne može da dopre), ne bi se žiteljima naselja dogodila mala jurodiva Eštika koju će da odnesu noć, neosetljivost i zlo, niti bi propustili da primete da se za Spasiteljem vije dugačak, crven rep.

Satantango je divan, moćan, jeziv roman koji udara silinom voza u punoj brzini. Ako nam, u početku, možda bude malo nezgodno da zakoračimo na prugu i suočimo se sa zasopljenom nemani – nije strašno, navići ćemo se. Ovakvo gaženje višestruko se isplati. Novo prevodilačko ime Zoltan Moguščij i redaktor prevoda Marko Čudić, dodajmo, uradili su ogroman i sjajan posao. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

SAD: Prva predsednička debata

DO POSLEDNJE

U svoje prvo odmeravanje snaga pred gledaocima Hilari Klinton i Donald Tramp ušli su s bremenom najvećeg političko-medijskog spektakla u istoriji, kako su ga najavljivali, s procenom gledanosti koja se opasno približila neprikosnovenom Superboulu

Ankete Si-En-Ena nakon prve predsedničke debate između Hilari Klinton i Donalda Trampa u minuli ponedeljak na Univerzitetu Hofstra (država Njujork), 62 odsto ispitanih proglasilo je bivšu državnu sekretarku za pobednicu sučeljavanja, dok je 27 odsto to reklo za predsedničkog kandidata Republikanske stranke.

U takođe prvom duelu predsedničkih kandidata pre četiri godine, 67 odsto ispitanika za pobednika je proglasilo ondašnjeg takmaca republikanaca Mita Romnija, dok je verovatno najgori javni nastup budućeg predsednika Baraka Obame pozitivno ocenila tek jedna četvrtina. Obama je u naredne dve debate ipak uspeo da popravi utisak u javnosti, te je na kraju stigao do drugog mandata u Beloj kući.

Bez obzira na veoma sličan utisak koji su u prvom TV sučeljavanju ostavili kod gledalaca, Obama i Tramp se razlikuju u jednoj bitnoj stvari: Obama je u prvoj debati imao loš dan, što mu je ostavilo prostora da svoj nastup kasnije popravi, dok je za Trampa prvi duel sa Klintonovom predstavljao njegov maksimum. Bolje od nastupa u ponedeljak, dakle, Tramp ne može. Zapravo, mogao bi, ali to bi značilo da naredne dve predsedničke debate tokom oktobra počne da doživljava makar upola ozbiljno koliko njegova protivkandidatkinja. A za tako nešto, govorili su to ljudi iz njegovog tima, a i pokazao je to tokom debate, prosto nema strpljenja.

Ali, ako već ne može bolje, to ne znači da ne može drugačije. Upravo to je ono što mnoge brine. Naime, na samom kraju prve debate Tramp je i svojoj rivalki i gledaocima stavio do znanja da je razmišljao o upućivanju veoma niskih udaraca, ali da je od toga ipak odustao; u izjavi novinarima nakon debate precizirao je da je vodio računa o tome da u publici sedi Čelzi Klinton, ćerka Hilari i Bila Klintona. Posle ovoga, čini se da se rapidno tope nade da bi jasno i konkretno predstavljanje sopstvenih politika, sa konkretnim rešenjima za probleme o kojima govori više od godinu dana, moglo da bude Trampovo tajno oružje u naredne dve debate.

Prva predsednička debata ove godine održana je, inače, na 56. godišnjicu istorijskog sučeljavanja Džona Kenedija i Ričarda Niksona – prve predsedničke debate uopšte, ali i prve održane pred TV auditorijumom. A samo za predsedničke debate održane te 1960. godine, te one u jesen 2000. između Džordža Buša mlađeg, kandidata Republikanske stranke, i Ala Gora, kandidata Demokratske stranke, analitičari tvrde da su značajno uticale na dalji tok kampanja te, posledično, i na krajnji ishod izbora.

REKORDNA GLEDANOST

U svoje prvo odmeravanje snaga pred gledaocima Hilari Klinton i Donald Tramp ušli su s bremenom najvećeg političko-medijskog spektakla u istoriji, kako su ga najavljivali, s procenom gledanosti koja se opasno približila neprikosnovenom Superboulu: procene su išle i do 100 miliona gledalaca (gledalo je ipak nešto više od 80 miliona, što je čini najgledanijom u istoriji). Čitav taj *hajp* koji je najavljivao debatu zvučao je još fantastičnije kada se ima u vidu da su u tu astronomsku cifru procenjene gledanosti bili uključeni samo gledaoci koji bi debatu pratili u svojim domovima – dakle, bez onih u barovima, aerodromima i ostalim javnim mestima. I bez onih koji bi radije uključili lajvstrim na nekom od sajtova ili na Fejsbuku ili Tviteru, nego TV prijemnik.

Čak i da su se procene o gledanosti obistinile, i uprkos tome što su se u isto vreme igrali mečevi NFL-a, debata u ponedeljak bila je sve samo ne spektakl. U tom putovanju, kao i u onom geslu, mnogo se više polagalo u sam put do debata, nego u samu debatu. Tako su obe kampanje vodile pravi specijalni rat puštajući u javnost detalje o pripremama za debatu, ili o nonšalantnom odnosu prema događaju, pozivajući kao specijalne goste

UVREDE

MRTVA TRKA: Donald Tramp i Hilari Klinton
Foto: AP

na debatu, ili samo preteći tim potezom, pojedince koji bi drugoj strani podigli pritisak (Klintonova je pozvala biznismena i velikog antitrampovca Marka Kjubana, Tramp je na to odgovorio najavom da će pozvati ljubavnicu Bila Klintona iz vremena dok je ovaj bio guverner Arkanzasa), dok je Tramp čak doveo u pitanje nepristrasnost Lestera Holta, novinara En-Bi-Sija i moderatora debate.

Ciljano puštanje u javnost detalja o (ne) pripremama za debatu imalo je za cilj da se, koliko-toliko, pod kontrolu stave očekivanja javnosti. Tramp je u tome bio daleko motivisaniji: pre minulog sučeljavanja nikada nije iskusio debatu jedan-na-jedan, dok Hilari Klinton u tome ima zavidnu kilometražu, ali i pored toga smatra da je priprema majka svakog uspešnog nastupa. Pred kamerama je, otuda, sekretarka Klinton izgledala kao student koji je čitavo leto učio za septembarski ispitni rok, dok je Tramp bio kao jedan od onih studenata koji se knjige latio noć uoči ispita, a na ispitu se oslanjao na svoju snalažljivost i inteligenciju.

Sve drugo, čak i da Tramp ne kuburi s manjkom strpljenja i koncentracijom, kandidata republikanaca dovelo bi u milje protiv kojeg već petnaest meseci temelji svoju kampanju: vašingtonskih političkih elita. Formom i sadržajem koji su neodoljivo podsećali na njegove nastupe na skupovima tokom kampanje, Tramp je sve vreme debate nastojao da održava liniju razdvajanja od okruženja kojem pripada Hilari Klinton, tj. sistema. On je svestan da je razlog njegovog trenutnog skora u svim istraživanjima javnog mnenja, gde vodi "mrtvu trku" s rivalkom, upravo u insistiranju na korenitim promenama, koje neminovno povlače i reformatiranje višedecenijske moći američkih političkih elita. Trampovi najjači momenti u prvoj debati bili su upravo kada je prozivao političare za mršave rezultate i loše poteze.

EFEKAT DEBATE

Američki politikolozi već godinama tvrde da je precenjen efekat koji se pripisuje predsedničkim debatama na televiziji. U tom smislu, često se navodi primer iz jedne od debata pre četrdeset godina između Džimija Kartera i Džona Forda, kada je Ford, tadašnji predsednik SAD, ustvrdio da Sovjeti nemaju uticaj na Istočnu Evropu. Taj gaf, možda i najveći u istoriji debata i zbog kojeg je Ford i izgubio izbore, tek je mali broj gledaoca, zapravo, odmah uočio – svi su ga se setili tek kada ga je počeo rabiti Karterov štab.

Imajući u vidu da sezona predsedničkih debata počinje u jesen, svega nekoliko nedelja uoči izbora, većina onih koji odluče da je gledaju zapravo već znaju za koga će da glasaju. Predsednički kandidati svojim nastupima u debatama žele da tu podršku učvrste, ponavljajući dobropoznate poruke iz kampanje, ali, što je ipak prevashodni cilj, nastoje da te poruke učine prijemčljivim za one koji ni na kraju septembra, dakle, ni posle toliko meseci predizbornih aktivnosti, još nisu odlučili kome će dati glas.

Proglašavanje pobednika prve debate i efekat toga na prva naredna istraživanja javnog mnenja, neopredeljene, naročito one sklone uskakanju u "poslednji vagon", vrlo lako može da baci u zagrljaj kandidata s (trenutnim) oreolom favorita. Ali, da bi takav dar favorizovani kandidat za predsednika i očuvao do izbornog "prvog utorka posle prvog ponedeljka u novembru", od ključne važnosti su i nastupi u narednim debatama – ono u čemu Mit Romni nije uspeo – ali i uspešno hendlovanje nepredvidivih i ne uvek prijatnih događaja tokom kampanje. Kakav je bio dosadašnji tok predsedničke kampanje, takvi obrti uopšte nisu nemogući.

Od eventualnog umerenog skoka u nacionalnim anketama nakon prve debate, za sekretarku Klinton su u narednim nedeljama mnogo važnije ankete u pojedinim saveznim državama. One će pokazati da li su poruke upućene s debate, kao i njen nastup, počele da stabilizuju teren u državama koje su joj neophodne za pobedu u novembru. Ona u minuloj debati jeste dokazala svoje kvalitete – iskustvo i znanje, pre svega u spoljnoj politici, ali je pitanje da li je svojim nastupom uspela da zaseni mane koje povlače njenu rekordnu nepopularnost i nepoverenje, što, uostalom, važi i za Trampa. Zbog tih stvari, a usled agresivnijeg nastupa njenog rivala, sekretarka Klinton je poslednjih nedelja počela da gubi tlo pod nogama upravo u za nju ključnim državama. Ukoliko njene poruke ne počnu da dobijaju na potrebnoj uverljivosti, Trampovi eventualno ponovno loši nastupi u naredne dve debate, neće nužno značiti da će na kraju biti gubitnik. ¶

DENIS KOLUNDŽIJA

Moć i nemoć crne Amerike

U Sjedinjenim Američkim Državama raste rasna napetost. Pitanje je koliko će to uticati na izbore

Kad je 2008. godine za predsednika SAD izabran Barak Obama, izgledalo je kao da se san Martina Lutera Kinga počeo ostvarivati, pa se čak naivno proširio na san o SAD kao "postrasnoj naciji".

Međutim, kraj Obaminog mandata obeležavaju erupcije crnačkog nezadovoljstva zbog policijskog nasilja koje su zahvatile mnoge gradove – od Fergusona (predgrađe Sent Luisa) 2014. do Šarlota u severnoj Karolini 2016.

U Šarlotu (650.000 stanovnika) uvedeno je vanredno stanje i na ulice je izvedena Nacionalna garda nakon što su izbile demonstracije zato što je policija ubila crnog mladića Keita Lamonta Skota. Prema "Vašington postu", Skot je 173. crni mladić koga je ubila policija od početka godine.

List "Njujorker" citira podatak iz knjige *Kolaps američkog krivičnog pravosuđa* Vilijema Stanta, profesora Pravnog fakulteta sa Harvarda, da je na sto hiljada Amerikanaca 1980. bilo oko dve stotine i dvadeset zatvorenika; a do 2010. taj broj se više nego utrostručio – na sedam stotina i trideset jedan. Svaki dan bar pedeset hiljada ljudi – pun Jenki stadion – leži u samici.

Prema podacima američkog ministarstva pravde, jedan od tri crna američka muškarca može očekivati da tokom života ode u zatvor. Afroamerikanci čine oko 13 odsto američke populacije, a od 2014. godine i 35 odsto populacije američkih zatvora.

Učesnici protesta "Crni životi su bitni" (*Black lives matter*) ukazuju na to da su crne, braon i siromašne porodice ciljano ostavljene nemoćne u rukama države i da su natprosečno izložene udaru "politike nulte tolerancije" po zakonima o kontroli nasilnog kriminala. Te zakone je 1994. i 1996. donela administracija Bila Klintona.

DEMOGRAFSKE PROMENE

Kriminalistički podaci su po pravilu u nekoj korelaciji s podacima o socijalnom raslojavanju u SAD. Po prvi put u pisanoj američkoj istoriji ima više siromašne crne dece nego što ima siromašne bele dece, iako u Americi ima tri puta više bele dece nego crne. Trideset osam procenata crne dece živi u siromaštvu. Nezaposlenost Afroamerikanaca dva puta je viša nego nezaposlenost belaca.

Njuz magazin "Tajm" citira nalaze Instituta za ekonomsku politiku po kojima je jaz između plata belaca i plata crnaca danas veći nego 1979. Prosečni godišnji prihod crnačkog domaćinstva iznosi 35.481, a belačkog 57.355 dolara. Imovinski jaz je drastičniji – 1:13, pa tako imovina prosečnog crnačkog domaćinstva vredi 7133, a belačkog 111.146 dolara. Cene nekretnina odavno su poništile "pravilo" da kuća ne bi trebalo da košta više od trogodišnje zarade domaćinstva. Mnogi crnci su izgubili kuće. U proteklim godinama došlo je do vidnih migracionih promena.

"Los Anđeles tajms" piše da crni Amerikanci napuštaju "liberalna središta" na Zapadnoj obali, na šta su uticale i specifične javne politike u pojedinim gradovima koje su dovele do rasta cena nekretnina, koje više pogađaju crnce nego belce.

Oblast San Franciska je nakon 2000. napustilo mnogo crnog stanovništva (koje čini 5,4 odsto populacije), mada je taj proces posle 2010. zaustavljen. Los Anđeles takođe ima manje crnih stanovnika nego 2000. U Portlandu (3,1 odsto crnci, a 75 odsto belci), crnačka populacija je smanjena za 11,5 odsto za samo četiri godine. Selili su se i iz Detroita, Klivlenda, Flinta i iz Čikaga (odakle je otišlo 177.000 crnaca dvehiljaditih godina, a posle 2010. još 53.000)...

Učešće crnačkog stanovništva povećano je u gradovima s robusnijom ekonomijom srednje klase: u Indijanapolis u centralnoj Americi se posle 2010. doselilo 19.000 crnaca (rast od 6,9 odsto), u Boston na istoku oko 40.000 (10,2 odsto).

Izgleda da se najveći broj crnaca ipak pomerao ka jugu, nadirući u Atlantu (Džordžija), novo kulturno i ekonomsko metropolitsko središte crne Amerike (5,4 miliona stanovnika). U Atlantu se doselilo 150.000 ljudi nakon 2010, ali doseljavali su se i u južnjačke gradove Šarlot, Orlando, Tampa i Nešvil.

U Teksas, Dalas i Hjuston se od 2010. doselilo po oko 100.000 crnaca što čini deseti deo stanovništva. U Majamiju, gde živi veliki broj Latinosa, broj crnih stanovnika je uvećan za 100.000.

Južnjačko crnačko stanovništvo koje je istorijski živelo u ruralnim područjima tu ostaje i danas, pod jakim ekonomskim pritiskom u istim uslovima kao i belo stanovništvo.

Da li će se ta demografska pomeranja i socijalne i rasne napetosti odraziti na izborima? Predsednički kandidat demokrata Hilari Klinton ponavlja da je predsednički kandidat republikanaca Donald Tramp rasista, dok neki politikolozi primećuju da beli glasači kojima se Tramp obraća njegove izjave ne doživljavaju kao rasističke. Hispano glasači koji su tokom kampanje bili u političkom fokusu zbog Trampovih najava da će izgraditi zid prema Meksiku i proterati ilegalce, zbog jezičkih barijera i inferiornog socijalnog položaja slabije su povezani s američkim izbornim sistemom, pa su do sada manje od drugih grupa bili motivisani da izađu na birališta.

REPUBLIKANCI I DEMOKRATE

Republikanci su svojevremeno bili ti koji su "zarobljavali" crnačke glasove – na početku XX veka oni su mogli da glasaju za Linkolnove republikance koji su u priličnoj meri zaboravljali na crnce tokom rekonstrukcije posle američkog građanskog rata – ili za južnjačke demokrate, koji su u to vreme bili beli suprematisti.

Godine 1912. jedan crnački lider je podržao demokratskog kandidata Vudroa Vilsona iz Vilijamsburga u rasno mešovitoj Severnoj Karolini, ali je većina crnih glasača ostala verna republikancima. Kad je Vilson izabran, žmurio je kad su crni lideri tražili da se sretnu s njim da bi protestovali protiv linčovanja. Uz to, pomogao je i hvalio Grifitov film *Rođenje nacije* (*The Birth of a Nation*) u kome je glorifikovan Kju kluks klan.

CRNO–BELA AMERIKA: Rasni protesti u Šarlotu
Foto: AP

Crni glasači su se od republikanaca okrenuli ka demokratama u vreme kada je južnjačka crna migracija punila gradove širom srednjeg zapada i severoistoka (Čikago, Detroit, Klivlend, Filadelfija, Njujork), tokom Prvog svetskog rata i potom u vreme Nju dila Frenklina Ruzvelta. Kažu da je tom menjanju strane doprinelo i to što je podrška republikanaca ljudskim pravima bila mlaka.

Kad je pitanje ljudskih prava došlo u fokus, Republikanska partija se pozicionirala kao partija protiv ljudskih prava, što je oličavao Bari Goldovoter na predsedničkim izborima 1964. Demokrata Lindon Džonson je pod pritiskom aktivista tadašnjih slobodarskih pokreta primorao demokrate u Kongresu da donesu novi izborni zakon koji je povećao broj crnih birača na jugu.

Po nekim politikolozima, zahvaljujući toj reformi povećan je broj crnačkih glasova na jugu, a to je obezbedilo marginu za pobedu demokratskih kandidata Džimija Kartera 1976, Bila Klintona 1992. i 1996. i Baraka Obame 2008.

Crni glasači su tradicionalno većinski privrženi Demokratskoj partiji, jer nemaju izbora i ne mogu da zaprete sopstvenim partijskim liderima da će ih napustiti, što politikolog Pol Frimer u magazinu "Tajm" naziva "izbornim plenom".

Jedno istraživanje (*Suffolk University poll*) pak pokazuje da 87 odsto Afroamerikanaca veruje da je Tramp rasista. Istraživanje *NBC/Wall Street Journal* pokazuje da tek sedam odsto crnaca izjavljuje da će podržati Republikansku partiju...

Kako je ovog leta pisao "Njujork tajms", odziv crnih birača je od sredine devedesetih povećan za oko 20 procentnih poena, a 2012. tokom izbora koje je dobio Barak Obama u mobilizaciji crnih glasača da se registruju za glasanje znatno su uticale crnačke crkve. Na ishod sadašnjih američkih predsedničkih izbora možda može uticati Obamin apel crncima da izlaskom na izbore čuvaju zaostavštinu prvog crnog predsednika.

VELIKA CRNA DEPRESIJA

Nije, međutim, tako sigurno u kom broju će crnci izaći na birališta. Pošto je Demokratska stranka bila "mnogo odsutna" kad je u pitanju tema koja tišti crnce – kriminalna nepravda ili optužbe da je crnačka elita prokockala moć koja je građena u decenijama borbe za ljudska prava.

Autor knjige *Demokratija u crnom, kako rasa i dalje porobljava američku dušu* Edi Klod, koji Obamu naziva "postcrnačkim liberalom", nalazi da Amerika nije samo u ekonomskoj krizi, već u "velikoj crnoj depresiji", pa čak piše i da je crnačka elita "saučesnik u smrti crne Amerike".

Borac za prava crnaca u Americi Malkolm X (ubijen sa 15 metaka iz blizine 21. februara 1965) u svoje vreme je nagovarao crne glasače da se kolektivno uzdrže od glasanja, ako veruju da su njihovi glasovi bačeni uzalud. Dok u nekim gradovima ključa *black-lives-matter*, Klod Bes obnavlja predlog Malkolma X da Afroamerikanci pošalju poruku da oni nisu ničiji siguran rezervoar glasova, pa da 2. novembra izađu na birališta, da glasaju za svoje lokalne kandidate, ali da mesto na kome se glasa za predsednika ostave prazno. Ta ideja se naziva *blank-out campaign*, nešto nalik našim "belim listićima". Neki crni aktivisti smatraju da je ta ideja politički i intelektualno naivna i da se svodi na "izborni nihilizam". ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

CRNJANSKI PRO

Namera ove priče nije da na primeru nekad velikog i važnog izdavača ukaže kako novo vreme uništava stare vrednosti. Nikola Bertolino, prevodilac i pisac, i jedan od urednika Nolita, napisao ju je isključivo radi sećanja na zlatno doba ovdašnjeg izdavaštva

APSURDAN NAPAD: Miloš Crnjanski

Kad sam se leta 1977, napustivši BIGZ, našao u Redakciji Nolita, osetio sam to kao retku privilegiju. Među mojim novim kolegama urednicima bilo je nekoliko vrhunskih pesnika, sam cvet srpskog pesništva – Vasko Popa, Bora Radović, Jovan Hristić, Aleksandar Ristović... Među njima je bila i osoba važna u mojoj biografiji, pesnik Slobodan Galogaža, kojemu sam svoj prvi prepev (Ljermontovljevog *Demona*) doneo davne 1952. u tadašnji Nopok, izdavačko preduzeće koje je dve godine kasnije preimenovano u Nolit. Malo posle mog dolaska pridružio nam se i Ivan V. Lalić, a nešto kasnije moje novo društvo učinila mi je još prisnijim i bližim moja dugogodišnja prijateljica Milica Nikolić. Na čelu Redakcije nalazio se glavni urednik Miloš Stambolić, zacelo najzaslužniji što je Nolit tih godina – od sredine sedamdesetih do polovine osamdesetih – dosezao svoj zenit, postavši kako po obimu tako i po kvalitetu svoje produkcije jedna od dve-tri najznačajnije izdavačke kuće u Jugoslaviji.

Shvatio sam u isti mah da postajem učesnik u jednoj burnoj istoriji koja je u svojim ključnim fazama bila važan i dragocen činilac kulturnog života ove sredine, značajno doprinoseći, u teškim i tragičnim vremenima, formiranju progresivne društvene svesti nekolikih generacija. Okončanjem te istorije izdavačko preduzeće Nolit postajalo je i legenda: teško je, naime, naći u našim prostorima, i ne samo u njima, izdavača čiji je životopis tako dramatičnan, ponekad tragičan, ali uvek izvanredno plodonosan, takav da kad na nj bacimo pogled iz naknadne perspektive, mora izazivati divljenje.

UISTINU NAPREDNI DUHOVI

Sve je počelo decembra 1928, kad je levo orijentisani književnik Pavle Bihali, u saradnji sa svojim bratom Otom Bihalji-Merinom i još nekolicinom levih intelektualaca, osnovao Književnu zajednicu Nolit koja je pokrenula izdavačko preduzeće Nolit i, u isti mah, i časopis "Nova

TIV LEVICE

Foto: Marko Rupena

NEKAD I SAD: Zgrada u Ulici kralja Milana

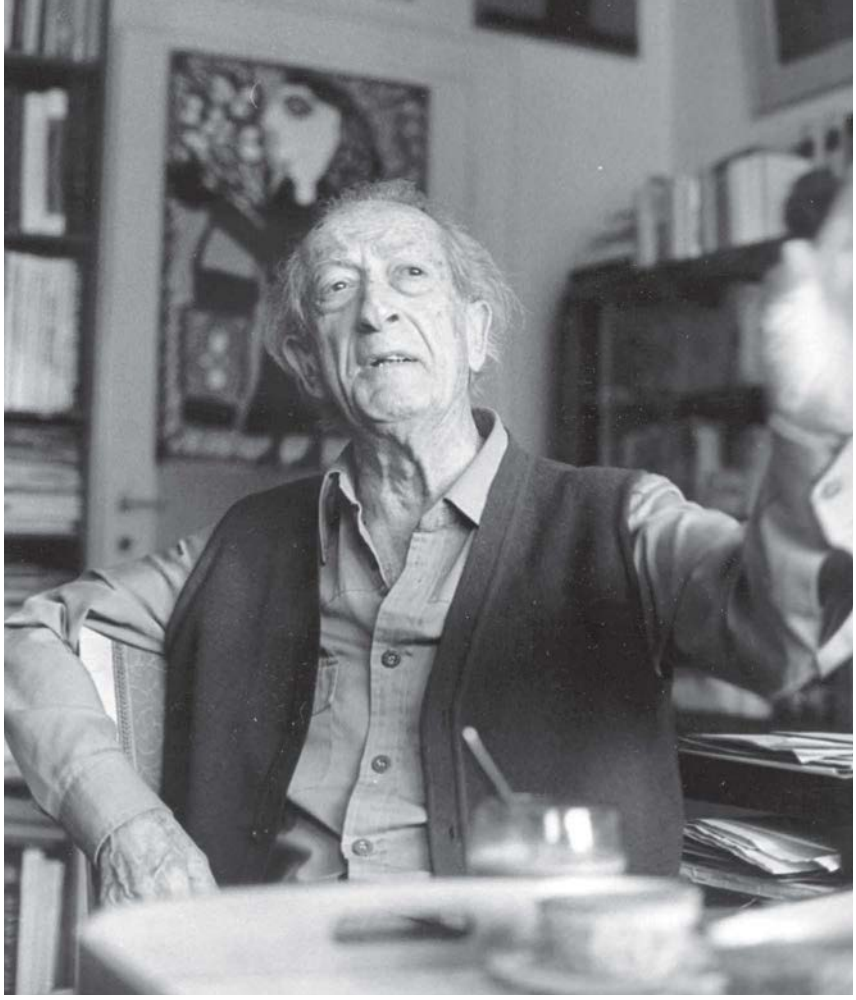
literatura". Književna zajednica Nolit je u prvom broju časopisa saopštila svoju misao vodilju: da je "knjiga opšte dobro svih ljudi", i obznanila svoju "visoku kulturnu misiju: da uistini napredne duhove našeg doba, preko svih međa nacionalnog ograničavanja, međusobno približi – da ideje i dela duha prenese u mase".

Oto Bihalji-Merin je ranije, u Nemačkoj, gde se učlanio u Komunističku partiju, sarađivao u levičarskim časopisima kao novinar i likovni kritičar. Već tada je on do krajnjih granica svojih mogućnosti bio posvećen borbi protiv nacifašizma koji je bio u naletu. Ta delatnost dovodila ga je u blisku, često i prijateljsku vezu s ljudima kao što su Tomas i Hajnrih Man, Bertolt Breht, Andre Malro, Pablo Pikaso i drugi. Koliko je čvrsta bila njegova rešenost da se na sve moguće načine bori protiv fašizma vidi se i iz činjenice da je iste godine kad je s bratom Pavlom osnovao Nolit postao pilot Ratnog vazduhoplovstva Kraljevine Jugoslavije, predosećajući da bi se u toj ulozi mogao najdelotvornije boriti protiv fašističke Italije koja je postajala pretnja za našu zemlju. Ali zbog urođene srčane mane ubrzo je otpušten, i pošto je prethodno uredio, u saradnji s bratom Pavlom, tri broja Nove literature, vratio se u Nemačku, kako bi tamo učestvovao u borbi protiv nacističkog pohoda na vlast. Objavljivao je tekstove pod pseudonimima (Peter Tene, Pjer Merin). Kad je Hitler postao kancelar i firer Trećeg rajha, Oto Bihalji-Merin nastavio je svoju borbu iz Pariza. U Španiji se borio na strani republikanaca, a nakon njihovog poraza vratio se u Jugoslaviju, gde ga je zatekao rat u kojemu je zarobljen kao oficir Jugoslovenske vojske.

Prvenstveno zahvaljujući njemu, u Redakcionom komitetu časopisa "Nova literatura" našla su se, pored ostalih, i takva imena kao što su Anri Barbis, Albert Ajnštajn, Sergej Ejzenštajn, Maksim Gorki, Georg Gros, Kete Kolvic, Egon Ervin Kiš, Apton Sinkler. Čitaoci "Nove literature" mogli su na stranicama ovog časopisa videti tekstove ili likovne priloge mnogih u svetu proslavljenih autora. Od domaćih pisaca saradnici su bili, pored Ota Bihalji-Merina i Pavla Bihalija, Otokar Keršovani, Veselin Masleša, Marko Ristić, Dobriša Cesarić, Velibor Gligorić, Hugo Klajn i drugi. Većinom su to bili članovi Komunističke partije.

Kad se Oto Bihalji-Merin vratio u Nemačku, uređivanje "Nove literature" preuzeo je Branko Gavela, takođe uz saradnju Pavla Bihalija. Od početka je bilo jasno da će ideološko-politička orijentacija kako časopisa tako i izdavačke kuće biti usmerena ka publikovanju i afirmaciji društveno angažovane (tada nazivane "socijalnom"), a pritom i kritički intonirane književnosti. Isto tako, bilo je jasno na kakve će otpore naići nosioci tako zamišljene "visoke kulturne misije". Nepun mesec dana nakon početka njene realizacije, proglašena je šestojanuarska diktatura kralja Aleksandra kojom je, među

»

STUBOVI NOLITA: Oto Bihalji–Merin i Miloš Stambolić

Foto: Predrag Mitić

ostalim merama, uvedena i cenzura, pa je pravo čudo da je 12 brojeva "Nove literature" (među njima dva dvobroja) uspelo ugledati svetlo dana. Januara 1930. časopis je konačno zabranjen. Njegovu idejnopolitičku orijentaciju, kao i veći broj saradnika, preuzeli su drugi časopisi: najpre takođe kratkovečni "Stožer", a zatim i "NIN", koji je izlazio od januara do septembra 1935. i bio zabranjen posle svega 26 objavljenih brojeva.

Časopis "Nova literatura" je ugašen, ali izdavačko preduzeće Nolit nastavilo je egzistenciju, uprkos mnogobrojnim teškoćama s kojima se suočavalo, ne samo onim materijalne prirode, već prvenstveno onim koji su nastajali otporom neistomišljenika, pretnjama vlasti, nerazumevanjem znatnog dela javnosti. Pa ipak, preduzeće je postojalo sve do napada hitlerovske Nemačke na Jugoslaviju aprila 1941. U tih dvanaestak godina ono je objavilo 137 izdanja (uključujući časopis). To je relativno mala proizvodnja u odnosu na onu koju su tih godina ostvarivali poznati beogradski izdavači Geca Kon i S. B. Cvijanović, ali vrednošću i značajem izabranih izdanja Nolit za njima nije zaostajao.

Bibliografija Nolitovih izdanja objavljenih u godinama 1929-1941. pokazuje programsku koncepciju njegovih urednika: objavljivati dela koja se analitički i kritički bave socijalnom problematikom, dela angažovana, progresivna, s porukom koja je nadnacionalno i internacionalistički usmerena. O takvoj orijentaciji jasno govore imena objavljenih autora; navedimo samo neka od njih: Apton Sinkler, Džek London, E. M. Remark, Isak Babelj, Egon Ervin Kiš, Hajnrih Man, Boris Piljnjak, A. J. Kronin, Džon Stejnbek, Rože Martin di Gar, Maksim Gorki... Dela ovih pisaca uglavnom su objavljivana u Biblioteci Nolit, koja će i u posleratnom Nolitu doživeti svoj nastavak, a koju su tada uređivali Pavle Bihali, Milan Bogdanović, Gustav Krklec i Josip Kulundžić. Objavljivana su i dela književnih klasika iz prošlih vekova (Servantes, Gogolj, Igo i drugi).

PROBLEM STRANE KNJIGE

Iz navedenog je lako zaključiti da je Nolit u tom predratnom razdoblju bio skoro isključivo izdavač prevedenih knjiga. Svega deset naslova iz te produkcije nosi ime domaćih autora, a od tih deset samo pet su beletristička dela. To nije moglo ostati nezapaženo u sredini kakva je naša. Štaviše, ta se činjenica pokazala izvanredno pogodnom za ono ka čemu srpsko društvo uvek pokazuje izrazitu sklonost: za otkrivanje zavera, za ukazivanje na podmuklo delovanje "neprijateljskog Zapada", ali u ovom slučaju i "komunističke Moskve", željnih da unište našu kulturu, naše tradicije, naše nacionalne vrednosti.

Dotad neviđenu buru koja se u javnosti podigla marta 1932. oko "problema strane knjige" stoga ne treba smatrati iznenađujućom. Čudi samo to što je tu buru podigao jedan od najznačajnijih srpskih pisaca, već u to vreme veliko književno ime – Miloš Crnjanski. On je 9. marta 1932. u listu "Vreme" objavio članak pod alarmantnim naslovom "Mi postajemo kolonija strane knjige". Po njemu, strana knjiga se kod nas "nameće". U tome je vidljiv i "naročiti talas spekulacija stranog kapitala", što ukazuje na korupciju. A o našoj knjizi "malo ko vodi brigu".

Reakcija na ove tvrdnje bila je žestoka; rasplamsala se polemika kojoj po broju objavljenih tekstova teško da ima premca u istoriji naše kulture. (Tekstove te polemike prikupio je i objavio Gojko Tešić u svom dragocenom zborniku *Zli volšebnici*.) U jednom od kasnijih članaka Crnjanski je tvrdio da je njegov pristup u članku od 9. marta bio "uopšten" – da nije

nikoga imenovao. Insistirajući, međutim, na tome da je govorio "uopšteno", zanemarivao je važnu činjenicu. Da bi pristup bio "uopšten", morao bi se odnositi na celokupno izdavaštvo u zemlji. A to nipošto nije bio slučaj. O drugim značajnim beogradskim izdavačima, Geci Konu i S. B. Cvijanoviću, nikako se ne može reći da su zanemarivali "našu knjigu" i domaću književnost. To je Crnjanski dobro znao. Samim tim, "kolonija strane knjige" bivala je u njegovom viđenju znatno sužena i predstavljala je jednu jedinu izdavačku kuću: Nolit.

Zbog "uopštenog" pristupa Crnjanskog, i reakcija koja je morala uslediti – a usledila je iz pera Milana Bogdanovića, jednog od urednika Biblioteke Nolit – takođe je bila "uopštena". Bogdanović je odgovorio u "Politici" člankom pod naslovom "Prevoditi ili ne prevoditi". Zaista, iznošenje "uopštenog" problema u članku Crnjanskog nije se moglo shvatiti drugačije do kao napad na prevodnu književnost. Napad čudnovat, apsurdan, tim pre kad se ima u vidu da dolazi od bivšeg "sumatraiste", "univerzaliste", koji je u svojim ranim delima izražavao snažnu čežnju za iznalaženjem veza u svetu, i čija je nekadašnja misao vodilja, iskazana u knjizi izvanrednih putopisa *Ljubav u Toskani*, glasila: *Vezujmo svet i ne rasparčavajmo ga.* Uz to, može se postaviti pitanje: na osnovu čega bi se jednom izdavaču moglo osporiti pravo da objavljuje isključivo prevodnu književnost? Bogdanović, dakle, u svom članku nije mogao poći od pretpostavke da je Crnjanski napao jednu jedinu izdavačku kuću, to jest Nolit. Prema tome, zaključio je da je to napad na samu praksu prevođenja strane knjige, praksu u kojoj navodno ima i elemenata korupcije "u službi stranih poslodavaca". Doduše, u dvema poslednjim rečenicama dao je da se nasluti šta je pravi motiv Crnjanskog: "Nijednom knjigom koja je izašla ispod naše redakcije" – kaže on – "Miloš Crnjanski nas ne bi mogao osumnjičiti i za šta drugo do da smo idejno progresivni. A to osumnjičenje primamo kao orden." Ovaj zaključak bio je pogodak: iza neveštog napada na "stranu", dakle prevedenu knjigu, moglo se videti suprotstavljanje prevođenju i objavljivanju *određene* vrste knjiga, onih u kojima je po mišljenju Crnjanskog dolazila do izražaja njemu mrska idejnopolitička orijentacija koja ne zaslužuje nikakav orden već samo pokudu. Na takav lični odnos prema levici, pogotovo prema komunistima, Crnjanski je zacelo imao puno pravo, ali ovom prilikom, u svojoj borbi protiv ideja koje su mu bile tuđe, nesumnjivo je izabrao pogrešan metod koji će kompromitovati više njega nego njegove protivnike. U to se brzo mogao uveriti.

U odgovoru Bogdanoviću morao je otvoriti karte; o "uopštenom" pristupu

Foto: Marko Rupena

više nije moglo biti govora. Doduše, u svom prvom odgovoru on još ne spominje Nolit, ali govori o "komunističkoj literaturi". Zato već u drugom odgovoru nije mogao biti otvoreniji. "A ‚Nolit' – obznanio je Crnjanski u "Politici" (16. marta 1932) – časopis koji je izlazio u Berlinu, na njemačkom, bio je boljševički literarni list. A ‚Noli', časopis koji je izlazio pre u Beogradu, dok nije zabranjen, bio je časopis *komunističke* literature." (Podv. M. C.) Pritom je aludirao i na to da je Pavle Bihali bio osuđivan i zatvaran kao komunist. Ta aluzija imala je veliku težinu, jer je Komunistička partija bila zabranjena, a za članstvo u njoj išlo se u zatvor. "Potpuno je izmišljeno" – uzvratio je dan kasnije P. Bihali, takođe u "Politici" – "da je u Berlinu ili ma gde u svetu izlazio neki časopis po imenu Nolit." Opovrgao je i da je bio osuđivan i zatvaran, te je saopštio da je Crnjanskog tužio sudu. Odgovor Milana Bogdanovića, u istom broju "Politike", bio je oštriji: "Sa uvrede i insinuacije prešao je (Crnjanski) na klevetu, a sa klevete prelazi sad na potkazivanje i dostavljanje, i to lažno dostavljanje. Koliko je to nedostojna uloga za ispravna čoveka, osnovno je pojmljivo za svakoga. Ali da tu sablaznu ulogu može da uzme na sebe i jedan književni stvaralac i javni radnik od priznatog imena, upravo je nepojmljivo." Radovan Zogović je u jednom književnom časopisu osudio postupak Crnjanskog rečima: "Denuncirao, provocirao. Nazivao ih (urednike Nolita) javno onim što nisu smeli priznati da jesu, a čega se možda ne bi odrekli."

Istinu govoreći, i ove su reakcije bile preterane. Denuncijanti deluju tajno; oni daleko od očiju javnosti dostavljaju svoje podatke "tamo gde treba". Crnjanski je javno iskazivao svoju antipatiju prema komunistima i svoje suprotstavljanje njihovom delovanju; jedino je zaboravio da celu ovu aferu osluškuju i policijske uši. Stoga je razumljiva reakcija znatnog dela kulturne javnosti. Potpisnici protesta napisanog s ciljem da se "brani dostojanstvo književnog posla" isticali su da Crnjanskom "apsolutno nije bilo dopušteno insinuirati, sumnjičiti i celu stvar postavljati na jedan plan na kome se protivna strana ne može braniti, i to baš u pravcu koji ukazuje da to radi svesno". Uz napomenu da "takav postupak osuđujemo, smatrajući ga nedostojnim književnog poziva", protest (objavljen u "Politici" 21. marta) potpisalo je dvadeset šestoro »

pisaca i umetnika, među kojima su komunisti bili u manjini. Tu nalazimo imena kao što su Miloš Đurić, Milan Kašanin, Pjer Križanić, Desanka Maksimović, Pera Palavičini, Veljko Petrović, Branimir Ćosić, čak i Svetislav Stefanović! Uskoro je slična izjava stigla i iz Zagreba, a među potpisnicima, osim onih za koje se danas zna da su bili komunisti (August Cesarec, S. Galogaža, Božidar Adžija i drugi), vidimo imena kao što su Ljubo Babić, Ivo Tijardović, Jakov Gotovac, Drago Ibler, Ivo Hergešić, Vladimir Nazor, čak i Mile Budak! Protestu su se pridružili i pojedinci iz Sarajeva i drugih krajeva zemlje: Jovan Kršić, Isak Samokovlija, Frano Alfirević, Ignjat Job i drugi. Ukupno su protest potpisala 132 pripadnika kulturne elite tadašnje Jugoslavije. To je za Crnjanskog nesumnjivo predstavljalo porazan rezultat kampanje koju je pokrenuo, ali tada on još nije bio toga svestan. Previše je bio zanet svojom novom, nacionalističkom i retrogradnom ideologijom koja će dve godine kasnije kulminirati u listu "Ideje", čiji je bio vlasnik i urednik, i gde je – kao i drugi saradnici sa sličnom idejnom orijentacijom – u svojim tekstovima zastupao stavove bliske nacifašističkom pogledu na svet i nekoj vrsti balkanskog, slovenskog ili "dinarskog" rasizma. Tek će dve ili tri decenije kasnije Crnjanski proći kroz svojevrsno osvešćenje i katarzu. To će doći do izražaja u njegovim poznim delima, a zacelo i u činjenici da je početkom sedamdesetih postao – i ostao do smrti – Nolitov autor!

Nolit je preživeo ovaj napad, ali neće preživeti ono što će ga zadesiti devet godina kasnije. Režim Kraljevine Jugoslavije gledao je na delatnost Nolita krajnje podozrivo, uz povremene zabrane nekih izdanja. Ali taj režim bio je ipak dovoljno mekan da bi Nolit mogao da preživi do rata 1941. Nacistički udar bio je neuporedivo suroviji. Pod nemačkom okupacijom Nolit nije mogao opstati.

Oto Bihalji-Merin proveo je rat u zarobljeništvu; pseudonimi koje je upotrebljavao sprečili su Nemce da shvate koga imaju u rukama, i to mu je spaslo život. Posle rata vratio se u Beograd. Pavle Bihali nije bio te sreće. I kao komunist i kao Jevrejin imao je slabe izglede da se izvuče. Sklonio se u Gornji Milanovac, ali su ga Nemci tamo našli, vratili u Beograd i streljali. Tako je nestao jedan od korifeja kulturnog života u Beogradu između dva rata. Jedan od retkih naših savremenika koji su ga upoznali, Sreten Marić, ovako ga opisuje: "Pavle Bihali mi se ukazuje u dnu svoje tamne knjižare, bleda, duga lica, očiju kao ugljevlje, lik intelektualca i konspiratora. Govorio je malo, raspitivao se mnogo, vrlo diskretno ali pertinentno. Rođen podstrekivač na delo, idealan izdavač, neodoljivo je od sagovornika pravio saradnika."

Tragičan kraj istovetan Bihalijevom čekao je i drugog velikog beogradskog izdavača, Gecu Kona. I on je bio Jevrejin. Nemci su ga uhapsili, odveli nekud u Austriju i tamo likvidirali.

Što se tiče Nolitovih knjiga, naređeno je da budu uništene. Malo ih je preostalo, u ponekoj zabačenoj knjižari, u nekim privatnim stanovima. Ali to ipak nije bio kraj Nolita; pred njim su se tek nalazile njegove najbolje godine. ¶

(*Nastaviće se*)

NIKOLA BERTOLINO

ZORAN STANOJEVIĆ

Ceo život za jedan klik

Odgovarajući nedavno na neka sasvim lična pitanja u jednom ovdašnjem nedeljniku, rekao sam da je najvrednija imovina koju posedujem – pasvord. Ima možda malo duhovitosti u tom odgovoru koji je, inače, suva istina. Poslednjih dvadeset godina, koliko sam aktivan na internetu, stvorio sam naviku da veći deo komunikacije obavljam na mreži. A poslednjih deset godina, naročito od pojave klauda, većinu bitnih informacija držim na internet serverima čiju fizičku lokaciju ne znam. Kada kažem bitne informacije, mislim na tekstove, šifre, dopisivanja, fotografije, audio i video fajlove od kojih bi se sasvim dobro mogao rekonstruisati moj život.

Ako krenemo i korak dalje, većina mojih uspomena je digitalizovana, uglavnom su to poruke i slike. Od fizičkih stvari koje posedujem neke imaju emotivnu vrednost, ali ako izuzmem lična dokumenta ne znam da li bih išta poneo sa sobom ukoliko bih morao u brzini da napustim stan. Pričajući sa izbeglicama koje su takvu sudbinu doživele (devedesetih i danas), saznao sam da većina pati za fotografijama, možda i ponekim pismom, svedočanstvima o prethodnom, takoreći bezbrižnom životu. Takvih briga, ovako digitalizovan i uoblačen, nemam. Čak i ako mi neki lopov zdipi kompjuter ili mobilni telefon, neću se sekirati više nego što me je koštao hardver (mada ni to nije malo). Sve podatke povratiću manje-više jednim logovanjem na Gugl ili neki sličan servis. Naravno, prethodno bih morao da promenim pasvord ne bih li sprečio uljeza da mi u kibernetičkom svetu napravi rusvaj.

Ali, šta bih radio da mi neko ukrade upravo taj pasvord (tačnije, više takvih šifara) i pobriše sve što sam na internet pohranio? E, to bi već bio popriličan problem, i sa takvom se mukom, piše BBC, susreo pisac i novinar Ali Atlas koji živi u Japanu. Nakon što je pre nekoliko dana obnarodovano da su hakeri još pre dve godine provalili u sajt Jahu i odatle ukrali podatke o pola milijarde naloga, nesrećnom Aliju je neko bez njegovog znanja pobrisao sve iz inboksa koji koristi već dvadeset godina. Zvuči prilično zlokobno, otvoriš svoju poštu i tamo zatekneš prazan list papira, metaforički govoreći. Ili, ako hoćete, kao da se vratiš kući sa odmora, a lopovi ti ostavili gole zidove. Ali Atlas sada jadikuje da će tek nešto od svojih neobjavljenih knjiga i rukopisa uspeti da povrati budući da ima kopije na sopstvenom disku. Trenutno pokušava da sazna od Jahua ima li šanse da nekako povrati i dvadeset godina mejlova i svega što s njima ide.

Slučaj Jahu nije prvi, ali je najveći do sada i ima dodatni nivo. Jahu nije pravovremeno objavio da mu je korisnička baza ukradena (zapravo prekopirana, što je možda i gore), jer je bio u postupku prodaje. Pre par meseci kupio ih je Verizon, ali u dobroj veri da kupuje posrnulu kompaniju, ali sa znatnim brojem korisnika. Što je značajna vrednost u današnje vreme. Sada je ta baza kompromitovana kao i Verizonova odluka.

Ova priča ne ide baš najbolje u prilog ideji da sve svoje aktivnosti preselimo u klaud i obezbedimo ih šifrom, pa čak i ako je nafilujemo brojevima i znacima interpunkcije. "Sve aktivnosti" znači pre svega seljenje računa, odnosno plaćanja na telefon ili tablet. Rastanak sa parama mnogima od nas pao bi mnogo teže od gubitka neobjavljenih rukopisa neprocenjive vrednosti. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

ZAGREB 09.2016.

ALEKSANDAR ZOGRAF.

BAŠ PRED PUTOVANJE ZA **ZAGREB**, NA BUVLJOJ PIJACI U PANČEVU SAM KUPIO DVE FOTOGRAFIJE NASTALE U POZNATOM ZAGREBAČKOM FOTOGRAFSKOM STUDIJU **ATELIER TONKA**, KOJEG JE VODILA **ANTONIJA KULČAR TONKA** (1887-1971), HRONIČARKA DRUŠTVENOG I KULTURNOG ŽIVOTA U MEĐURATNOM ZAGREBU... PO DOLASKU U ZAGREB, POKAZAO SAM OVE FOTOGRAFIJE TAMOŠNJIM PRIJATELJIMA, I ZAMOLIO IH DA IZMAŠTAJU NEKAKVU PRIČU...

PRVA FOTOGRAFIJA SADRŽI NATPIS: **"GOSPON DIREKTOR, DOLAZIM NA RAPORT"!**

FOTOGAFIJA IZGLEDA KAO DA JU JE HAŠEK ZAMISLIO, KAO NEŠTO IZ **DOBROG VOJNIKA ŠVEJKA**, STARINSKI I ISTOVREMENO SVEVREMENSKI HUMOR... MOŽE BITI DA JE FOTOGRAFIJA TISKANA DA BUDE POSLANA KAO ŠALJIVA RAZGLEDNICA NEKOME TKO ŽELI POSTATI DIREKTOR... KAO DA MOGU ČUTI ŠKRIPANJE PARKETA U STUDIJU GDE JE TO FOTOGRAFIRANO...

KORNEL ŠEPER, ČLAN GRUPE **ŠUMSKI**

OVAJ KAO DA KAŽE: "JOJ, NEMOJTE ME SLATI NA FRONTU, BOLJE U ZATVOR"!

LUCIJA MARAVIĆ, BIBLIOTEKARKA U PENZIJI

NA DRUGOJ FOTOGRAFIJI JE VEROVATNO POZORIŠNI GLUMAC ...

A OVAJ TIP JE KAO IZ NEKOG KABAREA, LEŽI U GRANJU, U ČARAPAMA... MOGAO BIH ZAMISLITI DA JE JUNAK FELLINIJEVOG FILMA, U KOJEM GLUMI LUDOG SINA, ČIJI JE OTAC NEPOZNAT, A I MAJKA JE MALO ČUDNA... ZAPRAVO JE SEOSKA LUDA, ALI NE DOLAZI TOLIKO DO IZRAŽAJA U TOM AMBIJENTU, POŠTO SU I OSTALI SELJANI MALO LUDI... U STVARI, MOŽDA JE U ČARAPAMA ZATO ŠTO JE MORAO BJEŽATI OD LJUBOMORNOG MUŽA, KOJI GA JE MALO PRIJE TOGA ZATEKAO U AKCIJI, A OVAJ MU JE SIGURNO BJEŽEĆI USPUT I ISPLAZIO JEZIK...

"JA SE NADAM DA SAM TI OSVOJIO SRCE", KAO DA KAŽE, "KVRC-KVRC" I SLOMIO BI JOJ SRCE TOM FOTOGRAFIJOM...

Četka za brijanje

U ono mutno doba između dečaštva i momčenja, bilo je tako važno ko je prvi počeo da se brije. "Blago tebi što još ne moraš, da znaš samo kako je to dosadno", glumatali su Kolja i Rajo češkajući čekinje po obrazima i gledajući me sa visine, dok smo gluvarili po kraju i vukli dimove prvih

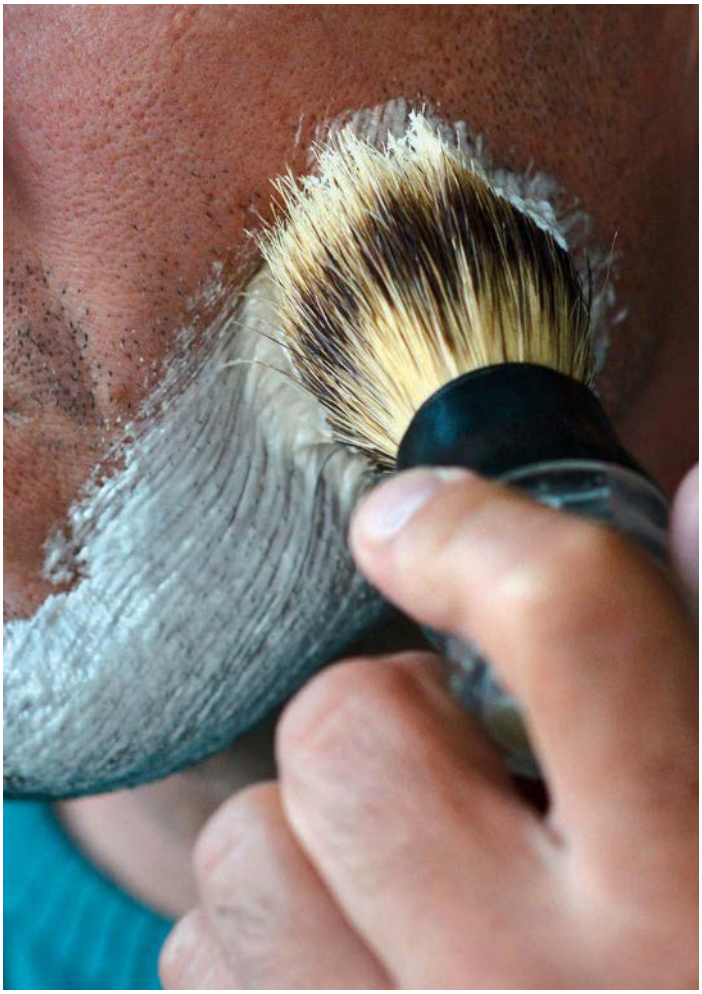

Foto: Marko Rupena

cigareta. Preosetljiv na zajebavanje, kako to biva u tim godinama, nisam se usuđivao da počnem ni kada su prve dlake, nalik paperju, počele da se spuštaju od zulufa ka bradi. Bojao sam se da ne uradim nešto pogrešno, isečem se i ostanem u ožiljcima ili štatijaznam, a bilo me sramota da bilo koga pitam kako se to tačno radi.

Onda je jednog dana otac, diskretan kakvim ga je Bog dao, spustio četku za brijanje na sto i tiho rekao: "Prvo se briješ odozgo nadole, izbrijavaš se odozdo nagore. Evo ti nova četka, uzmi za prvi put moju mašinicu, a posle ću ti kupiti drugu, koja ti bude odgovarala." ("Mašinicom" je zvao brijač, onaj u koji su se stavljali žileti.) Sačekao sam priliku kada nikoga nije bilo kod kuće, nakvasio četku, prevukao je preko očevog sapuna za brijanje i naneo penu na lice. Osećao sam tada, samo što to nisam umeo da prevedem u reči, kako je otac znao šta me muči i olakšao mi jednu od prvih muških inicijacija, ma kako banalnu. Uveče sam izašao i junački otrpeo provokacije u društvu: "Mogao si to paperje i usisivačem da skineš, makar se ne bi isekao", i nekako ponosan otišao kući.

Mašinice sam kasnije menjao, pošto je tehnika napredovala; menjao sam i tipove losiona i krema za brijanje, ali četka je ostala ista. Ne iz neke čvrste namere, već je jednostavno trajala mada je izgledala kao standardni, niskobudžetni proizvod, obična drvena drška sa koje se s vremenom farba ogulila pa je postala bezbojna, veštačke dlake jazavca. Nisam ni primetio da je s godinama postala deo rituala i lične istorije.

Ne znam koliko je vremena prošlo, možda petnaest godina, kada sam shvatio da mi je važna. Jednog dana mi je drška ostala u ruci, a deo sa dlakama pao je u lavabo. Kroz glavu mi je sevnula zaboravljena slika mene davnog i nesigurnog, i oca kako spušta četku na sto. Pažljivo sam podigao dlake, bile su i dalje čvrsto slepljene i nisu se rasule. Razmazao sam penu po licu – radila je, i bez drške. Preplavilo me olakšanje.

Protivno zakonima prirode, potrajala je takva još dvadesetak godina. Nekoliko puta je nestajala, tražio sam je i nalazio u korpama sa prljavom odećom, iza mašine za veš, u dečjim neseserima. Trajala je toliko da sam se navikao na misao o njenom večitom postojanju i nisam ni primećivao znakove starenja. Sve do prošle nedelje, kada je jedan deo otpao pod mlazom vode. Pogledao sam lepak kojim su dlake bile spojene u osnovi, bio je crn i potpuno sasušen. Dlake su bile bar duplo kraće od normalne veličine, izlizale se od, sa zaprepašćenjem sam shvatio, tri i po decenije upotrebe. A onda se potpuno raspala u mojim rukama i rasula se po lavabou.

Prah prahu, ostao je samo čudan ubod tuge što posle ljudi odlaze i predmeti koji nas vezuju sa onima kojih nema. ¶

MOMIR TURUDIĆ

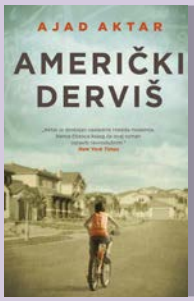

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena"
u neku od knjižara „Delfi" i kupite
jedan od deset naslova sa ovog spiska
po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 17. septembra do 21. oktobra 2016.

Ajad Aktar:
AMERIČKI DERVIŠ

Kultna knjiga o mladom Amerikancu pakistanskog porekla koji počinje da otkriva sopstveno nasleđe, o muslimanima u SAD i o odnosu islamskog sveta i Zapada, zbog koje je Ajad Aktar proglašen literarnim naslednikom Haleda Hoseinija.

Đina Majer:
LIMUNOVI NA MESEČINI

Ljubavna priča iz burnih dvadesetih godina prošlog veka u Nemačkoj, izvrsno rekonstruisana epoha u kojoj su se neobično preplitali zamršeni tokovi tadašnje političke i umetničke scene, i dirljiva povest o odnosu majke i ćerke.

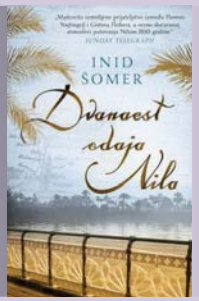

Aleks Kapi:
PO CENU SNOVA

Roman zasnovan na istorijskim činjenicama, o bivšem mladom pacifisti koji radi na izgradnji atomske bombe, bivšoj buntovnoj pevačici koja postaje saveznička špijunka u fašističkoj Italiji i nekadašnjem Šlimanovom asistentu na iskopavanju Troje koji postaje najveći falsifikator svih vremena.

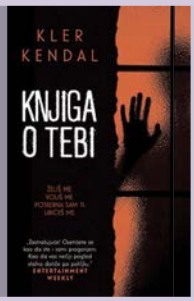
Inid Šomer
DVANAEST ODAJA NILA

Hipnotičan i senzualan roman o izmišljenom prijateljstvu slavnog pisca Gistava Flobera i ratne heroine iz Krimskog rata Florens Najtingejl, koji zajedno krstare Nilom 1850. godine.

Kler Kendal:
KNJIGA O TEBI

Klarisa sve više strahuje od svog kolege Rejfa jer on ne želi da je ostavi na miru, ne prihvata njeno odbijanje, manipuliše i plete oko nje sve opakiju mrežu. Zastrašujući psihološki triler o opsesiji i moći.

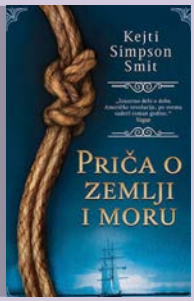
Dženi Kolgan:
DOBRO DOŠLI U ROUZINU PRODAVNICU SLATKIŠA IZ SNOVA

Lili je celog života vodila prodavnicu slatkiša, a sada je stara i nemoćna. Svoje poslednje tajne poveriće unuci. Šarmantan i nostalgičan „roman s receptima".

Kejti Simpson Smit:
PRIČA O ZEMLJI I MORU

Roman iz doba Američke revolucije s životnim pričama jednog gusara, njegovog pobožnog tasta i crne robinje, koji su uhvaćeni u vrtlog rata, porodičnih veza, otmica, ropstva i ljubavi.

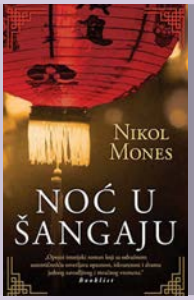
Leonardo Padura:
JESENJI PEJZAŽ

Roman najboljeg kubanskog pisca krimića, dobitnika nagrada „Hemet" i „Rejmond Čendler". Prva knjiga iz serijala o detektivu Mariju Kondeu u čijoj pozadini je priča o revoluciji, ilegalnom tržištu umetnina i kubanskoj svakodnevici.

Kamila Šamsi:
BOG U SVAKOM KAMENU

Kroz priču o sudbini jedne engleske arheološkinje koja počinje u leto 1914. i odvija se na potezu Turska-London-Pešavar, Kamila Šamsi priča o drevnoj i savremenoj istoriji, susretima i prožimanjima Istoka i Zapada, o kolonijalizmu, prijateljstvu, ljubavi i izdaji.

Nikol Mones:
NOĆ U ŠANGAJU

Godine 1936. jedan američki pijanista postaje šef crnačkog džez orkestra u Šangaju, gradu u kojem, u senci sukoba kineskih nacionalista i komunista, vladaju glamur, kocka, mafija i muzika, a onda se zaljubljuje u mladu komunistkinju. Japanska agresija prekida šangajski belepok, a njihovu ljubav stavlja na iskušenje.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara "Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara "SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, Omladinska br. 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara, Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara "Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd

Reprezentativni primer stambenog kredita za kupovinu nepokretnosti (dinarski/indeksiran u EUR)

Valuta	Kupoprodajna cena	Učešće (20%)	Iznos kredita	Rok	NKS / interkalarna KS	Mesečna rata
RSD	4.500.000	900.000	3.600.000	360	4,90%*	19.106,16
EUR	37.500	7.500	30.000	360	2,90%*	124,84

***NKS: 6M BELIBOR + 1,13%, 6M EURIBOR + 3,09%; NKS – godišnja, promenljiva**
Obračun za klijente banke izvršen na dan 29.08.2016. godine: 6M BELIBOR=3,77%, 6M EURIBOR = -0,192%.

Troškovi na teret klijenta:
Kamata: 3.279.687,60 RSD - dinarski kredit/ 14.949,65 EUR - kredit indeksiran u EUR; provizija za obradu zahteva: 18.000,00 RSD- dinarski kredit/ 150,00 EUR - kredit indeksiran u EUR (0,5% od iznosa kredita); obrada zahteva kod NKOSK: 30,00 EUR (3.700,98 RSD); premija osiguranja kredita kod NKOSK: 57.600,00 RSD (1,60% od iznosa dinarskog kredita)/ 525,00 EUR (1,75% od iznosa kredita indeksiranog u EUR); menica 50,00 RSD; osnovni izveštaj Kreditnog biroa 246,00 RSD; procena nepokretnosti (trogodišnje) 100 EUR (12.336,61 RSD); osiguranje nepokretnosti (godišnje) 40 EUR (4.934,64 RSD); overa zalozne izjave 10.080,00 RSD; pribavljanje lista nepokretnosti 10 EUR (1.233,66 RSD); upis hipoteke 20.000,00 RSD

EKS 5,70% - dinarski kredit
EKS 3,62% - kredit indeksiran u EUR

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec